3.1. КРОК ДО ЗІРОК

А. Веліховська

Обґрунтування. Інтеграційні процеси, які відбуваються сьогодні, вимагають підготовки молодих українців до свідомого, активного життя в Європі. Забезпечити їх необхідними знаннями зможе шкільний учитель за допомогою сучасних методів навчання.

Мета. Підготовка вчителів до ефективного введення європейської тематики в школах України.

Очікувані результати:

- ✓ подолання стереотипів і упереджень, які існують серед громадян України.
- ✓ підкреслення взаємного проникнення культури та історії народів Європи.

Навчально-тематичний план (Додаток 1)
Домашня робота (табл. 1)

Таблиця 1

День (дата)	Форма	Кількість годин
Понеділок	Газета, Web-сайт	2
Вівторок	Тест або ділова гра на задану тему	2
Середа	Розробка власних проектів та підготовка їх до презентації	2

Методичні рекомендації.

МОДУЛЬ 1. ВСТУПНИЙ

Зміст:

- ✓ знайомство з групою;
- ✓ прийняття правил роботи групи;
- ✓ вступна презентація тренера;
- ✓ очікування;
- ✓ проведення соцопитування в групі. Кожен отримує маленькі аркуші, на яких він записує один аргумент: «Я за вступ України до Євросоюзу, тому що...», або «Я проти вступу України до Євросоюзу, тому що ...», або « Я утримався, тому що ...». Один із тренерів проводить ранжування наданих аргументів і звіряє їх із статистичними даними Держкомстату. Ці аргументи можуть бути використані у подальшій роботі, наприклад, при підготовці груп до дебатів.

МОДУЛЬ 2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ

Доцільно проводити такий модуль у формі «Ажурної пилки». Групам роздаються роздаткові матеріали. Учасники знайомляться з ними, потім утворюються нові групи, в яких уже кожен член групи знайомить із вивченим ним раніше матеріалом. Далі групи готують матеріал до презентації у вигляді схем, опорних конспектів, комп'ютерної презентації (за допомогою програми Microsoft* Power Point), колажу тощо.

МОДУЛЬ 3. ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ

Учасники тренінгу об'єднуються в групи для самостійного пошуку матеріалу за допомогою інформаційних джерел та його узагальнення у вигляді газети (інформаційного бюлетеня) або веб-сайту. Вони спочатку знайомлять із запропонованим переліком веб-сайтів, які присвячені даній темі. Далі збирають матеріал, аналізують, класифікують за рівнем значущості та розробляють сценарій власної публікації або веб-сайту. На завершення роботи отримують домашнє завдання – закінчити роботу над бюлетенем (газетою, веб-сайтом) та підготувати їх до презентації.

МОДУЛЬ 4. ПРЕЗЕНТАЦІЙНИЙ

На початку модуля кожна група обирає собі двох опонентів: один із них записує позитивні результати роботи, другий визначає те, що потребує удосконалення.

Для зручності під час оцінювання можна користуватися спеціальними критеріями (Додаток 2).

Після цього кожна група проводить презентацію своєї роботи, а опоненти проводять обговорення представлених робіт.

МОДУЛЬ 5. ДИСКУСІЙНИЙ.

Мета: проведення політичних дебатів.

Учасники тренінгу отримують свої ролі: представники преси (2 групи по 2 особи), представники групи «За» та «Проти» (по 5-7 осіб + лідер), «судді», ведучий дебатів, таймейкер (особа, яка відповідає за дотримання часу).

Представники груп «За» та «Проти» готуються до дебатів. Вони переглядають газети (веб-сайти), «Соціальне опитування» (Модуль 1), роздатковий матеріал. Лідери груп готують вступне слово та представлення учасників дебатів.

Потім проводяться самі дебати. Схема така.

- ✓ Ведучий знайомить представників груп із порядком проведення дебатів та проводить жеребкування.
- ✓ Лідери по черзі виступають із вступними промовами та представляють учасників своїх груп.

Представник першої групи надає перший аргумент (до 3-х хв.). Лідер другої групи вирішує, хто з його групи буде відповідати контраргументом та надає йому слово (до 3-х хв.).

Друга група наводить свій аргумент, а перша у відповідь контраргумент. Потім перша представляє свій аргумент і ін. Схематично це можна зобразити за зразком на рис.1.

Під час дебатів таймейкер уважно стежить за часом. Ведучий має право робити зауваження, якщо учасники не дотримуються або порушують порядок

проведення дебатів. Судді слухають виступи учасників груп «За» та «Проти», роблять собі помітки. Після дебатів судді діляться своїми враженнями та приходять до висновку, яка з груп була більш переконливою.

> ***Зауваження.*** *Судді не оцінюють представлені матеріали, не висловлюють власної думки щодо вступу України до Європейського союзу, а на основі власних спостережень доводять переконливість тієї чи іншої групи.*

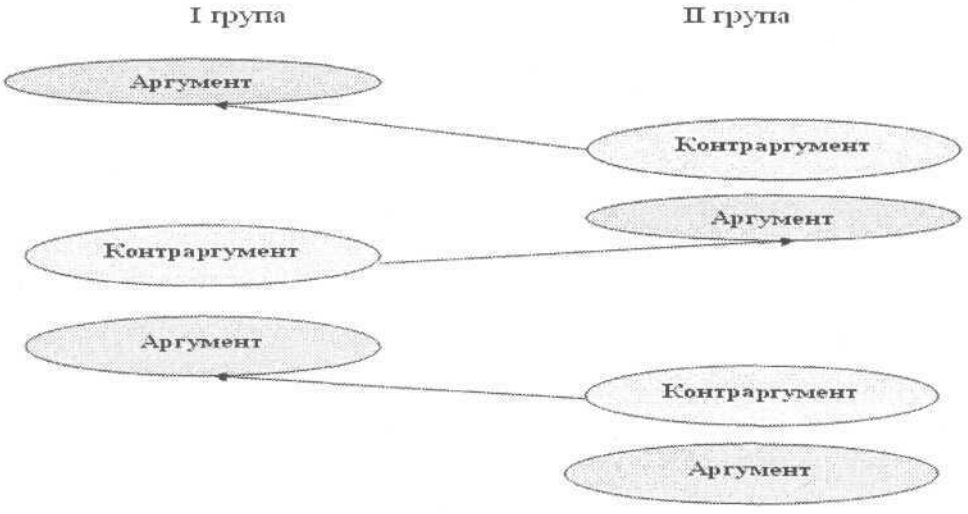

Представники преси готують репортажі про проведення дебатів.

МОДУЛЬ 6. ІГРОВИЙ

Тема: «Україна в Євросоюзі».

Цей модуль можна провести у вигляді гри «7 Роздумів». Кожна людина в процесі розвитку формує такі властивості розуму, які характеризують ті чи інші види і форми мислення. Серед видів називають діалектичне мислення, логічне, абстрактне, узагальнене, категоріальне, теоретичне, індуктивне і дедуктивне, алгоритмічне, технічне, репродуктивне і продуктивне, творче, системне. Дана гра дозволяє один і той самий об'єкт представити за допомогою різних способів мислення.

1. **Мовний.** Творче представлення об'єкта засобами мови, усного або писемного висловлювання. Може бути у формі вірша, есе, казки тощо.
2. **Логічно-математичний.** Встановлення узагальнених зв'язків між новими знаннями і раніше вивченим матеріалом, приведення знань у певну впорядковану систему. Його характеризує уміння давати визначення понять, а також оволодіння прийомами міркування, доведення, спростування, підведення підсумків, висуванням гіпотез, прогнозів. Форми, за допомогою яких можна представити матеріал: схеми, опорні конспекти, формули, логічні ланцюжки, ребуси тощо .
3. **Візуальний.** Воно більш притаманне представникам гуманітарних наук. Дає можливість побачити проблему в цілому. Формою такого мислення може бути узагальнення поняття у формі плакату, прапора, символу тощо.

4. **Динамічний (рухливий).** Такий спосіб є характерним для представників спортивних спеціальностей. Його проявою може стати представлення моделі у формі пам'ятника, монумента, якоїсь скульптури, сценки із «німого кінофільму».
5. **Музичний.** Один із видів асоціативного мислення. Може знайти вираження у формі пісні, гімну, музичного кліпу тощо.
6. **Інтерперсональний.** Його суть - виявлення здібностей розуміти інших. Переважає у людей, пов'язаних з рекламною діяльністю. Проявом такого способу мислення може стати реклама.
7. **Суспільний.** Цей спосіб мислення переважає у людей, схильних до корпоративної діяльності. Однією з форм може бути колективний спосіб діяльності групи або ділова гра.

Для проведення даної вправи учасники тренінгу об'єднуються у сім груп. Кожна група отримує завдання - представити майбутнє України у Євросоюзі певним способом. Протягом 30 хвилин групи готуються, а далі презентують власну роботу.

Домашнє завдання:

Скласти тест або ділову гру на тему: «Соціальні ініціативи Євросоюзу», «Європейська політика сусідства», «Хронологія відносин Україна-Європейський союз» тощо.

МОДУЛЬ 7. ПРОЕКТНИЙ МЕТОД

Лекція «Метод проектів». Перегляд презентації.

МОДУЛЬ 8. РОЗРОБКА ВЛАСНОГО ПРОЕКТУ

Учасники тренінгу об'єднуються у групи по 5 чоловік для розробки власного навчального проекту. Обирають тему проекту. Наприклад:

- ✓ країни-члени ЄС;
- ✓ розвиток і нинішній стан відносин Україна - ЄС;
- ✓ перспективи національного ОПК у разі вступу України до ЄС;
- ✓ недоліки та переваги членства в ЄС;
- ✓ науково-технічне співробітництво Україна - ЄС;
- ✓ соціальні програми ЄС;
- ✓ структура ЄС.

Кожна група розробляє свій проект за таким планом:

1. Тема проекту;
2. Обґрунтування проекту;
3. Мета проекту;
4. Очікуванні результати;
5. Учасники;
6. Тривалість (кількість годин, відведених на лекції та практичні заняття, домашні завдання);
7. Навчально-тематичний план проекту за схемою.

№ модуля	Назва	Мета	Форма	Лекційні	Практичні	Дата	Кількість годин
I							
II							
III							

8. План дій учасників;
9. Додаткове приладдя та матеріали, які будуть використані (папір, плакати, фломастери тощо)
10. Форма презентації готових результатів;
11. Форми для оцінювання результатів;
12. Інше (Запрошення фахівців, навчальні екскурсії тощо).

Домашнє завдання – закінчити розробку плану проекту та підготувати його до презентації.

МОДУЛЬ 9. ПРЕЗЕНТАЦІЙНИЙ

Групи по черзі презентують розроблені проекти. Інші групи ставлять питання, надають пропозиції та корисні поради щодо удосконалення представленої роботи.

МОДУЛЬ 10. ЗАВЕРШАЛЬНИЙ

Підводяться підсумки роботи. Анкетування учасників. Збір порад та пропозицій. Емоційно можна закінчити тренінг, запропонувавши всім учасникам заспівати по одному куплету гімну Євросоюзу. Для цього протягом 30 хвилин групи придумують слова пісні на мотив «Оди радості» Л.В.Бетховена, яка є музикою офіційного гімну Євросоюзу.

Приклад.

Візьмемося всі за руки
Полинемо до зірок.
До Європейського Союзу
Зробимо рішучій крок.
Об'єднаємо ж зусилля
Згине зброя і насилля.
Мир і спокій у Європі –
Наше спільне майбуття.

Список використаних джерел

1. Полат Е.С. Нові педагогічні технології - Допомога для вчителів – М., 1997.
2. Е.С.Полат. Комп'ютерні телекомунікації – школі – М., 1995.
3. Морзе Н.В.,
Дементієвська Н.П.,E:\ProgramCD\Module_01\Activity_3\Статья_Морзе.doc
Телекомунікаційні проекти: стан та перспективи - Intel Corporation, електронний посібник «Інтел®Навчання для майбутнього» 3-е видання, 2005.
4. http://europa.eu/abc/history/index_en.htm
5. http://www.delukr.ec.europa.eu/page6649.html
6. http://www.europa.eu/euro
7. http://www.ecb.europa.eu
8. http://old.europexxi.kiev.ua/ukrainian/program/zmi/book3/035.html
9. http://iteach.com.ua/about/presentations/
10. http://pleyady.kiev.ua/index.php
11. http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=570
12. http://users.kpi.kharkov.ua/lre/MicroCAD/mcad2000/1.htm

3.2 РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ[1]

А. Данильєв

Мета:

- ✓ ознайомити з основними етапами формування і реалізації східноєвропейської стратегії Євросоюзу, з процедурою й основними критеріями набуття членства в ЄС;
- ✓ розкрити зміст основних угод і договорів Європейського Союзу, які стали нормативно-правовою базою його розширення;
- ✓ висвітлити етапи розширення Євросоюзу.

Очікувані результати::

- ✓ знання основних етапів розширення Євросоюзу, нормативно-правової бази, процедури й критеріїв набуття членства в ЄС;
- ✓ формування умінь і навичок об'єктивного й наукового підходу до відбору й використання інформації;
- ✓ виховання толерантності у ставленні до своїх колег, прищеплення навичок працювати в команді.

Методи проведення: робота у малих групах, метод спільного опитування, дискусія, моделювання, міні-лекція.

Ключові поняття: європейська інтеграція, глобалізація, Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС), Європейський Союз (ЄС), розширення ЄС, Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейська Комісія, вільне переміщення капіталів, товарів і робочої сили, Економічний і Монетарний союз, Шенгенська зона, євро.

Допоміжні матеріали:

№1. Політична карта Європи із зазначеними країнами-членами Євросоюзу для з'ясування рівня поінформованості учасників щодо теми тренінгу.

№2. Таблиці «Європа шести», «Європа дев'яти», «Європа десяти», «Європа дванадцяти» для розміщення на фліпчарті.

№3. Електронна презентація «Розширення Європейського Союзу» в форматі PowerPoint.

№4. Матеріал для дискусії.

Термін проведення: 6 академічних годин.

Приміщення та обладнання:

- ✓ Столи та стільці для роботи у малих групах з вільним доступом до стільців.
- ✓ Фліпчарт із комплектом канцтоварів (маркери, папір формату А-1 і А-4, крейда, скотч).
- ✓ Комп'ютер (ноутбук) з мультимедійним проектором та екраном.
- ✓

Хід роботи:

1. Організаційний етап і знайомство. Перше завдання учасникам тренінгу «Що в імені твоєму…» (розповідь учасників про етимологію свого імені).

2. Вступна частина. Оголошення теми, мети та завдань тренінгу. Прийняття правил роботи для всіх учасників тренінгу (записуються на аркуші формату А-1):

[1] Тренінг для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

приходити вчасно; говорити коротко і по черзі; бути доброзичливими, толерантними, позитивними; говорити від свого імені; бути конфіденційними тощо.

3. **Основна частина**.

- ✓ Об'єднати учасників тренінгу в 5 груп. Завдання для кожної групи: написати маркерами різного кольору на аркушах особисте визначення поняття «європейська інтеграція» та презентувати свою дефініцію. Після обговорення фіксується інтегроване колективне поняття європейської інтеграції (наприклад: форма інтернаціоналізації виробництва; процес зближення й поглиблення взаємодії економічної, політичної, правової, військової та інших сфер життєдіяльності низки країн Європи).
- ✓ Кожна група отримує завдання (допоміжний матеріал №1). Учасники тренінгу спочатку називають країни, які були засновниками ЄЕС (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція), потім – ті держави, котрі приєдналися до цієї організації в 70-ті рр. XX ст. (Великобританія, Данія, Ірландія), 80-ті рр. (Греція, Іспанія, Португалія), і, таким чином, аналізують основні етапи європейської інтеграції до початку 90 рр. XX століття (допоміжний матеріал №2).

IV. Міні-лекція

(проводиться з використанням електронної презентації – допоміжний матеріал №3).

Падіння „берлінського муру", об'єднання двох німецьких країн, крах соціалістичної системи та її лідера – Радянського Союзу об'єктивно поставили перед Євросоюзом питання про необхідність суттєвих коректив у внутрішній і зовнішній політиці. Передусім, нова ситуація в Європі вимагала від ЄС корекції його східної стратегії, розробки практичних заходів і шляхів її реалізації. Одночасно необхідно було продовжувати процес внутрішньої інтеграції. Тобто, головна проблема полягала в тому, щоб знайти механізм оптимального узгодження двох тенденцій і двох процесів: поглиблення внутрішньої інтеграції та розширення впливу країн Центральної і Східної Європи.

Нормативно-правовою базою розширення Євросоюзу стали Маастрихтська угода (підписана в нідерландському місті Маастрихт 7 лютого 1992 р., набрала чинності 1 листопада 1993 р.) і наступні рішення ЄС.

Ця угода проголосила п'ять загальних цілей ЄС: 1) сприяти соціально-економічному прогресу шляхом посилення економічної й соціальної згуртованості, заснування економічного та валютного союзу; 2) утверджувати свою ідентичність на міжнародній арені через здійснення спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗПБ) і в перспективі спільної оборонної політики; 3) посилити захист прав та інтересів громадян його держав-членів за рахунок впровадження громадянства ЄС; 4) розвивати тісне співробітництво в галузі правосуддя й внутрішніх справ (ПВС); 5) забезпечувати повною мірою дотримання *"acquis communautaire"* (так називають всю сукупність правових норм ЄС). Крім того, Маастрихтська угода об'єднала під єдиним інституційним дахом ЄС три складові Європейського співтовариства (ЄОВС, ЄЕС і Євратом), а ЄЕС було перейменоване на Європейський Союз (ЄС).

Офіційно було проголошено, що до Євросоюзу може вступити будь-яка європейська країна, що поділяє основні економічні та політичні принципи його функціонування, головними з котрих є принципи демократії й ринкової економіки. В практичному вимірі ключовими проблемами стали фінансування розвитку інтеграції й реформування інституційної системи Європейського Союзу, створення відповідних програм та механізмів їх реалізації. Важливим кроком на цьому шляху було створення

Європейського банку реконструкції та розвитку і програми технічного сприяння у проведенні країнами Центральної та Східної Європи економічних реформ.

Основні етапи формування і реалізації Східноєвропейської стратегії Євросоюзу:

грудень 1991р. - підписання угод з Польщею, Угорщиною та Чехією, а згодом з Румунією, Болгарією, Словенією, Литвою, Латвією, Естонією;

жовтень 1992 р. - перша офіційна зустріч між асоційованими країнами та членами Євросоюзу на рівні міністрів закордонних справ;

листопад 1992 р. - оприлюднення двох доповідей Єврокомісії: "Європа та проблеми розширення" і „У напрямку скорішого створення асоціації з державами Центральної та Східної Європи";

червень 1993 р. - визначення асоційованих країн на членство в Євросоюзі та проголошення на Копенгагенському саміті „копенгагенських критеріїв членства";

березень 1994 р. - пропозиція до асоційованих країн щодо подання офіційних заяв про вступ до Євросоюзу. Протягом двох років такі заяви подали Польща, Румунія, Словенія, Латвія, Литва, Естонія, Болгарія, Чехія, Словаччина;

грудень 1994 р. - прийняття стратегії підготовки асоційованих країн до інтеграції в Євросоюз;

травень 1995 р. – оприлюднення Білої книги „Підготовка асоційованих держав Центральної та Східної Європи до інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу";

грудень 2002 р. - після більш як п'ятирічної роботи на основі Білої книги в Копенгагені Європейська Рада ухвалила остаточне рішення про вступ до Євросоюзу десяти нових членів: Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії (травень 2004 р.). Для Болгарії й Румунії визначено 2007 рік. Питання про вступ до Євросоюзу Туреччини відкладено і його вирішення буде залежати від того, який висновок зробить Європейська Рада про відповідність Туреччини політичним критеріям членства в Євросоюзі.

Аналіз стратегії Євросоюзу показує, що її основною метою є створення сприятливих умов для вступу країн Центральної та Східної Європи до Євросоюзу. До числа основних принципів стратегії відносяться принципи добровільності, поступовості та поетапності, індивідуального та диференційованого підходу, відповідності критеріям - показникам, оптимальності поєднання загальних інтересів Євросоюзу та окремих країн.

У процесі еволюції Європейського Союзу особливу роль відіграло укладення *Шенгенської угоди* про вільне (безвізове) пересування громадян у межах Євросоюзу. На даний час до Шенгенської зони входять 15 країн – 13 держав ЄС, а також Ісландія і Норвегія. З 1 січня 2008 р. до Шенгену приєднується Польща.

1 січня 2002 р. до готівкового обігу була введена *єдина грошова одиниця – євро,* і це стало важливим етапом для переходу до формування економічного та валютного союзу як найвищого рівня інтеграції. Зараз євро перебуває в обігу на території 12 країн - членів Євросоюзу. Великобританія і Данія вирішили поки що відмовитись від введення євро на своїй території, а Швеція не змогла виконати умови введення євро, що встановлені Маастрихтською угодою. Протягом березня-вересня 2003 р. у країнах, з котрими на засіданні Європейської Ради у Копенгагені 13-14 грудня 2002 р. було затверджено договори про вступ до Євросоюзу, пройшли референдуми, на яких договори були схвалені громадянами.

Сама процедура набуття членства в Євросоюзі є досить складною і вимагає від кандидатів зосередження всіх зусиль заради досягнення мети. *У межах цієї*

процедури можна виокремити п'ять послідовних етапів процесу вступу до Європейського Союзу.

1. Консультативний етап охоплює дії країн-кандидатів до подання заяви про вступ. На цьому етапі країни-претенденти на вступ до ЄС укладають одну з трьох типів асоціативних угод:

- ✓ Європейську угоду. У 90-ті рр. XX ст. такі угоди було укладено з десятьма країнами Центральної та Східної Європи: Польщею (1991 р.), Угорщиною (1991 р.), Румунією (1993 р), Болгарією (1993 р.), Чехією (1993 р.), Словаччиною (1993 р.), Естонією (1995 р.), Литвою (1995 р.), Латвією (1995 р), Словенією (1996 р.);
- ✓ Угоду про асоціацію. Такі угоди були укладені з Туреччиною (1963 р.), Мальтою (1970 р.) та Кіпром (1972 р.);
- ✓ Угоду про стабілізацію і асоціацію. Такі угоди були підписані з Сербією, Хорватією, Македонією та Албанією.

Консультативний етап завершується поданням країною-претендентом заяви про вступ до Європейського Союзу.

2. Оцінювальний етап. Охоплює час від подання заяви про вступ до початку переговорів між країною-претендентом та ЄС. На цьому етапі країни-претенденти намагаються довести свою відповідність критеріям членства в ЄС. Держава офіційно стає країною-кандидатом на вступ до Європейського Союзу.

3. Переговорний етап. Триває від початку і до завершення переговорів про вступ. Переговори являють собою серію двосторонніх конференцій між країнами-членами та кожною з країн-кандидатів за кожним із 31 розділом, серед яких - конкурентна політика, транспортна політика, енергетика, податкова політика, митний союз, сільське господарство, юстиція і внутрішні справи, фінансова сфера, регіональна політика, бюджетні асигнування тощо. Загальний успіх переговорів оцінюється кількістю розділів, за якими переговори є повністю завершеними. Результати переговорів включаються до проекту угоди про вступ країни-кандидата до Європейського Союзу.

4. Ратифікаційний етап. Триває між підписанням угоди про вступ та її ратифікацією. Перед підписанням угода про вступ подається до Європейського Парламенту для надання згоди і до Європейської Ради для схвалення. Після підписання угода подається для ратифікації в країни-члени ЄС і країни-кандидати і прийняття країнами-кандидатами рішення про вступ, за необхідністю - через процедуру референдуму.

5. Імплементаційний етап. Починається після завершення усіх ратифікаційних процедур та набуття угодою чинності. Лише після цього країна стає повноправним членом Європейського Союзу.

Крім чіткого виконання усіх процедур, особливе значення для набуття членства в Європейському Союзі має виконання країнами-кандидатами необхідних **критеріїв (умов).** Умови вступу до ЄС були визначені на засідання Європейської Ради у Копенгагені, що відбулося 21-22 червня 1993 р.

Європейський Союз встановив три основні критерії, яким країни-кандидати мають відповідати, аби вступити до ЄС.

Перший - *політичний критерій*: країни-кандидати повинні мати стабільні інститути, що гарантують демократію, владу закону, права людини, повагу і захист меншин.

Другий - *економічний критерій*: країни-кандидати повинні мати дієздатну ринкову економіку та в змозі існувати в умовах тиску конкуренції та ринкових сил у межах Союзу.

Третій – *критерій членства*: здатність брати на себе зобов'язання членства в ЄС, у тому числі відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу. Це означає, що країни-кандидати мають прийняти всю сукупність правових норм ЄС.

Комісія надала рекомендації, а Єврорейський Парламент виклав свою думку. На цій основі Європейська Рада в Люксембурзі (грудень 1997 р.) та Гельсінкі (грудень 1999 р.) дала добро на проведення переговорів з 10 країнами Центральної та Східної Європи, а також із Кіпром і Мальтою.

Амстердамська угода (підписана 2 жовтня 1997 р.) та угода у Ніцці (підписана 26 лютого 2001 р.) мають на меті консолідувати ЄС і спростити його систему ухвалення рішень щодо розширення. Переговори з 10 країнами-кандидатами завершилися в Копенгагені 13 грудня 2002 р. Досягнуті погодження надають цим новим державам-членам механізм і період переходу, необхідний їм для виконання всіх своїх зобов'язань. До приєднання кожна з них має ухвалити власні національні закони, що повністю охоплюють *acquis communautaire* , а це 26 000 законодавчих актів обсягом близько 80 000 сторінок. Це законодавство має бути не лише ухваленим, а й реалізованим на практиці. Саме такі послідовні етапи й основні критерії, яким країни-кандидати мають відповідати, зумовили розширення Європейського Союзу в 90-ті рр. XX ст. до 15, з 2004 р. – до 25, а з 2007 р. – до 27 держав.

Після міні-лекції підводиться підсумок: європейська інтеграція – це форма інтернаціоналізації виробництва, процес зближення й поглиблення взаємодії економічної, політичної, правової, військової та інших сфер життєдіяльності низки країн Європи. Офіційні процедури і умови набуття членства в Європейському Союзі свідчать про те, що головний зміст процесу підготовки і вступу до ЄС представляє собою приведення у відповідність до європейських стандартів національних економічної, політичної, правової і соціальної систем. В цьому контексті закономірно задаються питанням: якою мірою Україна відповідає критеріям членства і які головні наслідки її можливого вступу до Європейського Союзу?

V. Організація та проведення дискусії "Чи виграє Україна від вступу в Європейський Союз?"

Учасники тренінгу об'єднуються в трійки та обирають ролі: 1) прихильник вступу України до ЄС; 2) супротивник вступу України до ЄС; 3) експерт. Учасники дискусії намагаються переконати один одного у правильності «своїх» поглядів та привернути опонента на свій бік. Експерти у цей час записують власні спостереження за дискусією.

Після дискусії відбувається обговорення у складі всієї групи. Кожен експерт презентує роботу своєї групи: основні аргументи "за" і "проти" вступу України до Євросоюзу, після чого формується колективне рішення за темою дискусії.

VI. Заключна частина. Учасникам кожної групи пропонується невербально зобразити своє бачення перспективи вступу України до Європейського Союзу.

Допоміжний матеріал №1. Політична карта Європи із зазначеними країнами-членами Євросоюзу (ДОДАТОК 6).

Допоміжний матеріал №2. Таблиці «Європа шести», «Європа дев'яти», «Європа десяти», «Європа дванадцяти» (ДОДАТОК 7).

Допоміжний матеріал №3. Електронна презентація «Розширення Європейського Союзу» (ДОДАТОК 8)

Література

1. Бжезінський Збігнев. Україна у геостратегічному контексті. – К.: Вид. дім Києво-Могилянська академія, 2006.
2. Борко Ю. Расширение и углубление европейской интеграции // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – №7.
3. Демчук П.О. Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції. Навчальний посібник. – К.: ППП, 2004.
4. Євроатлантична інтеграція: досвід Польщі і України, Освітній пакет. – Київ, 2007.
5. Європейський Союз та Україна: Стратегія відносин в контексті розширення. – Київ, 2003.
6. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу: Монографія. – К.: Київський університет, 2002.
7. Міжнародні відносини і євроатлантична інтеграція України. Підручник / В.І. Абрамов, Л.С. Голопатюк та ін. – Київ.: Освіта України, 2005.
8. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002.
9. Проді Романо. Задум об'єднаної Європи. Переклад з італійської К. Тищенка. – К.: К.І.С.. 2002.

Інтернет-ресурси

9. Веб-портал Europa (Європа): http://europa.eu.int/index_en.htm
10. Загальна інформація про установи ЄС в Інтернеті. Інформаційні джерела та контактна інформація: http://europa.eu.int/geninfo/info-en.htm
11. Установи ЄС: http://europa.eu.int/institutions/index_en.html
12. Бюлетень Європейського Союзу: http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/en/welcome.htm
13. Сайт Європейської Комісії: http://europa.eu.int/geninfo/info/contact/index_en.htm
14. Сайт Європейського Парламенту: http://www.europarl.eu.int/
15. Глосарій: Установи, політики та розширення Європейського Союзу: http://europa.eut/scadplus/leg/en/cig/g4000.htm
16. Офіційний вісник Європейських Співтовариств: http://eur-op.eu.int/general
17. Інтернет-глосарій термінів ЄС: http://www.euabc.com
18. Веб-сайт «Євроглосарій»: http://www.europa.dovidka.com.ua/
19. Інтернет-сайт представництва Європейської Комісії в Україні: http://www.delukr.cec.eu.int/site/page6649.html

3.3. ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

Р. Дзюбак
Н. Степанова
Т. Скорик

Структура курсу

№ з/п	Тема	К-ть год.	Види роботи	Ресурсне забезпечення
1.	Знайомство з НАТО	2	🕮 Вправа „Моє – твоє ім'я"; 🕮 вправа „Правила"; 🕮 вправа „Ажурна пилка"; 🕮 вправа „Посмішка по колу".	✍ Бейджі; ✍ плакат „Правила роботи в групі"; ✍ плакат „Наші очікування"; ✍ картки тез з інформацією про НАТО; ✍ ручки, папір.
2.	Окремі аспекти відносин Україна – НАТО	2	🕮 Вправа „Це класно!"; 🕮 вправа „Групове інтерв'ю"; 🕮 вправа „Акваріум"; 🕮 вправа „Мозковий штурм".	✍ плакат „Суспільні очікування від вступу до НАТО" ✍ картки тез з інформацією про співпрацю Україна – НАТО; ✍ ручки, папір.
3.	Структура НАТО	2	🕮 Вправа „Телеграма"; 🕮 вправа „Стрічка відповідей".	✍ плакат „Телеграма"; ✍ картки тез з інформацією про органи НАТО; ✍ ручки, папір, фломастери

Тема 1: ЗНАЙОМСТВО З НАТО

Мета:

- ✓ ознайомити учасників з основними видами діяльності Євроатлантичної організації – НАТО;
- ✓ сприяти залученню слухачів до поширення інформації стосовно різносторонньої діяльності НАТО;
- ✓ спонукати учасників до створення атмосфери довіри та доброзичливості для конструктивної роботи.

Термін: 90 хвилин / 2 години

🕮 **Вправа 1. Привітання – знайомство. Вправа „Моє – твоє ім'я".**

Хід вправи

Учасники групи сідають у коло. Тренер пропонує кожному слухачу назвати своє ім'я і де він народився. Кожний наступний повторює ім'я свого попередника та звідки він родом, додаючи інформацію про себе. Хід вправи передається по колу наступному учаснику, і так, доки всі не візьмуть участь у вправі.

Вправа 2. Обговорення правил роботи групи. Вправа „Правила".

Хід вправи

Тренер пояснює, що для ефективнішого спілкування на занятті, важливо виробити правила. Усі обговорюють необхідність і корисність кожного правила і коротко їх записують на плакаті.

Результатом цієї вправи буде створення плакату „Правила роботи групи", до якого учасники будуть звертатися протягом наступних занять.

> ***Зауваження.*** *Для ефективності дії правил корисно встановити певні невербальні сигнали (наприклад, рука, піднята вгору, може свідчити, що якесь правило не було виконане, руки, схрещені на грудях, – про відмову брати участь у вправі та ін.)*

Вправа 3. Вступна бесіда „Що відбудеться сьогодні?"

Хід бесіди:

Що ми знаємо сьогодні про НАТО? Перед тим, як відповісти на це запитання, давайте познайомимося із даними загальноукраїнського опитування, проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" і Центром "Соціальний моніторинг" у 2006 році. Всього опитано 2038 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Розподіл відповідей респондентів на запитання "що таке НАТО?"

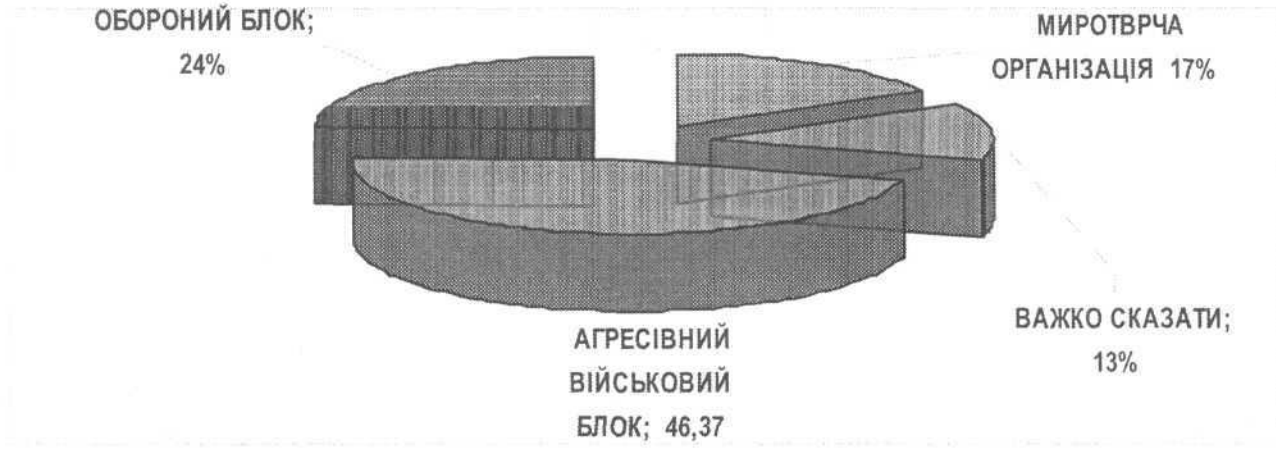

Самооцінка рівня поінформованості респондентів про те, що таке НАТО?

Тренер дає можливість висловитися учасникам заняття і дати відповідь на запитання: „А що ж вони знають про НАТО" і „Чи відрізняються їхні знання від відповідей респондентів"?

Попри розповсюджене стереотипне уявлення про НАТО як військово-політичний блок, НАТО є, передусім, політичною організацією. І як будь-яка політична організація, вона приділяє значну увагу цивільним аспектам співробітництва як між державами-членами, так і з державами-партнерами, які залучаються до діяльності НАТО через різносторонні програми.

Тренер пропонує учасникам групи по колу відповісти на запитання: „Які знання ви б хотіли отримати з даної теми?" і „Чого ви очікуєте від сьогоднішнього заняття?"

> ***Зауваження.*** *Відповіді учасників можна зафіксувати, записуючи на аркушах з клейкою смужкою, та прикріпити їх на плакат „Наші очікування". Вкінці заняття учасники можуть повернутися до прогнозованих очікувань і порівняти із досягнутими результатами*

Вправа 4. Обговорення інформації. Вправа „Ажурна пилка".

Хід вправи

Слухачі об'єднуються в робочі групи. Кожна група отримує підготовлений текст і готується до того, щоб переказати прочитаний фрагмент іншим. Після опрацювання учасники групи теж розділяються (наприклад, за номерами) і створюються нові групи.

На першому етапі слухачі самостійно ознайомлюються з текстом. Після цього група працює разом – вирішує, що в тексті було головне, на що треба звернути особливу увагу, що є складним та вимагає пояснень тренера. Результатом роботи групи є спільно опрацьовані нотатки зі скороченим записом головної інформації отриманого тексту.

Наступний етап роботи відбувається у нових групах. Слухачі, які отримали номери 1, утворюють нову групу I, слухачі з номерами 2 - групу II і тощо. Таким чином, утворилися експертні групи, в яких слухачі розповідають по черзі те, чого навчилися у попередніх початкових групах. Таким чином, кожен засвоює повний обсяг навчального матеріалу.

Картка I ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОГРАМИ „ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ" (ДОДАТОК К)
Картка II ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОГРАМИ „БЕЗПЕКА ЧЕРЕЗ НАУКУ"
(ДОДАТОК Л)
Картка III ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОГРАМИ „ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА"
(ДОДАТОК М)
Картка IV ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ
(ДОДАТОК Н)

Вправа 5. Підсумки. „Посмішка по колу".

Підсумовуються отримані знання. Тренер повертається до очікуваних результатів.

Запитання для обговорення:

1. Які знання ви отримали?
2. Чи потрібні ці знання людині в повсякденному житті?

Вправа „Посмішка по колу".

Хід вправи

Учасники стають у коло, беруться за руки і передають „посмішку по колу": кожен повертається до свого сусіда справа чи зліва і, побажавши йому щось приємне, посміхається, той робить так само, повертаючись до наступного учасника тощо.

Опис вправи „Ажурна пилка" подається в Додатку В

Тема 2: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН УКРАНА-НАТО

Мета:

- ✓ поширення знань про співпрацю України і НАТО;
- ✓ формування вміння аналізувати та синтезувати інформацію;
- ✓ формування вміння презентувати свою роботу.

Термін:

90 хвилин / 2 години

Хід заняття:

Вправа 1. Привітання. Вправа „Це класно!".

Хід вправи

Учасники групи сідають у коло. Тренер пропоную учасникові зліва назвати своє ім'я і яке-небудь бажання (наприклад, „Я – Рита, бажаю всім гарного настрою"). У відповідь на кожну фразу всі учасники вигукують: „Це класно!" і водночас піднімають вгору великий палець. Після закінчення вправи відбувається обговорення.

Запитання для обговорення:

1. Що ви відчули в ході виконання цієї вправи?
2. Чи легко вам було пригадати свої бажання?

Вправа 2. Повторення правил роботи групи.

Хід вправи

Тренер просить учасників згадати, які правила роботи встановила і використовує група. Обговорюється необхідність і корисність кожного правила.

> ***Зауваження.*** *Важливо, щоб учасники повторили раніше встановлені правила без плакату „Правила роботи в групі". Перелік встановлених правил не є сталим і непорушним. Учасники можуть змінювати та доповнювати його.*

Суспільні очікування від вступу до НАТО

Вправа 1. Визначення очікувань учасників групи. Вправа „Групове інтерв'ю".

Хід вправи

Учасники об'єднуються у пари і ставлять один одному запитання. Запитання можуть бути такого типу:

1. „Що Ви знаєте про співпрацю України і НАТО?"
2. „Чи може вступ до НАТО втягнути Україну у військові дії?"
3. „Чи не зіпсуються відносини України і Росії, після вступу першої до НАТО?"
4. „Чи потребуватиме вступ до НАТО від України значних додаткових витрат на оборону?"

5. „Яку нову інформацію Ви хотіли б отримати під час тренінгу?" та ін.

Після закінчення діалогу пари презентують результати своєї роботи. Тренер підсумовує та фіксує запитання, які більше за все цікавлять групу і на які необхідно звернути увагу під час тренінгу.

Оцінка рівня поінформованості населення щодо вступу до НАТО за результатами соціологічних опитувань.
Суспільні очікування від вступу до НАТО

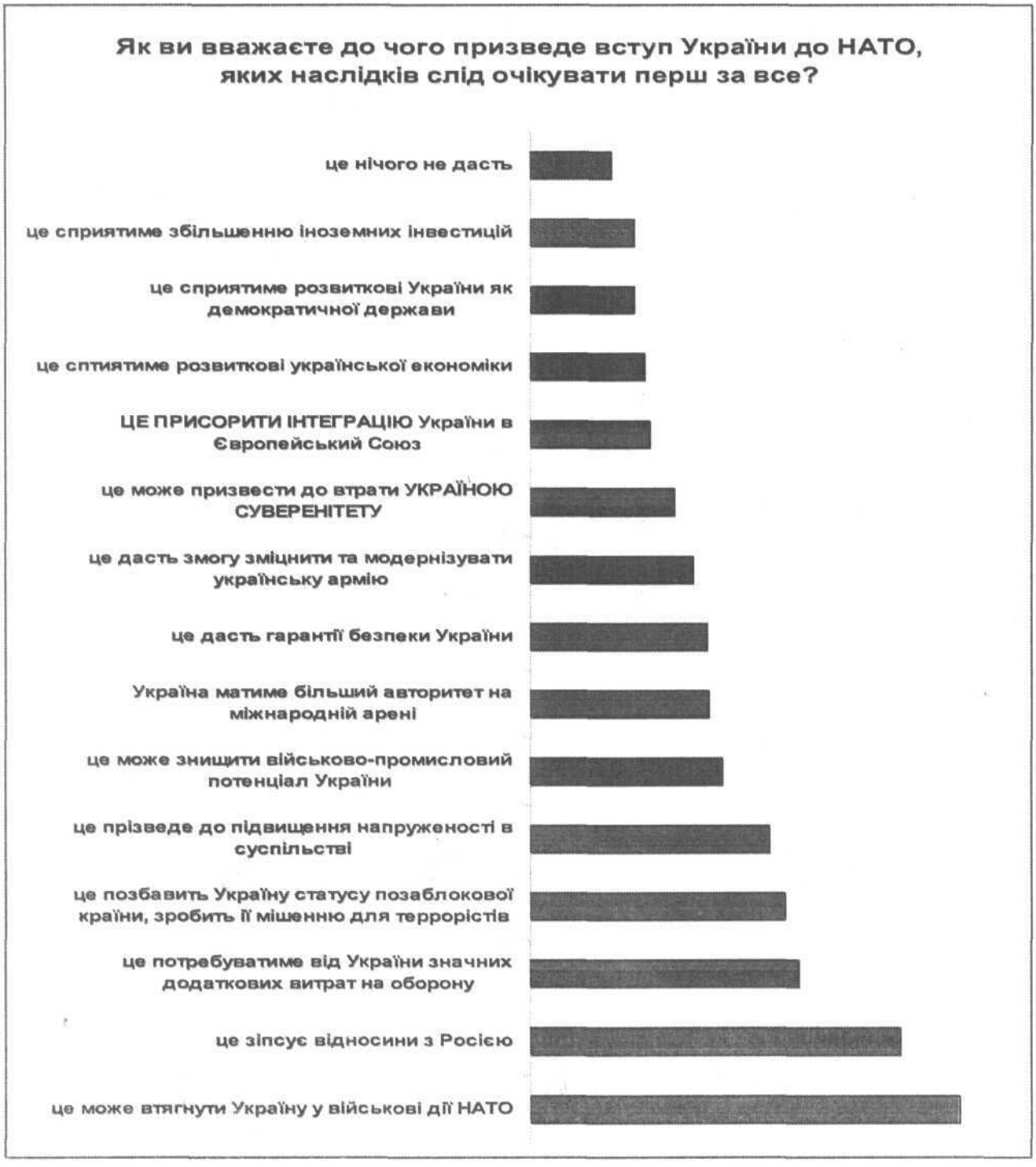

Дані є результатом загальноукраїнського опитування, проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" і Центром "Соціальний моніторинг" у 2006 році. Всього опитано 2038 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками.

Ознайомившись з питаннями, які виносилися на соціологічне опитування, тренер ставить питання і перед групою та пропонує їх розглянути.

Вправа. Окремі аспекти відносин Україна – НАТО. „Акваріум".

Хід вправи.

Слухачі об'єднуються в групи. Кожна група отримує підготовлений текст і готується до того, щоб його обговорювати. Потім по черзі групи сідають у центр – „Акваріум" і обговорюють проблемне питання. Решта учасників знаходиться за межами кола і ні в якому разі не втручається в обговорення. Тільки після закінчення роботи групи інші учасники можуть вступити в обговорення чи дискусію.

Всі групи по черзі мають побувати в „Акваріумі", і діяльність кожної з них слід обговорити всією групою.

> ***Зауваження.*** *Кожна група може самостійно вибрати яким чином вона буде обговорювати поданий матеріал. Чи це буде поділ у групі на „прихильників" чи „противників", або форма „звіту" чи „презентації" тощо.*

Суспільні очікування від вступу

Картка I
ПИТАННЯ: Які перспективи національного ОПК у разі вступу України до НАТО? (ДОДАТОК О)
Картка II
ПИТАННЯ: ЯКИМ Є ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В АЛЬЯНСІ? Т (ДОДАТОК П)
Картка III
ПИТАННЯ: Чи має бути Референдум щодо вступу до НАТО та інформування громадськості? (ДОДАТОК Р)

Підсумки. Вправа „Мозковий штурм".

Проводиться мозковий штурм – кожен висловлюється щодо пріоритетних сторін співпраці України і Альянсу. (Можуть прозвучати і негативні сторони). Тренер підводить підсумок роботи і запитує: „Як учасникам працювалося разом? Як вони себе почували в ролі експертів?"

Тема 3: СТРУКТУРА НАТО

Мета:

- ✓ ознайомити учасників з основними завданнями головних органів НАТО;
- ✓ формувати навички аналізу першоджерел;
- ✓ закріпити вміння працювати у групі.

Термін:

90 хвилин / 2 години

Хід заняття:

📖 **Вправа 1. Розминка. „Телеграма".**

Хід вправи

Тренер звертається до учасників із пропозицією скласти йому телеграму з 11 слів, яка б містила відповіді на такі запитання:

1. Що я очікую від сьогоднішнього заняття?
2. Чи буде мені надана інформація корисною?
3. Де я зможу її застосувати?

Тренер збирає телеграми, прикріплює їх на плакат „Телеграма" і залишає до кінця заняття. Після тренінгу учасники повернуться до телеграм для їх обговорення.

📖 **Вправа 2. Вступна бесіда.**

Тренер ознайомлює слухачів з метою заняття – познайомитися з організаційною структурою НАТО.

Звернення до учасників тренінгу: Висловіть свою думку з приводу, як мають прийматися рішення. Відповідь обґрунтуйте.

Рішення в НАТО приймаються одностайно усіма країнами-учасницями. Процес прийняття рішень можливий завдяки структурі, а міжнародний секретаріат надає експертну та технічну підтримку.

З огляду на кількість і важливість завдань, структура Альянсу дуже сильно розбудована, а домінуюча та вирішальна роль належить цивільному „елементу". При певному спрощенні, структуру Альянсу можна поділити на три частини: цивільну, військову та парламентські і неурядові (афілійовані) організації. Ми розглянемо тільки найголовніші інституції, що формують політику НАТО та приймають рішення від імені країн-учасниць. Нас будуть цікавити інституції, які утворюють підґрунтя спільних дій в усіх галузях діяльності Альянсу.

Це: Північноатлантична Рада, Комітет Оборонного Планування, Група Ядерного Планування, Генеральний Секретар, Військовий Комітет, Комітети.

📖 **Вправа 3. Робота в групах.**

Із учасників створюється група експертів, які будуть спостерігати за роботою робочих груп. Експерти не повинні вмішуватися у роботу колег. Їхнє завдання – оцінка презентації інформації, яку будуть показувати групи.

Щоб краще ознайомитись та зрозуміти повноваження головних органів НАТО, решта учасників об'єднуються для роботи у 3 групи. На першому етапі роботи слухачі самостійно ознайомлюються з текстом. Після цього група працює спільно; вирішують, що в тексті є найважливішим, до чого треба привернути найбільше уваги, що треба запам'ятати, а що складне і вимагає пояснення. На наступному етапі роботи, учасники мають виконати схеми цивільної, військової і неурядової структури НАТО.

> ***Зауваження.*** *Роздайте групам аркуші паперу і виділіть приблизно 15 хвилин. Після закінчення роботи попросіть, щоб учасники продемонстрували результати своєї роботи.*

Суспільні очікування від вступу

📖 **Вправа 4. Презентація роботи груп.**

> ***Зауваження.*** *Кожній групі відводиться по 7 хвилин. Тільки після презентації останньої групи експерти можуть сказати поставлені бали за презентацію і обґрунтувати своє рішення.*

Суспільні очікування

Вправа 5. Підсумки. Гра „Стрічка відповідей".

Хід вправи

У кінці заняття, для того, щоб підвести підсумки та допомогти слухачам краще засвоїти матеріал, попросіть щоб вони підібрали стрічки з правильними відповідями щодо роботи органів НАТО.

Учасники отримують конверти, до яких покладено розрізаний на стрічки допоміжний матеріал.

Виділіть на це завдання 15 хвилин.

Після закінчення роботи експерти оцінюють і швидкість і правильність виконаного завдання.

Тренер проводить спільну оцінку роботи груп. І всі разом повертаються до плакату „Телеграма". Учасники, прослухавши всі телеграми, визначають, яка з них найвлучніша, а яка найбільше сподобалася.

> ***Зауваження.*** *Для заохочення плідної роботи слухачів можна заздалегідь підготувати Диплом „Найкраща телеграма" і після обговорення „пошти", вручити переможцю Диплом.*

Суспільні очікування

Група І (матеріал) ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНА РАДА (ДОДАТОК 18)
Група ІІ (матеріал) ГЕНЕРАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР НАТО (ДОДАТОК 19)
Група ІІІ (матеріал) Парламентські та неурядові організації, пов'язані з НАТО (ДОДАТОК 19)
Матеріал для закріплення НАТО - повноваження органів
(ДОДАТОК 20)

ДОЛАЄМО МІФИ, БУДУЄМО НОВЕ МАЙБУТНЄ

В. Зарицька

Мета:
- ✓ проаналізувати переваги та недоліки вступу України до НАТО,
- ✓ ознайомити учасників з найбільш поширеними міфами щодо вступу України до НАТО, з'ясувати їх істинність;
- ✓ формувати навички публічного виступу та дискутування;
- ✓ удосконалювати вміння роботи в групі.

Очікувані результати:

У результаті тренінгу учасники:
- ✓ дізнаються про міфи, що створені навколо НАТО, з'ясують істинність цих позицій;
- ✓ поглиблять свої знання про зміст і напрямки діяльності НАТО;
- ✓ визначаться щодо питання «Чим насправді є НАТО?»;
- ✓ відшліфують навички аргументації, ведення дискусії.

Характеристика групи учасників – учителі загальноосвітніх навчальних закладів різних типів (20-28 осіб, число учасників має бути кратним чотирьом).

Назва заняття «НАТО- це добре чи погано? Долаємо міфи»

Основні навчальні методи: робота в малих групах, дискусія, ток-шоу, мозковий штурм.

Роздаткові матеріали: книги, посібники, тексти документів, правила ведення дискусії;

Наочні аудиторні матеріали (рисунки, таблиці, плакати, тощо);

Технічне обладнання та апаратура: інтерактивна дошка, фліпчарт, маркери, диск з відеофільмом Вадима Кастеллі «НАТО свій чи чужий?», комп'ютер, проектор.

ПЛАН

🕮 Вправа 1. Вступна частина

Вступ (повідомлення теми і завдань тренінгу)

Ведучий вітається з групою:

Добрий день, пані та панове! Вітаю вас. Мене звати…Я радий вас бачити на нашому ток-шоу «Євроатлантичний вибір України». Сьогодні ми спробуємо з'ясувати природу та вірогідність тих міфів, що виникли навколо НАТО, знайти відповіді на питання: Нато – це добре чи погано та чи потрібен Україні європейський вибір. Сьогодні у нашій студії багато учасників, тож пропоную розпочати нашу зустріч із знайомства.

Знайомство:

Кожний учасник, передаючи мікрофон називає своє ім'я, місце роботи, посаду і продовжує речення «На мою думку, європейський вибір України означає…».

Правила (правила виробляються групою і записуються на великому аркуші паперу, розташовуються на видному місці; після написання кожного правила важливо, щоб кожний учасник погодився з цим (для цього тренер використовує формулювання на кшталт: «Правило приймається? Приймається! Дякую»).

Очікування:

Ведучий звертається до учасників із питанням «НАТО – це добре чи погано?» і пропонує їм наклеїти свій аркушик паперу на плакат біля відповідної позиції:

«добре», «погано», «не знаю»; або просить закінчити речення, користуючись уявним мікрофоном: «Від сьогоднішнього тренінгу я очікую...», «Я вважаю, що НАТО – це добре (погано), тому що...», «Я вважаю Україні варто /не варто вступати до НАТО, бо...»

Вправа 2. Основна частина

1. Актуалізація проблеми

2. Вступне слово ведучого.

Ведучий повідомляє про те, що, здобувши незалежність, Україна взяла курс на європейський вибір, проте, як свідчать дані соціологічних опитувань більшість громадян не погоджуються з таким вибором і особливо негативно ставляться до перспективи вступу України до НАТО, оскільки навколо цієї організації тривалий час поширюються різноманітні міфи. Наша знімальна група вийшла на вулиці міста й спробувала з'ясувати, чим викликані подібні настрої серед населення і які ж міфи про НАТО на сьогодні є найбільш популярними серед українців. Перегляд уривків відеофільму «НАТО: свій чи чужий?» та регіональної відеозйомки-інтерв'ю «Міфи про НАТО». Самостійна робота. Під час перегляду учасники стисло занотовують міфи про НАТО у перший стовпчик таблиці й можливі аргументи «за» й «проти» відповідно у другий і третій. Пошук шляхів розв'язання проблеми, отримання інформації, розвиток практичних навичок.

Міфи про НАТО	Аргументи, що підтверджують істинність твердження	Аргументи, що спростовують істинність твердження

3. Робота у малих групах.

Ведучий об'єднує учасників у групи по чотири особи і дає їм допоміжні матеріали для вивчення, аналізу та обговорення (додаток №1-4), із змісту яких групам необхідно виокремити «міфи» про НАТО, й сформулювати питання для експертів щодо змісту цих міфів (це мають бути запитання, на які можна відповісти «так» або «ні»). Ведучий пропонує обговорити запитання у четвірках для того, щоб зрозуміти сенс запитання і чому воно є важливим.

«Мозковий штурм»

Ведучий пропонує назвати кожній групі міфи й запитання, які вони сформулювали й записує їх на фліпчарт або виводить на екран. Шляхом обговорення вибираються найбільш важливі й поширені міфи.

Робота у парах (заповнення таблиці)

Після цього учасники розраховуються на перший-четвертий, при цьому їм повідомляється, що перші й другі номери мають підготуватись аргументовано дати відповідь на питання й відстоювати точку зору: «Так, це твердження справедливе», а треті й четверті: «Ні, це твердження хибне». На п'ять хвилин кожна пара відділяється від пари-опонента, складає перелік аргументів на користь своєї позиції й записує у відповідний стовпчик таблиці.

«Павутинка дискусії»

Ведучий повідомляє про те, що час вичерпаний і просить учасників із номером один відшукати іншого з таким же номером (відповідно номер два шукає собі пару з тим же номером, так само і номери три й чотири). За три-пять хвилин вони мають вислухати аргументи свого партнера і виписати ті, про які не подумали.

Учасники повертаються до своїх перших партнерів і збирають докупи всі записані ідеї. Кожній парі тепер необхідно продумати найкращі аргументи на підтримку своєї позиції та підготуватись до дебатів з іншою парою за своїм столом. Для участі в дебатах кожній парі треба сформулювати у вигляді одного речення свою позицію і мати два чи три добрих аргументи на її підтримку.

Дебати

Через п'ять хвилин парам пропонується об'єднатися з іншою парою з їхньої групи для проведення дебатів. Для того, щоб розпочати дебати, одна сторона заявляє свою позицію й аргументи на її захист, те ж саме робить інша сторона. Потім вони приймають чи заперечують аргументи та висновки один одного. Ведучий дає можливість учасникам вести дебати протягом 15-20 хвилин, потім оголошує кожній групі, що тепер вони можуть відмовитись від позиції, що їм була призначена, і захищати ту позицію, яку вони займають насправді. Ведучий запитує, чи можуть учасники у групі досягти консенсусу, тобто такої позиції, з якою всі згодні, і навести аргументи на її підтримку.

Ток - шоу

а) Оголошення теми ток - шоу та представлення експертів.

Ведучий викликає по одному учаснику від кожної групи, які будуть виконувати роль експертів і оголошує тему ток - шоу «НАТО- це добре чи погано? Долаємо міфи».

б) Повідомлення учасникам правил проведення ток - шоу.

- ✓ усі учасники дискусії говорять коротко та конкретно;
- ✓ слово для виступу надає лише ведучий;
- ✓ ведучий має право зупинити виступаючого, який перевищив ліміт часу (виступ експертів – 2-3 хвилини, питання та зауваження інших учасників – до 2 хвилин);
- ✓ експерти можуть ставити запитання один одному.

в) технологія «питання – відповідь»: учасники кожної групи ставлять по черзі підготовлені питання до експертів, які коментують їх, підтверджуючи чи спростовуючи істинність запропонованої думки (кожне запитання та стисла відповідь на нього (правда / міф) висвітлюється на екрані або вивішується на фліпчарті); до обговорення залучаються усі бажаючі присутні.

🕮 Вправа 3. Заключна частина

Рефлексія та завершення роботи

1. Які питання виявилися найскладнішими?
2. Чи всі міфи вдалося подолати? Про що це свідчить?
3. Які ж перспективи має Україна відносно членства в НАТО?

Допоміжні матеріали (Додаток 21)

3.5 «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР УКРАЇНИ»
ПРОЕКТ КУРСУ З ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ ЗНЗ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Л. Калініна
Т. Капустеринська

Обґрунтування навчального курсу: інформування освітян з метою підготовки до свідомого, відповідального прийняття рішення щодо вступу до Євросоюзу та активного життя в об'єднаної Європі

Цілі проекту:

- ✓ надати об'єктивно корисну інформацію про Євросоюз;
- ✓ ввести європейську тематику до курсів шкіл;
- ✓ формування навиків роботи дорослих з використанням інтерактивних методів роботи.

Структура навчального курсу
(20 годин)

Модулі	К-сть год.
Модуль 1. Організаційний	2
Модуль 2. Україна на шляху до ЄС	4
Модуль 3. Міжкультурна європейська освіта	6
Модуль 4. Права людини та європейський захист прав людини	4
Модуль 5. Відносини НАТО-ЄС – гарантований захист інтеграції	2
Модуль 6. Евалюація курсу	2

МОДУЛЬ 1 «ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ»

Мета:

- ✓ ознайомлення слухачів з програмою та метою проекту "Європейський вимір України" ;
- ✓ знайомство учасників навчання та створення атмосфери співробітництва;
- ✓ напрацювання правил роботи групи.

Структура:

№ п/п	Етап модуля	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
11,5	Презентація програми	**Презентація в PowerPoint**	**20**
2.	Знайомство	**"Візитівка"**	**30**
3.	Правила	**Бесіда**	**20**
4.	Очікування	**"Мозковий штурм"**	**20**
5.	Інтеграція групи	**"Моє послання у світ"**	**30**

Тривалість модуля: 2 год.

Оснащення: Аркуші паперу А1, А3, А4; різнокольорові аркуші ліпкого паперу; бейджі; ручки; олівці; фломастери; маркери; клей; ножиці; скріпки; степлєри; фліп-чарт; ноутбук, проектор.

🕮 Вправа. Презентація навчального курсу (20 хв.)

Мета: ознайомлення слухачів з програмою та метою проекту "Європейський вимір України".

Хід вправи.

1. Учасники групи сідають за столи.
2. Тренер презентує програму навчального курсу «Український вимір України» за допомогою програми PowerPoint.

> ***Зауваження.*** *Дуже важливо, щоб учасники навчального курсу уважно спостерігали за презентацією курсу. Для ефективності перегляду перед початком встановіть «тимчасові правила», на кшталт, уважно слідкуйте за презентацією, запитання задавати в кінці перегляду тощо.*

🕮 Вправа. Знайомство. «візитівка» (30 хв.)

Мета: сприяння знайомству учасників навчального курсу та створення доброзичливої атмосфери співробітництва.

Матеріали: папір, клей, олівці, фломастери, ножиці. Особливі вимоги до приміщення – достатність простору для виготовлення візитівок.

Хід вправи

Учасники розташовані на стільцях по колу, мають вільний доступ до канцелярського приладдя. Тренер пропонує кожному зробити графічне зображення візитівки для свого сусіда та представити його всій групі.

🕮 Вправа. Правила. Бесіда (20 хв.)

Мета: напрацювання правил роботи групи, створення доброзичливої, комфортної атмосфери для конструктивної роботи.

Хід вправи

Тренер говорить, що для ефективної роботи групи необхідним є – прийняття правил роботи групи. Учасникам пропонуються правила роботи з метою обговорення кожного пункту та доповнення[2].

> ***Зауваження.*** *До уваги тренера! Учасники навчального курсу обговорюють записані правила, складають їх остаточний варіант. Тренер підсумовує роботу групи та записує остаточне правило: ЦІ ПРАВИЛА МАЮТЬ СИЛУ ПРОТЯГОМ ВСЬОГО КУРСУ. Доцільно вивішати правила на видному місці й в разі необхідності звертатися до них.*

🕮 Вправа. Очікування. Вправа «мозковий штурм» (20 хв.)

Мета: визначення сподівання та очікування від навчального курсу.

Хід вправи

---

[2] Учасникам можна запропонувати правила, які наведено в Додатку 29.

Тренер об'єднує учасників у три підгрупи. Попередньо уточнюється поставлене завдання. Генерування ідей розпочинається за командою у всіх підгрупах. Ідеї записуються на великому аркуші паперу. Потім послідовно проводиться презентація своїх ідей кожної підгрупи. Результати напрацювань підгруп вивішуються на видному місці.

Зауваження. *До уваги тренера !!! В методичних публікаціях, які пояснюють умови роботи з аудиторією (дітьми чи дорослими), зустрічаємось з багатьма означеннями: «активні методи й техніки навчання», «інтерактивні методи й техніки навчання», «дидактичні ігри та забави» тощо. Тому, вважаємо необхідним зупинитися на визначенні цих понять. «Метод» вживаємо переважно, коли говоримо про дослідження предмету й зв'язку відповідно до встановлених правил, а термін «техніка» розуміємо як спосіб і форму виконання роботи, діяльність у якісь сфері. Тому «метод» розуміємо ширше, ніж «техніка».*

Пропонуємо прийняти наступні визначення термінів:

Метод навчання – це раціонально запланована форма організації етапів процесу навчання, що створює конкретну ситуацію й умови, за яких той, хто навчається, прямує в конкретно передбачуваному напрямі, з метою досягнення поставленої мети. Метод навчання передбачає здобуття та поглиблення раніше засвоєних знань, вдосконалення своїх вмінь. В межах конкретного методу навчання тренер (вчитель) використовує різні техніки. Техніка – це конкретний спосіб, засіб практичної реалізації поставленої мети, завдання.

Обираючи метод викладання, слід враховувати: навчальними засобами підсилити матеріал, що викладається; розміри групи (інтерактивні форми ефективніші за меншого числа учасників); ресурси, у тому числі часу й простору (розподіл на малі групи потребує більше часу і простору, ніж робота всією групою); умови приміщення (фіксоване розташування робочих місць ускладнює пересування і зміну конфігурації).

Мозкова атака
(метод аналізу та розв'язання проблем)

Мозкова атака е технікою творчого мислення, допоміжною в пошуці нових оригінальних розв'язок через вивільнення індивідуальних розумових можливостей. Цю техніку запропонував кілька років тому у світ! реклами Алекс Ф. Осборн з фірми Batter, Barton, Durstine and Osborn. Зідентифікував її як метод, завдяки якій трупа людей користується своїм мозком, щоб напасти в творчий спосіб на конкретну проблему і зробити це в стилі морських котиків (військовий підрозділ). На протязі кількох років цей метод став таким популярним, що його стали використовувати такі фірми як: General Electric, du Pont, U.S. Steel, IBM. Стала вона також стандартною процедурою в адміністраціях недержавних організаціях.

Умови мозкової атаки прості. Запрошується група людей, представляє проблему і кожен з них презентує ідею на те, як и розв'язати. Заняття не повинно бути довгим - максимум 45 хв. Під час заняття ніхто не коментує представлених ідей, і не оцінює їх вартості, можуть бути навіть шалені ідеї. Практика доводить, що таким способом може з'явитися кілька десятків ідей протягом кількох хвилин. Техніка

мозкової атаки не служить досягненню кількості на збиток якості. Вона повинна залучати всіх, даючи кожному можливість нескутої відповіді. Експерти стверджують, що цю техніку можна вважати за успішну, якщо після подальшого опрацювання 5-6 ідей є потенційним розв'язком проблеми.

Проведення:

Перед початком заняття ведучий обирає тему і відбирає учасників.

Ведучий пояснює групі значення мозкової атаки і наступні правила: ціллю є кількість; чим більше ідей - тим більше шансів, що серед них знайдуться добрі (корисні), які пізніше можна піддати "обробці"; дозволь шаленіти фантазії; не відкидай ідей тільки тому, що не пасують до загальноприйнятих схем, кожна ідея може привести до розв'язку; будуй, опираючись на ідеї інших; нехай будуть для тебе натхненням, варто поєднувати і покращувати ідеї інших, бо це розвиває співпрацю в групах і дає якісніші ефекти; непотрібно критики, почекай з оцінкою – на це прийде час, ідеї не оцінюються з першої фази.

Ведучий визначає секретаря, який записує ідеї. Дає сигнал початку. В часі творчого мислення тримай вільний порядок, це заохочує до активної участі, запобігає домінуванню групи над однією особою. Реагує відразу, коли порушені правила. Діяльність триває так довго, доки нові ідеї напливають широким струменем. Коли струмінь зменшується, ведучий закінчує діяльність.

Після короткої перерви учасникам потрібно перейти з мислення творчого на креативне – наступна фаза впорядкування і розвитку групових ідей (список ідей можна скопіювати і роздати учасникам). Після початкового групування ідей учасники по черзі їх аналізують, відбирають і допрацьовують більш реалістичні для застосування.

Підсумовуючи роботу групи ведучий може запитати учасників, чи під час спільної роботи було комфортно, що допомагало прийти до результату? Якщо діяльність не привела до розв'язання проблеми, то слід обговорити з групою, чому так сталося.

🕮 Вправа. Інтеграція групи. Вправа «моє послання у світ» (30 хв.)

Мета: дати можливість учасникам групи потренуватися в чіткому викладанні своїх думок, доброзичливому сприйнятті думок інших.

Матеріали: приладдя для письма та малювання. Особливі вимоги до приміщення - столи, стільці.

Хід вправи.

1. Учасники сидять по колу; тренер повідомляє інструкцію:
2. Сформулюйте та запишіть коротке повідомлення, гасло, з яким ви хотіли б звернутися до людей (ваше послання в світ).
3. Визначте, хто з відомих персонажів (літературних, кінематографічних, казкових, політичних, спортивних, мистецьких тощо) най більшою мірою відповідає вашим вимогам для оприлюднення цього послання перед усім світом.
4. Складіть п'ятихвилинне повідомлення від імені цього персонажу, щоб якомога повніше відобразити в ньому суть вашого послання у світ.
5. Продемонструйте по черзі свої послання, кожному відводиться не більше 5 хвилин.

> ***Зауваження.*** *Під час виконання вправи тренер стежить за регламентом; через 5 хвилин перериває учасника незалежно від того, закінчив він промову чи ні. Корисно вести відеозапис, щоб учасники могли згодом побачити й почути себе самі; на власні очі оцінити*

доступність своїх послань для розуміння іншими людьми. Можна також, за індивідуальною згодою кожного учасника, дати іншим можливість висловити своє розуміння почутого, оцінити ступінь його зрозумілості та легкості сприйняття. Тренер ініціює обговорення виступів, звертає увагу учасників на ті елементи, завдяки яким промова була зрозумілою та прийнятою, або навпаки, викликала сумніви та недовіру (особливо зручно при цьому користуватися відеозаписом).

МОДУЛЬ «УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПИ»

Мета:

- ✓ доведення до слухачів плану дій для України в рамках європейської політики;
- ✓ ознайомлення з перспективами України щодо вступу до ЄС;
- ✓ визначення рівня обізнаності слухачів щодо даної проблеми

Структура:

№ п/п	Етап модуля	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1.	"План дій для України в рамках європейської політики"	Лекція	**40**
2.	Опрацювання роздаткового матеріалу	Робота в парах	**20**
3.	Визначення рівня обізнаності слухачів щодо даної проблеми	Гра "Парламентські дебати"	**80**
4.	Аналіз гри	Бесіда	**20**

Тривалість модуля: 4 год.

Оснащення до модуля: Аркуші паперу А1, А3, А4; різнокольорові аркуші ліпкого паперу; бейджі; ручки; олівці; фломастери; маркери; клей; ножиці; скріпки; степлєри; фліпчарт; ноутбук, проектор.

🕮 Вправа. Лекція: «план дій для України в рамках європейської політики " (40 хв.)

Мета: доведення до слухачів курсу короткої історії Європейського Союзу і плану дій для України в рамках європейської політки.

Хід вправи.

Коротка історія Європейської інтеграції

Перші кроки щодо створення Європейського союзу припадають на 1946 рік. 16 квітня 1948 року підписано угоду про створення Організації Європейської Економічної Спільноти, змінену в 1960 році на OECD. До складу організації ввійшло 16 південно-східних країн Європи: Австрія, Бельгія, Данія, Голландія, Франція, Греція, Ірландія, Ісландія, Люксембург, Норвегія, Португалія, Швейцарія, Швеція, Туреччина, Велика Британія, Італія.

Роком пізніше 5 травня 1949 року було створено Раду Європи, засновниками якої було 10 країн: Бельгія, Данія, Голландія, Франція, Ірландія, Люксембург,

Норвегія, Швеція, Велика Британія, Італія. В наступних роках до Ради Європи приєдналися: Греція, Туреччина, Ісландія, ФРН, Австрія, Кіпр, Швейцарія, Мальта, Португалія, Іспанія, Ліхтенштейн, Сан Маріно, Фінляндія, Угорщина, Польща, Болгарія, Чехія, Словаччина, Литва, Естонія, Румунія і Словенія, Андорра, Албанія, Латвія, Македонія, Молдавія, Росія, Україна, Хорватія.

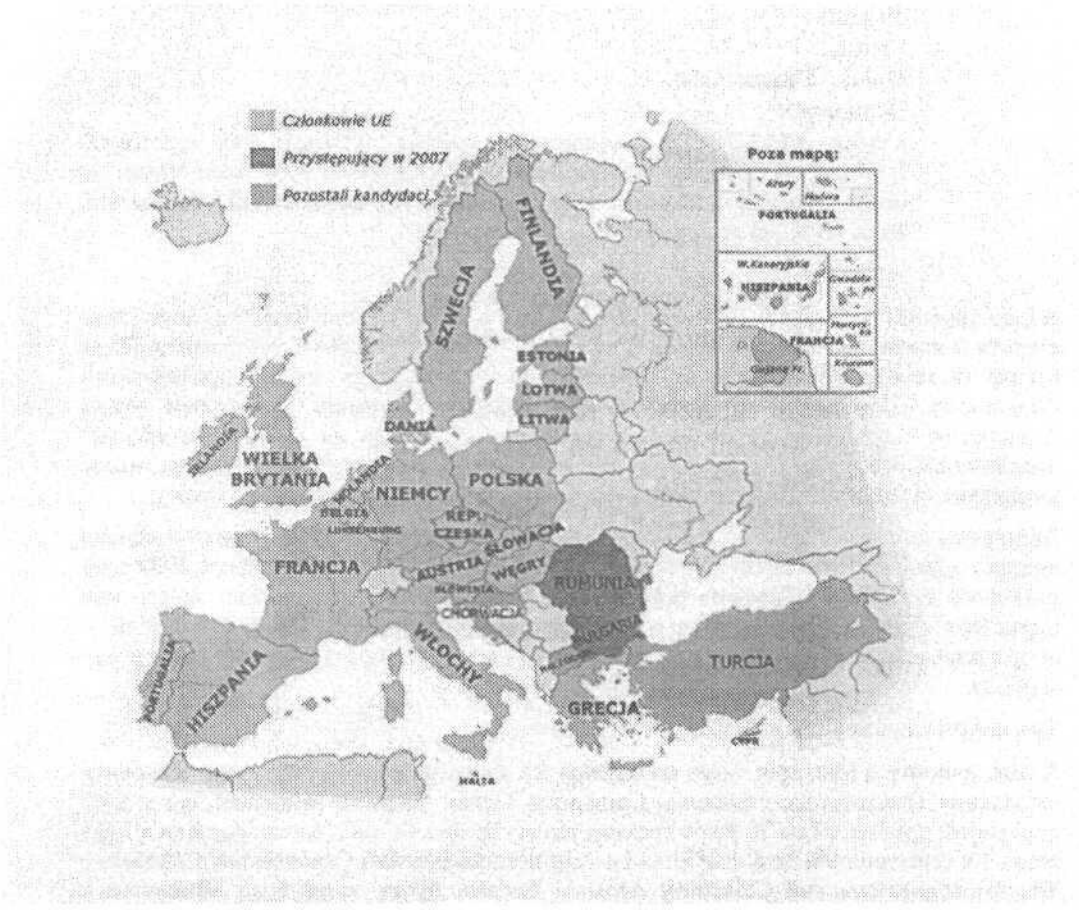

Члени ЄС. (використано документи з веб-сторінки http//leuksman.com/misc/maps.php)

Далі тренер в лекційній викладці доводить до учасників навчального курсу матеріал «План дій для України в рамках європейської політики» (Здіслава Баранкевич, Єва Бобінська та ін. Освітній пакет. Україна в Європі. – Варшава. – 2006. – 200 с.). Враховуючи психофізіологічні особливості керівників щодо терміну сприйняття теоретичного матеріалу, час лекції становить 40 хвилин.

> **Зауваження.** *Пропонуємо зосередити увагу на те, що на сьогоднішній день в Україні несприятливий політичний і соціальний клімат для вступу в Євросоюз і НАТО в найближчому майбутньому (свідчення офіційних опитувань).*

Вправа. Робота в парах. Опрацювання роздаткового матеріалу (20 хв.)

Мета: поглиблення знань про діяльність Європейського Парламенту; визначення рівня обізнаності слухачів щодо даної проблеми.

Хід вправи

Перед початком вправи тренери доводять до учасників курсу стислу інформацію про установи Європейського Союзу, детальніше зупиняється на Європейському Парламенті.

Європейський Парламент – це установа Спільноти, що презентує народи країн-членів Європейського Союзу. Голова представляє Парламент і керує всіма його роботами. Офіційно Парламент знаходиться в Страсбурзі, хоча парламентські комісії, і влада клубів знаходиться в Брюсселі. Секретаріат і бібліотека має свій будинок в Люксембурзі. Європейський Парламент нараховує 732 членів (депутатів), що мають військовий мандат, вибраних на п'ятирічну каденцію.

Найважливіші права Парламенту – це співучасть у творенні через:

1. Консультації.
2. Співпрацю.
3. Спів вирішення.
4. Акцептацію (згоду) – це право стосується тільки деяких сфер політики спільності, щодо багатьох сфер, що залишилися, тільки правові компетенції має Рада Європейського Союзу:
   - ✓ бюджетні права – парламент затверджує щорічний бюджет і уділяє Комісії права на його виконання;
   - ✓ контрольні права:
   - ✓ затвердження комісії і голови;
   - ✓ право ухвалення недовіри щодо Комісії (більшістю 2/3);
   - ✓ право задавання питань Комісарам;
   - ✓ звичайна можливість задавання питань Раді.
5. Скликання Речника Громадських Прав.

Кандидати до Парламенту стартують у виборах в кольорах якоїсь партії, що існує в їх країні, однак після входу до Парламенту вони приєднуються переважно до однієї політичної фракції або залишаються незалежними. Посли засідають в колегії Парламенту згідно приналежності до фракції, а не при національної належності.

Далі тренер об'єднує учасників у пари. Пропонується роздатковий матеріал: 1-му учаснику – Склад Європейського Парламенту, 2-му – місце, розпорядок і структура роботи депутатів Європейського Парламенту. Протягом 10 хвилин кожен учасник опрацьовує свій матеріал, потім доводять його до співрозмовника. Відбувається обмін фактичного матеріалу.

📖 Вправа. Визначення рівня обізнаності слухачів щодо даної проблеми. Гра «парламентські дебати» (80 хв.)

Мета: ознайомлення з перспективами України щодо вступу до ЄС; формування толерантного ставлення до протилежної думки учасника гри; формування навичок опанування співрозмовнику.

Хід гри

Дана гра проводиться з проблеми – вступ України до Європейського Союзу: «за» та «проти». Гра проводиться за класичним сценарієм дебатів. Нагадаємо правила проведення дебатів. Ведучий ділить учасників на дві групи – прихильники вступу та противників. Учасників можна поділити за бажанням, але краще методом жеребкування. Ведучий наголошує регламент дебатів: 10 хвилин на підготовку в групах; загальний час на виступ групи – 15 хвилин; представники групи виступають по черзі – не більш ніж 2 хвилини; кожна група має право на три виступи, але має обов'язково відповідати на аргументи опонентів.

Протягом підготовки учасники розподіляють ролі між членами групи та вирішують, як краще розподілити відведений час. Група може використовувати будь-який допоміжний матеріал: малюнки, схеми, наочне приладдя. Представники домовляються про черговість своїх виступів. Ведучий починає дебати, надає учасникам слово, стежить за регламентом. Після завершення дебатів проводиться обговорення, опитування (відкритим або таємним голосуванням). Учасникам можна роздати матеріал, який стане основними аргументами щодо вступу до Європейського Союзу (за матеріалами методу «Складанка експертна»)

Аргумент 1	Друга світова війна породила ненависть між європейськими народами, тому було необхідним знайти принципи співпраці цих країн. Він стон Черчілль, Роберт Шумен, Жак Моне, Конрад Аденауер стали замислюватись над проблемою. Перші кроки щодо створення Європейського союзу припадають на 1946 рік. 16 квітня 1948 року підписано угоду про створення Організації Європейської Економічної Спільноти, змінену в 1960 році на OECD. До складу організації ввійшло 16 південно-східних країн Європи: Австрія, Бельгія, Данія, Голландія, Франція, Греція, Ірландія, Ісландія, Люксембург, Норвегія, Португалія, Швейцарія, Швеція, Туреччина, Велика Британія, Італія. Роком пізніше 5 травня 1949 року було створено Раду Європи, засновниками якої було 10 країн: Бельгія, Данія, Голландія, Франція, Ірландія, Люксембург, Норвегія, Швеція, Велика Британія, Італія.
Аргумент 2	Після введення нових політичних принципів співробітництва європейська спільнота відчула значний економічний підйом. Це стало основною причиною того, що інші країни зацікавилися вступом до ЄС. Перші розширення відбулося у 1973 році, коли до шістки приєдналися Велика Британія. В 1978 році створено єдину валютну систему та Європейську розрахункову одиницю Екю (попередня євро). Маастрихтський договір вніс зміни до Римського договору, в ньому передбачається досягнення на початку 1999 року Економічного та монетарного союзу, який запровадить нову спільну валюту – євро. Спільна валюта функціонує у Франції, Німеччині, Італії, Бельгії, Греції, Нідерландах, Люксембурзі, Ірландії, Іспанії, Португалії, Фінляндії, Австрії.
Аргумент 3	Діяльність Європейського Союзу зосереджується на багатьох сферах життя. Але основним принципом співпраці є принцип субсидіарності, тобто Європейський Союз починає діяти тільки тоді, коли сама країна не спроможна вирішити проблему. Тому на засіданнях затверджуються тільки рекомендації, директиви та інші документи, які носять рекомендаційний характер. Країна сама ж обирає шлях вирішення проблеми. Одними із основних аргументів вважаємо: принцип вільного пересування осіб, принцип вільного обігу товарів, принцип вільного руху капіталу.

Зауваження. *До учасників гри доводиться структура та правила гри «Дебати», учасники уважно слухають, потім тренер дає відповіді на запитання, якщо вони виникли. Акцентує увагу на правилах відповідей опоненту, хронометраж є обов'язковим.*

📖 **Вправа. Підсумки гри «дебати». Бесіда (10 хв.)**

Хід:

Тренер пропонує підвести підсумки проведеної гри у формі бесіди. Учасники сідають у коло, по черзі дають відповіді на запитання.

Запитання для обговорення:

- ✓ Що ви думаєте про проведену гру «Дебати»?
- ✓ Що було для вас важливим?
- ✓ Чому ви навчилися?
- ✓ Що вам сподобалось?
- ✓ Що не вдалося з'ясувати?

МОДУЛЬ «МІЖКУЛЬТУРНА ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТА»

Мета:

- ✓ ознайомлення слухачів з нормативним пакетом Ради Європи та ЄС;
- ✓ визначення понять багатокультурність, інтеркультурна педагогіка та багатокультурна освіта;
- ✓ окреслення шляхів формування людини багатокультурної свідомості;
- ✓ формування вмінь спільного прийняття групового рішення.

Структура:

№ п/п	Етап модуля	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1.	**Активізація діяльності групи**	Забава «Емоція по колу»	20
2.	**Ознайомлення з пакетом нормативно-правової бази**	"Ажурна пилка"	45
3.	**Визначення понять "багатокультурність", "інтеркультурна педагогіка" та "багатокультурна освіта"**	"4 кути"	45
4.	**Активізація діяльності групи**	Забава «Знайди пару»	20
5.	**Шляхи формування багатокультурної свідомості**	Робота в парах, обговорення в групах. Презентація напрацювань групи	40
6.	**Шкільний клуб – форма реалізації європейської освіти в школі**	Рольова гра "Засідання Ради Європи"	70
7.	**Підведення підсумків**	Круглий стіл	30

Тривалість: 6 год.

Оснащення: аркуші паперу А1, А3, А4; різнокольорові аркуші ліпкого паперу; бейджі; ручки; олівці; фломастери; маркери; клей; ножиці; скріпки; степлєри; фліп-чарт; ноутбук, проектор.

Вправа. Активізація діяльності групи. Забава «емоція по колу» (20 хв.)

Мета: активізувати учасників навчального курсу до спільної роботи, розвивати навички невербального спілкування.

Хід гри:

Всі учасники курсу сідають у коло, кожен по черзі за допомогою міміки передає якусь емоцію, інші один за одним її повторюють. Гра закінчується. Коли всі учасники передадуть свої емоції.

> **Зауваження.** *Запропонуйте учасникам групи обговорити цю гру. Пропонуємо запитання для обговорення: Чи легко було показувати та передавати власну емоцію? Чи важко було відтворювати чужі емоції? Що ви відчували, коли передавали позитивну емоцію? А що – передаючи негативну чи нейтральну?*

Вправа. Ознайомлення з пакетом нормативно-правової бази. Вправа «ажурна пилка» (45 хв.)

Мета: ознайомлення слухачів з нормативним пакетом Ради Європи та ЄС.

Хід вправи

Використовуються роздаткові матеріали навчального курсу «План дій для України в рамках європейської політики» (Здіслава Баранкевич, Єва Бобінська та ін. Освітній пакет. Україна в Європі. – Варшава. – 2006. – 200 с.).

Для того, щоб організувати роботу присутніх, тренеру слід:

1. Підібрати матеріал, необхідний для запланованої форми роботи (педагогічної ради, наради тощо), підготувати індивідуальний інформаційний пакет для кожного учасника, що є складовою частиною, окремим блоком всієї інформації, яку треба засвоїти.
2. Підготувати таблички з кольоровими позначками, щоб учасники змогли визначити завдання для їхньої групи. Кожен з них буде входити до складу двох груп: «домашніх» і «експертних». Спочатку об'єднуйте учасників в «домашні» (1,2,3 і т.д.), а потім – в «експертні», використовуючи кольорові позначки, що їх було роздано заздалегідь. У кожній «домашній групі» всі її учасники повинні мати позначки різних кольорів, а у кожній «експертній» - однакові.
3. Розподілити учасників за «домашніми групами» від 3 до 5 осіб, в залежності від кількості присутніх. Кожен має бути проінформований, хто входить до його «домашньої» групи, тому що її члени будуть збиратися пізніше. Надайте «домашнім» групам порцію інформації для засвоєння, кожній групі – свою. Завдання «домашніх» груп – опрацювати надану інформацію та опанувати її на рівні, достатньому для обміну інформацією з іншими.

Після завершення роботи «домашніх» груп запропонуйте учасникам розійтись по «кольорових» групах, де вони стануть експертами з окремої теми (своєї частини інформації). В кожній групі має бути представник із «домашніх» груп. Кожна «експертна» група повинна вислухати всіх представників «домашніх» груп і проаналізувати матеріал в цілому, провести його експертну оцінку за визначений час (для цього може знадобиться від 30 до 45 хв.). Після завершення роботи запропонуйте учасникам повернутися у «домашні» групи. Кожен з учасників ділиться своєю інформацією з членами групи. У «домашній» групі має бути по одній особі з «експертної» групи. Учасники мають намагатися донести інформацію якісно і в

повному обсязі членам своєї групи за визначений час. Завданням «домашньої» групи є остаточне узагальнення інформації та корекції всієї інформації.

> **Зауваження.** *Технологія дозволяє учасникам працювати із метою засвоєння великих об'ємів інформації за короткий проміжок часу. «Ажурна пилка» підвищує інтерес учасників до отриманої інформації та рівень її засвоєння й осмислення*

Вправа. Визначення понять "багатокультурність", "інтеркультурна педагогіка" та "багатокультурна освіта". Вправа «4 кути» (45 хв.)

Мета: визначення понять багатокультурність, інтеркультурна педагогіка та багатокультурна освіта.

Хід вправи:

В робочій аудиторії по чотирьох кутах розвішані дефініції: «багатокультурність», «інтеркультурна педагогіка», «багатокультурна освіта». Тренер пропонує учасникам навчального курсу спочатку самостійно вивчити запропоновані варіанти з метою «зайняти певну позицію», потім знайти варіант в куті, підійти до нього й бути готовим пояснити свою позицію. Термін часу на дану роботу – 15 хвилин.

Після цього учасники пояснюють власну позицію, думка під час обговорення може змінюватись, тоді учасник групи переходить до підгрупи учасників того кута, з ким погоджуються. Час на висловлювання власної позиції обмежений, не більше 2 хвилин, за чим пильнує тренер. Вправа завершується, коли майже всі учасники групи дійшли згоди щодо визначення всіх запропонованих понять.

> **Зауваження.** *Тренер має забезпечити позитивне сприйняття будь-якої думки! Запропонуйте в кінці вправи обговорити певні моменти, тим більше в разі, якщо не знайшли єдиної позиції. Пропонуємо запитання для обговорення:Чи легко було самостійно зайняти позицію? Чи важко було вислуховувати позицію члена групи, якщо ваша позиція відрізнялася? Які емоції володіли вами в цей час? Що допомагало вам зайняти саме цю позицію (цей кут)? Що ми досягли даною вправою?*

Вправа. Активізація діяльності групи. Забава «знайди пару» (20 хв.)

Мета: активізувати учасників до роботи в групі, тренувати увагу до дій іншого, вміти знаходити засоби невербального спілкування зрозумілі іншим.

Оснащення: невеличкі картки з назвами тварин по 2 картки з назвою кожної тварини.

Хід гри:

Тренер роздає картки з назвами тварин і просить прочитати ці назви подумки. Завдання кожного: знайти свою пару, але при цьому не можна говорити (можна користуватися лише характерними рухами цих тварин). Коли пара об'єдналася, потрібно лишатися поруч і не перемовлятися, поки всі інші теж не знайдуть собі пару. Коли всі пари об'єдналися, тренер запитує по черзі у кожного: «Хто ви ?». Після закінчення вправи можна поділитися враженнями про те, якими способами учасники шукали собі пару.

Вправа. Шкільний клуб – форма реалізації європейської освіти в школі. Рольова гра "засідання ради Європи (70 хв.)

Мета: показати механізм створення ефективної комунікації; формування вмінь спільного прийняття групового рішення

Оснащення: роздатковий матеріал (опис інституції, детальний опис методу, Копенгагенські критерії), хід рольової гри «Засідання Ради Європи», завдання представників Європейської Ради, зразок позиції Європейської комісії. Столи в аудиторії розташовані у формі підкови.

Хід вправи:

На початку тренер пригадує основну інформацію про Європейський Парламент (модуль «Україна на шляху до Європи»), звертає увагу на його взаємодію з Європейською Радою.

Матеріал про діяльність Ради Європи. Раду Європи створюють голови правління країн – членів і президенти Франції і Фінляндії, голова Європейської Комісії. В радах беруть участь міністри закордонних справ країн-членів, а також один із членів Комісії.

Головою Ради є представник країни, що виконує в даний момент керівництво Союзу, змінюється що півроку. Рада Європи зустрічається в середньому 3-4 рази в році, на коротких переважно двотижневих зустрічах. Згідно Трактатку ніційського, від моменту розширення Союзу 1 травня 2004 року всі зустрічі Ради відбуваються в Брюсселі. Результатом кожної зустрічі Ради Європи є висновки. Потім мотивує діяльність учасників начального курсу, наголошує на меті: спільного прийняття рішення.

Роздається учасникам матеріал. Пояснюються правила роботи під час засідання. Проводиться жеребкування ролей з їх описом: Високий представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки, Голова Європейської комісії, глави держав та урядів країн Європейської комісії (число відповідно до кількості присутніх осіб), Голова Європейської Ради (роль належить до глави держави, який в даному півріччі здійснює президентську владу в ЄС), секретар, помічник секретаря. Представляються учасникам Копенгагенські критерії. На ознайомлення з матеріалом відводиться до 15 хвилин. Далі гра проводиться відповідно до структури засідання Європейської Ради.

> **Зауваження.** *Під час рольової гри тренер не має втручатися в процедуру засідання. Ваша роль – роль спостерігача!!! Допускається надання допомоги лише Голові Європейської Ради.*

Вправа. Підведення підсумків. Круглий стіл (30 хв.)

Мета: рефлексія учасників навчального курсу.

Хід вправи:

На підведенні підсумків підписується та оголошується протокол засідання Європейської Ради. Обговорення засідання починається із звернення до Голови Європейської Ради: запитайте як він себе почував у цій ролі, які емоції були викликані рольовою грою, чи було важким для нього це завдання? Після того попросіть всіх учасників засідання поділитися своїми думками, почуттями, емоціями, враженнями. Наприкінці перейдіть до підсумку знань – попросіть висловити свої погляди щодо плюсів і мінусів процесу прийняття рішення, який встановлено у Європейській Раді.

Зауваження. *До уваги тренерів! В жодному разі не критикуйте позицію учасників засідання!!!*

МОДУЛЬ «ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ»

Мета:

- ✓ набуття та поглиблення знань про права людини;
- ✓ формування вміння відрізняти поняття "право" і "свобода";
- ✓ формування вміння аналізувати обмеження прав людини;
- ✓ формування вміння інтерпретації записів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Хартії Європейського Союзу про основні права.

Структура модуля:

№ п/п	Етап модуля	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1.	Активізація пізнавальної діяльності	Вправа «Невербальні етюди»	25
2.	Повторення правил роботи групи	Вправа "Правила"	15
3.	Оцінка рівня поінформованості учасників групи	Вікторина	20
4.	Поглиблення знань про права та свободи людини	Лекція з презентацією	30
5.	Перевірка розуміння відмінностей між поняттями "право" та "свобода"	Гра "Лінійна побудова"	40
6.	Вміння знаходити порушення прав людини у повсякденному житті	Вправа "Порушення прав казкових героїв"	20
7.	Аналіз запропонованих ситуацій з порушеннями прав і свобод людини	Групова робота	30 хвилин

Тривалість модуля 4 год.

Оснащення: аркуші паперу А1, А3, А4; різнокольорові аркуші ліпкого паперу; бейджі; ручки; олівці; фломастери; маркери; клей; ножиці; скріпки; степлєри; фліп- чарт.

📖 **Вправа. Активізація пізнавальної діяльності. Вправа «невербальні етюди» (25 хв.)**

Мета: активізувати роботу групи; розвивати навички невербального спілкування

Хід гри

Учасників тренер об'єднує по 4 – 7 осіб. Кожна група одержує картку з темою етюду, який вона через 10 хвилин має показати без слів іншим учасникам групи.

Тема етюдів:

1. весела вечірка;
2. розмова з батьками;
3. знову невдача;
4. «новенький у класі».

Запитання для обговорення:

1. Чи важко було готувати етюди?
2. Які засоби використовувалися для розкриття теми?
3. Як ви почувалися під час виконання вправи?

Вправа. Повторення правил роботи групи. Вправа «правила» (15 хв.)

Мета: повторити правила роботи групи з метою єдиних вимог до членів навчального курсу; сприяти створенню доброзичливої атмосфери для конструктивної роботи.

Хід вправи

Тренер пропонує повторити правила роботи в такий спосіб: розбити членів групи у трійки, кожне правило проспівати та придумати певний невербальний сигнал (наприклад, руки, схрещені на грудях – відмова від участі в грі тощо). На підготовку дається 5 хвилин.

> **Зауваження.** *Дуже важливим є те, щоб всі правила були повтореними, це стане своєрідною «ратифікацією», яка дасть змогу посилатися на ці правила, як на «закон групи».*

Вправа. Оцінка рівня поінформованості учасників групи. Вікторина (20 хв.)

Мета: виявлення рівня поінформованості членів групи щодо проблеми прав людини та європейського захисту прав людини.

Хід вправи:

Тренер ставить запитання та дає три варіанти відповідей. Учасникам потрібно підняти вгору картку з номером правильної, на їхню думку, відповіді.

Запитання для вікторини:

Як називається міжнародний договір, що встановлює права й обов'язки держав у певній сфері діяльності?

- ✓ Декларація;
- ✓ Конвенція;
- ✓ Хартія.

Як називається міжнародна угода, завдяки якій забезпечується права людини й основоположні свободи?

- ✓ Конвенція ООН про права дитини;
- ✓ Хартія Європейського Союзу;
- ✓ Європейська Конвенція Прав Людини.

Як називається затвердження міжнародної угоди вищими державними органами України?

- ✓ Ратифікація;
- ✓ Санкціонування;
- ✓ Узаконення.

В якому році було затверджено Європейську Конвенцію Прав Людини:

✓ 1989 р.;
✓ 1950 р.;
✓ 1995 р..

Який європейський документ є каталогом прав людини, що закріплює всі категорії прав людини у всіх сферах суспільного життя:

✓ Конвенція ООН про права дитини;
✓ Хартія Європейського Союзу про основні правила;
✓ Конституція України.

> ***Зауваження.*** *За результатами вікторини тренер робить висновок стосовно загального рівня поінформованості членів групи щодо прав та європейських свобод людини.*

Вправа. Поглиблення знань про права та свободи людини. Лекція з презентацією (30 хв.)

Мета: набуття та поглиблення знань про європейських прав та свобод людини.

Хід вправи:

Тренер пропонує лекцію із презентацією з даної проблеми, враховуючи рівень обізнаності, виходячи з попередньої вправи. Зупиняється на класичній концепції прав людини, а також на тому, що права людини – це виключно взаємовідносини людини та держави.

Під час вправи використовуються матеріали:

1. Здіслава Баранкевич, Єва Бобінська та ін. Освітній пакет. Україна в Європі. – Варшава. – 2006. – 200 с.
2. Л.Колба, М.Новіцкі Права і свободи людини. Посібник для вчителя/ під редакцією К.Кошевської. – Видавництво «ЦОУВ», Варшава 2002, с.11-12.

> ***Зауваження.***. *З метою систематизації та закріплення знань учасниками групи запропонуйте запитання. Запитання для обговорення: Для чого потрібно знати Європейську Конвенцію Прав Людини? Чи допоможе це чіткіше усвідомити роль права й свободи у вашому житті?*

Перевірка розуміння відмінностей між поняттями "право" та "свобода". Вправа «лінійна побудова» (40 хв.)

Мета: формування вміння відрізняти поняття "право" і "свобода".

Оснащення: приміщення має бути просторим, тому що розташування буде в два кола, один – зовнішній, інший – внутрішній.

Хід вправи:

Учасники внутрішнього кола (перевіряючи) тримають в руках картки з завданнями (підборка прав і свобод людини), на які мають дати відповіді учасники зовнішнього кола. Одержавши вірні відповіді учасники постійно рухаються по колу. Вправа закінчується, коли учасники досягли первинних позицій.

Вправа. Вміння знаходити порушення прав людини у повсякденному житті. Вправа "порушення прав казкових героїв" (20 хв.)

Мета: навчити учасників курсу знаходити порушення прав людини у повсякденному житті на прикладі порушення прав казкових героїв.

Хід вправи:

Тренер об'єднує учасників у дві групи і ставить перед кожною завдання згадати якнайбільшу кількість казок, де порушуються права казкових персонажів. Час виконання 10 хвилин, після чого хтось від групи виступає: називає казку та виявляє в них порушення прав і коментує їх.

> ***Зауваження.*** *Тренер пропонує запитання для обговорення: Що нам дало виконання цієї вправи?*

Вправа. Аналіз запропонованих ситуацій з порушеннями прав і свободи людини. Групова робота (30 хв.)

Мета: формування вміння інтерпретації записів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Хартії Європейського Союзу про основні права.

Хід вправи:

Учасники навчального курсу розбиваються на чотири групи по п'ять чоловік. Кожній групі дістається один із підрозділів Хартії Європейського Союзу про основні права. Завдання: донести до інших учасників свій підрозділ Хартії, при чому зробити це яскраво та змістовно. Час на роботу – 15 хвилин. Захист напрацювань – груповий виступ.

МОДУЛЬ «ЕВАЛЮАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР УКРАЇНИ»

Мета: оцінювання діяльності слухачів; оцінка проведеного курсу слухачами; підведення підсумків навчання (рефлексія); планування подальшої діяльності учасників проекту.

Структура модуля:

№ п/п	Етап модуля	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1.	Оцінювання діяльності слухачів	Тестування	10
2.	Оцінка проведеного курсу слухачами	Картка евалюації	10
3.	Підведення підсумків навчання (рефлексія)	Круглий стіл	20
4.	Планування подальшої діяльності учасників проекту	Напрацювання програми реалізації курсу	30
5.	Підведення підсумків	Гра "Торбинка на пам'ять"	10

Тривалість: 2 год.

Оснащення: аркуші паперу А1, А3, А4; різнокольорові аркуші ліпкого паперу; бейджі; ручки; олівці; фломастери; маркери; ножиці; скріпки; степлєри; фліп-чарт; ноутбук, проектор.

Вправа. 1. Оцінювання власної діяльності слухачами. Тестування (10 хв.)

Хід вправи:

Даний вид роботи не оцінюється тренером, але з метою здійснення самоконтролю учасниками навчального курсу пропонуються тестові завдання.

Вправа. 2. Оцінка проведеного курсу слухачами. Картка евалюації (10 хв.)

Мета: оцінка проведеного курсу слухачами.

Хід вправи:

1. Тренер пропонує заповнити картку евалюації.
2. Евалюація
3. навчального курсу «Європейський вимір України»

Звертаємось з проханням відповісти на питання щодо курсу, в якому Ви брали участь. Отримана інформація буде використана з метою підвищення якості наших курсів. Поставте знак Х у відповідному квадраті та надайте відповіді на наступні питання. Наскільки, порушені під час занять, питання розширили та упорядкували Ваші знання?

Просимо визначити ступінь відповідно до шкали. 1 – «зовсім ні», 5 – «дуже».

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Що на це вплинуло?

.....

.....

На Вашу думку, які елементи навчання були (будь ласка, напишіть у таблиці):

а) найменш корисні	б) найбільш корисні

Які теми навчання були б для вас цікаві в рамках курсу? .....

.....

Просимо написати зауваження для організаторів навчання: .....

.....

Дякуємо за заповнення анкети

Вправа 3. Підведення підсумків навчання. Рефлексія (30 хв.)

Мета: підведення підсумків навченого курсу.

Хід вправи:

Тренер розповідає «ІСТОРІЮ ПРО РАЙ І ПЕКЛО». Якось один іудейський мудрець звернувся до Господа з проханням показати йому рай й пекло. Господь погодився і відвів мудреця до великої кімнати, посеред якої стояв величезний казан з їжею, а навколо нього ходили і плакали голодні нещасні люди. Вони страждали, бо не могли поїсти, хоча в руках у них були ложки, але вони були дуже довгі – довші за руки. «Так, це справді пекло» – сказав мудрець. Тоді Господь відвів мудреця до іншої кімнати, що була точнісінько така сама, як перша. Посеред кімнати стояв такий

самий казан з їжею, а люди, що були в кімнаті, тримали точнісінько такі самі ложки. Але люди ці були ситі, щасливі й веселі.

Запитання для обговорення

1. Що відрізняло людей в одній кімнаті від тих, що були в іншій?
2. Що зробили щасливі люди і були в змозі зробити нещасні?
3. Що допомогло людям у раю бути щасливими?
4. Які відчуття й емоції супроводжували вас протягом нашого спілкування?

Вправа 4. Планування подальшої діяльності учасників проекту. Напрацювання програми реалізації курсу (30 хв.)

Мета: напрацювати програму реалізації навчального курсу у власній школі.

Хід вправи:

Робота проводиться індивідуально. Тренер пропонує розробити програму реалізації курсу в школі. Форма презентації визначається самим керівником.

Вправа. Підведення підсумків. Гра "торбинка на пам'ять " (10 хв.)

Мета: закріпити позицію успішної інтелектуально спроможної групи.

Хід вправи:

Учасники навчального курсу на маленьких аркушах паперу записують фрази вдячності колегам. Після цього, як все записано, кожний по колу висловлюється, аркуші при цьому складаються у символічну торбинку (хустинка лежить посередині кола). Після того, як всі, включаючи тренера, висловилися, хустинка згортається. Тренер підходить до кожного члена групи, і кожен має право взяти на пам'ять одну записку.

Використана література

1. Освітній пакет «Україна в Європі»/ Polskapomoc. ЦО УВ Варшава. – 2006, матеріали на компакт-диску.
2. Навчальні матеріали курсу для тренерів «Українські лідери європейської інтеграції та євроатлантичної освіти».
3. Європа в школі. Як навчати ефективно/уклад. Олена Гарцула, Януш Жак/. Краків. – 2006. – 130 с.
4. Євроатлантична інтеграція. Досвід Польщі і України // Освітній пакет. За загальною редакцією О.Онаць, О.Кокошинського. – Видавничий дім. «Шкільний світ». – 2006. – 215 с.

П. Ковальчук
М. Бєлік

Навчальний план тренінгу:

№з /п	Модуль	Кількість годин			Дата проведення
		лекції	практичні	всього	
	І день				
1.	Організаційний модуль		1	1	
2.	Розширення Європейського Союзу : 2.1.Історія Європейського Союзу. 2.2.Об'єднана Європа: яка вона? 2.3.Україна на шляху до ЄС.	 2 2	 2 	6 2 2 2	
3.	Ознайомлення з освітнім пакетом « Україна в Європі»		2	2	
	ІІ день				
4.	Організаційний модуль		0,5	0,5	
5.	Активні форми роботи: 5.1. Лекція. 5.2. «Метод 7 розумів»: презентація одного зі способів мислення. 5.3. «Європейське БІНГО» 5.4. Дебати.	0,5 0,5	2,5 1 0,5 1	3	
6.	Методи реалізації проекту. Характеристика методів реалізації проекту.	2		2	
7.	Розробка і захист власних проектів.		4	4	
8.	Підсумкове заняття. Евалюація.		2	2	
	Усього	6,5	13,5	20	

Карта проекту:
І. Зміст та організація. Частина А.

Назва проекту	Розширення Європейського Союзу
Тематична сфера	Європейська та євроатлантична освіта
Рік реалізації	2007
Організаційний відділ	Рівненський ОІППО
Обґрунтування проекту	Необхідність ознайомити слухачів з основними етапами розширення Євросоюзу ; нормативно-правовою базою.
Цілі проекту	Навчити об'єктивному і науковому підходу до відбору і використання інформації. Прищеплення навички працювати в команді.
Адресати проекту	Методисти районних (міських) відділів освіти.
Очікуванні результати проекту	Формування уміння використовувати активні форми роботи з учнями. Озброєння слухачів фактичними знаннями про ЄС, перевагами перспектив вступу України до ЄС.
Автор/автори проекту	Ковальчук Петро Петрович Бєлік Михайло Миколайович
Керівник проекту	Ковальчук Петро Петрович Бєлік Михайло Миколайович
Компоненти проекту	Навчання
Способи інформування про проект	Інформація в інформативному віснику РОІППО.
Правила набору учасників	Запрошуються методисти відділів освіти районів, міст; учителі історії шкіл обласного підпорядкування.
Критерії набору учасників	Направлення відділів освіти, директорів шкіл обласного підпорядкування.
Територіальний масштаб	Рівненська область
Організації та установи, які співпрацюють	Відділи освіти райдержадміністрацій, міськвиконкомів ; школи обласного підпорядкування
Викладачі та критерії вибору викладачів	Ковальчук Петро Петрович – проректор РОІППО Бєлік Михайло Миколайович – директор ЗОШ №13 м.Рівне.
Методи роботи	Лекція, презентація, дискусія, робота в малих групах, ажурна пилка.
Евалюація	
Вид сертифікату	Сертифікат про право проведення навчання з учителем історії, учнями.
Умови одержання сертифікату	Відвідування 100% занять; захист (презентація) власних проектів.

І ДЕНЬ

МОДУЛЬ 1 ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОДУЛЬ.

Кількість годин : 1

Цілі: інформування учасників про створення, структуру і зміст навчального курсу.

Зміст : Ознайомлення учасників :

- ✓ з цілями курсу;
- ✓ програмою курсу;
- ✓ умовами участі у навчанні;
- ✓ інтеграції групи (виконання інтеграційних вправ);
- ✓ формулювання очікуваних результатів;
- ✓ складання правил спільної роботи на заняттях.
- ✓ Презентація-тренінг курсу програми (5 хв.)

Учасники сідають у коло. Вітаю учасників з початком роботи. Роздаю їм план занять. Ознайомлюю учасників з метою тренінгу-курсу.

🕮 **Вправа «Хто я, чому я тут»? (20 хв.)**

Мета: познайомити учасників і створити умови для працездатності групи, що дозволить перейти до змістовної частини модуля.

Хід вправи:

Пропоную таку форму знайомства: назвати своє ім'я та відповісти на запитання: чому вони беруть участь у семінарі? Знайомство розпочинає перший учасник за бажанням, а потім усі учасники – по черзі по колу.

Запитання для обговорення:

Що ви відчули, виконуючи вправу?

Чи легко було себе презентувати?

🕮 3**. Вправа** «Правила» (25 хв.)

Мета: показати необхідність вироблення і дотримання певних правил, за яким будується взаємодія людей у групі, прийняти правила для продуктивної роботи групи під час тренінгу.

Хід вправи:

1. Пропоную кожному учаснику написати одну чи кілька умов співпраці (кожне на окремому листочку), необхідних саме йому для ефективної, комфортної роботи в групі. Час виконання – 4 хв.
2. Після виконання цього завдання об'єднуємо учасників у малі групи, яким даємо наступні завдання:
3. на невеликому аркуші паперу у вигляді сонечка прикріпити написані побажання: в одному промені – пропозиції, що збігаються за змістом.
4. переформулювати подані пропозиції у вигляді норм поведінки, необхідних на тренінгу. Час виконання – 10 хв.
5. Потім іде прийняття правил у великій групі: представник кожної малої групи по черзі пропонує свій «промінь» – правило (спочатку – найдовші промені), а учасники інших груп доповнюють у разі необхідності.
6. З групою обговорюється кожне правило: що воно означає, для чого потрібне. Тільки після цього, як уся група прийме правило, записую його на аркуші паперу.

Орієнтовні правила:

1. Дотримуватися регламенту.
2. Слухати і чути (один говорить – усі слухають).
3. Бути пунктуальним. Не спізнюватися на заняття.
4. Проявляти доброзичливість.

5. Бути активними.
6. Говорити тільки за темою.
7. Не критикувати: кожен має право на свою думку.
8. Конфіденційність.

Запитання для обговорення:

1. Що дає нам виконання цієї вправи?
2. Яке значення має ця вправа при проведення занять з підлітками?

📖 **Вправа «Очікування» (10 хв.)**

Мета: допомогти учасникам усвідомити власні очікування.

Хід вправи: пропонуємо кожному учаснику вибрати собі партнера , з яким потрібно визначити спільні очікування від участі у заняттях. Очікування записуються і прикріплюються на великому аркуші паперу. Після чого пари презентують свої очікування.

Запитання для обговорення:

Для чого ми виконували цю вправу?

МОДУЛЬ 2 «РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ».

Кількість годин : 6

Цілі:

- ✓ ознайомлення з основними етапами розширення Євросоюзу, з процедурою й основними критеріями набуття членства в ЄС ;
- ✓ характеристика основних угод і договорів ЄС, які стали нормативно-правовою базою його розширення ;
- ✓ висвітлення етапів розширення ЄС;
- ✓ формування толерантності по відношенню до колег, навичок роботи в команді.

Лекція про історію Європейського Союзу (з презентацією)

2 години

Зміст подано в ДОДАТКУ 23.

2. Об'єднана Європа: яка вона? (2 години)

Мета:

- ✓ поширення знань про європейську інтеграцію
- ✓ формування вміння аналізувати та синтезувати інформацію
- ✓ формування вміння презентувати свою роботу.

Методи:

- ✓ ажурна пилка
- ✓ робота з першоджерелами
- ✓ в робота в малих групах
- ✓ Базові поняття :
- ✓ інтеграція
- ✓ договір
- ✓ спільнота

Ознайомлення учасників з методом «ажурна пилка»

Метод «ажурна пилка» сприяє формуванню навичок читання із розумінням, аналізом отриманої інформації і пошуком головної думки в тексті, а також вчить співпраці і відповідальності за працю в групі. Використовуючи цей метод, ми даємо можливість учасникам вдосконалювати вміння спілкування і презентації. Даний метод дозволяє залучити до роботи слабших учнів та учнів, які мають проблеми з взаємовідносинами в групі. Активізує діяльність всіх учнів. Метод можна використовувати замість традиційного викладу матеріалу на уроках, коли учням необхідно засвоїти велику кількість інформації.

1. Об'єднуємо учасників у групи. Груп повинно бути стільки, на скільки частин можливо поділити навчальний матеріал, який повинні засвоїти учні. Добре, якщо б у групі стільки учасників, скільки утворилося груп. Кожен учасник у групі отримує свій номер. Цей номер вкаже йому на номер групи, у якій він буде працювати на наступному етапі. У нашому випадку це 5 груп.
2. Роздаємо всім учасникам текст, який розділено на частини. Група І отримує першу частину, група ІІ отримує другу частину і т.д..
3. Кожен учасник ознайомлюється з текстом спочатку самостійно, підкреслює в ньому те, що вважає найсуттєвішим. Після цього група спільно розмовляє про прочитаний текст, погоджується щодо головного змісту. Учасники можуть робити нотатки, записуючи головний зміст.
4. Тепер створюємо нові групи, до складу кожної з яких входить представник з попередньої групи. Кожен учасник у новоствореній групі є експертом з питань, що були викладені в одній з частин навчального матеріалу. Експерти розповідають те, чому навчилися у попередніх групах. Якщо буде час можна дати учасникам завдання створити плакат або ментальну карту повного обсягу матеріалу.
5. На завершення, щоб перевірити як учасники засвоїли навчальний матеріал, можна роздати їм короткий тест або провести фронтальне опитування. Також для підсумку та кращого засвоєння можна коротко викласти головний зміст з використанням аудіовізуального обладнання.

Хід роботи:

6. Повідомляємо учасників, що вони будуть працювати методом, який називається «ажурна пилка» метод допоможе їм краще ознайомитись з великим обсягом матеріалу. Учасники повинні прочитати підготовлений для кожної групи текст та підготуватись до того, щоб переказати прочитаний фрагмент іншим. Розділено учасників на 5 експертних груп (в кожній групі – 5 чоловік). Кожна група отримує свій номер. Кожен учасник в групі також отримує свій окремий номер. Після цього роздаємо групам підготовлені тексти.
7. Кожен отримує свою власну копію тексту. На першому етапі учасники самостійно ознайомлюються з текстом (приблизно 5 хв.). Після цього група працює разом - вирішує, що в тексті було головне, на що треба звернути особливу увагу, що є складним та вимагає пояснень вчителя. Результатом роботи групи є спільно опрацьовані нотатки зі скороченим записом головної інформації отриманого тексту. Відведемо на це приблизно 10 хвилин..
8. Наступний етап роботи відбувається у нових групах. Учасники, які отримали номери 1, утворюють нову групу І, учні з номерами 2 - групу ІІ і т.д. Таким чином, утворилися експертні групи, в яких учні розповідають по черзі те, чого навчилися у попередніх початкових групах. Таким чином, кожен учасник засвоює повний обсяг навчального матеріалу (приблизно 15 хв.). Підводимо підсумок роботи учасників і

запитуємо, як їм працювалося разом. Як вони себе почували в ролі експертів? Після цього перевіряємо рівень засвоєння знань. Задаємо питання про Європейський Союз - його філософію, етапи інтеграції, сьогоднішній день.

9. В наступній частині заняття учасники залишаються в тих самих групах. Даємо їм завдання представити всі етапи Європейського Союзу, який об'єднується та розвивається, за допомогою малюнку. Можна застосувати різні техніки: плакатну, колаж, схема. Роздаємо учасникам завчасно підготовлені великі аркуші паперу, фломастери, ножиці, клей, кольоровий папір та інше. Відведемо на це приблизно 15 хвилин. Після закінчення роботи просимо учасникам представити її результати.

10. На завершення модуля робимо короткий підсумок і проводимо оцінку малюнків з точки зору естетичності та оригінальності виконання і правильності відображення подій.

ДОПОМІЖНИЙ МАТЕРІАЛ

Об'єднана Європа: яка вона?

ГРУПА І

Коріння інтеграції сягають дуже далекого минулого - часів Римської імперії, яка у І столітті нашої ери займала значну частину європейського континенту.

Вона розширила свою територію, перш за все, шляхом загарбання щораз нових земель, населених людьми, які перебували на різних рівнях цивілізаційного розвитку. Однак, всі ці суспільства протягом століть переживали процес уніфікації. Він випливав з цілеспрямованої політики керівництва імперії, складовими якої були: будівництво сітки битих шляхів, упорядкування грошових відносин, поширення цілісної системи освіти, введення норм римського права, підтримка торговельного обміну та виробничої спеціалізації, надання мешканцям приєднаних провінцій римського громадянства, наділення заслужених солдатів землею.

Але, з другого боку, мешканці римської держави зазнавали впливів об'єктивних інтеграційних факторів: розповсюдились латинська і грецька мови, уніфікувався архітектурний стиль (храми, театри, акведуки, терми), полегшився доступ до філософської та літературної спадщини Риму та Греції. Традиція Стародавнього Риму донині дає підстави для гордості всім європейським суспільствам, що населяють території колишньої імперії. У всіх країнах дуже дбайливо доглядають за римськими пам'ятками.

На думку французького історика XIX століття Ернеста Ренана «Європа - грецька, коли йдеться про філософську думку й мистецтво, а римська - коли йдеться про право та іудео - християнська - з точки зору релігії.» Вдалість цього формулювання унаочнила війна у Югославії, під час якої виявилося, як важко бути Європейцем - мусульманином. Серйозною проблемою залишається існуючий із стародавніх часів кордон, що ділить наш континент на два відмінних за своєю культурою світи. Західна частина Європи - це коло латинської цивілізації, де суспільство розуміють як колектив автономних індивідів. Східна частина - це візантійська цивілізація - там споконвіків панував культ влади, ієрархії, а колектив досить часто вважався важливішим за індивіда. Важко нині говорити про єдиний тип Європейця. Досить порівняти спосіб життя пересічного шведа та, наприклад, італійця.

Перш ніж стати перманентною метою урядової політики європейських держав, ідея об'єднання Європи довго залишалася темою виключно кіл філософів та провидців.

Після болісних випробувань Першої світової війни розроблялися моделі об'єднання європейських країн під знаком миру на принципах добровільності.

У1923 році австрієць, граф Коуденхоф Калерґі, із створеним ним самим Пан'європейським рухом, постулював створення «Штатів Об'єднаної Європи» на зразок вдалого об'єднавчого процесу в Швейцарії у 1848 р., створення Німецького Рейху у 1871 р., але перш за все - постання Сполучених Штатів Америки.

5 вересня 1929 р. Міністр закордонних справ Франції, Арістід Бріан, за підтримки міністра закордонних справ Німеччини, Густава Стресемана, у своєму виступі в Лізі Націй, запропонував європейським урядам створити європейський союз у рамках вищезгаданої Ліги. Він мав служити поглибленню співробітництва при збереженні суверенності держав. Але всі ці спроби розбивалися об домінуючі ще тоді в Європі ідеї націоналізму та імперіалізму.

Тільки трагедія Другої світової війни, жахливі злочини Голокосту та повне розбиття й ослаблення континенту, дозволили урядам європейських держав усвідомити необхідність припинення суперництва та необхідність спільного прагнення гарантування безпеки та миру на європейському континенті.

Проте, після розпаду антигітлерівської коаліції, європейський континент поділився на два протилежні блоки держав, на чолі яких стали дві наддержави: Сполучені Штати Америки та Радянський Союз. «Холодна війна» та постання так званої залізної завіси (в березні 1946 року в своїй промові у Фултоні (США) Уїнстон Черчілль заявив: «Від Щецина на Балтиці до Трієсту на Адріатиці розітнула континент залізна завіса»), тобто політики поділу й конфронтації між державами соціалістичного та капіталістичного блоків, відсунули у далеке майбутнє думку про об'єднання всієї Європи. Східна частина Європи опинилася під впливом комуністичних урядів. Соціалістичні держави утворили в 1949 році Раду Економічної Взаємодопомоги. Однак, об'єднуючі процеси, що туї розпочалися, були нав'язаними й тому така «інтеграція зверху» була часто дуже неефективною.

Західна частина Європи також з трудом виходила з воєнної розрухи. Однак, вже у виступ Черчілля в Цюріху 19 вересня 1946 року, знайшло відображення чітке спрямування на баченні «Об'єднаних Штатів Америки»; першим кроком мало стати створення Ради Європи. Черчілль говорив про союз всіх держав, готових об'єднатися під проводом Франції та Німеччини. На фоні конфлікту між сходом і заходом, що загострювався, європейський рух набирає розмаху. Уряди багатьох держав пройнялися переконанням, що об'єднання - це єдиний шлях закінчення історії воєн, кровопролиття, терпінь та руйнувань.

5 червня 1947 р. під час виступу у Гарвардському університеті в Кембриджі Держсекретар США, генерал Джордж Маршалл, закликав держави Європи об'єднати зусилля, спрямовані на відбудову економіки, та пообіцяв підтримку в реалізації Сполучених Штатів. Європейський план відбудови і розвитку передбачав надання Сполученими Штатами європейським країнам частково безповоротної економічної допомоги у вигляді кредитів та поставок товарів. Вищезгаданий план був доступний для всіх держав Європи. В липні 1947 року СРСР та підпорядковані йому держави відмовилися від участі у ньому. При цьому наголошувалося на «прагненні США до панування у Є ропі». Можливо саме тоді Польща, так само як і інші країни - сателіти країни Рад, втратила шанс співучасті в процесі європейської інтеграції. У зв'язку з

реалізацією відомого плану Маршал була створена Організація Європейського Економічного Співробітництва.

В 1949 році на Європейському Конгресі в Гаазі постала Рада Європи. Вона об'єднала держав і є окремою організацією, її завдання - полегшення політичного співробітництва європейських країн. Діяльність РЄ зосереджується, у першу чергу, втрьох сферах: захист прав люді і демократії, проблеми культури, спорту і освіти та соціальні проблеми. РЄ не може приймати ж них правових норм прямої дії, а отже використовує конвенції та часткові угоди, які після ратифікації державами-членами подекуди вступають в силу як спільне право. Найважливіший документ серед них - Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, підписана у 1 році. Вона передбачає охорону прав і свобод громадян за допомогою системи контролю, що а дається з Європейської Комісії з Прав Людини та Європейського Трибуналу Прав Людини. Крім держав, із скаргами до вищезгаданих установ можуть звертатися фізичні особи, якщо вважають що порушуються їхні права, а правові засоби в їхній країні вичерпано.

ГРУПА II

9 травня 1950 р. Міністр закордонних справ Франції, Роберт Шуман, представив розроблений ним та Жаном Моне план «взяття всього німецько-французького видобування вугілля та виробництва сталі під контроль спільної вищестоящої влади в рамках організації, відкритої для взаємодії з іншими країнами Європи». У той час Німеччина все ще сприймалась як потенційна загроза мирові, але одночасно було зрозуміло, що накладення на неї односторонніх обмежень мало небагато сенсу.

Коли журналісти запитали Шумана, чи він передбачив усі наслідки свого плану, той відповів, що «Це стрибок у невідоме». На підтримку Плану Шумана виступив тодішній канцлер Німеччини Конрад Аденауер, на думку якого, план давав можливість несуверенній ще тоді Федеративній Республіці Німеччини вести переговори на міжнародній арені. Відповідно до плану Шумана, 18 квітня 1951 року у Парижі, підписано угоду про Європейське Співтовариство Вугілля і Сталі (ЄСВіС). Цю угоду підписали шість країн-засновниць (Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Італія, Люксембург і Нідерланди). Спільне управління виробництвом вугілля і сталі, сировини, що мала у той час велике стратегічне значення, під егідою однієї організації, вважалося найкращим гарантом тривалого миру в Європі. Широка економічна інтеграція центрального сектора економіки мала потягнути за собою політичну єдність. Засновники цієї спільноти мали надію, що її існування стане зародком подальшого політичного об'єднання Європи. Так і сталося.

Продовженням Паризького Договору були Римські Договори. Вони ще більш чітко підтвердили відкрите прагнення глибшої інтеграції держав «шістки». Ці Договори набули чинності 1 січня 1958 року, а на їх підставі було створене Європейське Економічне Співтовариство та Європейське співтовариство з атомної енергії (ЄВРАТОМ). У рамках зобов'язання про розщеплення атома виключно в мирних цілях ЄВРАТОМ гарантував різноманітні полегшення у створенні та розвитку ядерної промисловості, а також забезпечення необхідною сировиною.

Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС) - це найважливіша організація, що була створена на підставі Римського Договору. її постання визначило подальший напрямок розвитку європейської інтеграції. Серед головних завдань, поставлених перед ЄЕС 6 державами-засновницями, був гармонійний розвиток економік, а також поступове зближення економічних політик та поглиблення взаємин між членами.

Інструментом, що мав служити цій меті, мала бути поступова економічна інтеграція. Натомість Договір лише у загальних рисах говорив про можливий валютний союз й не передбачав повної лібералізації фінансових операцій ЄСВіС і ЄЕС й надалі становлять базу сучасного Європейського Союзу.

Сімдесяті роки (економічна і фінансова криза, політичні суперечки) принесли Європі стагнацію в реалізації інтеграційних намірів, хоча слід відзначити приєднання до європейської «шістки» у 1973 році Великобританії, Данії та Ірландії. В 1981 р. до числа держав-учасниць Співтовариства була прийнята Греція, а у 1986 р. - Іспанія та Португалія. Це зміцнило її південне крило, але одночасно загострило необхідність прийняття програм, що нівелюють відмінності в економічному розвитку держав.

Для протидії негативним тенденціям розроблено програму формування цілісного внутрішнього ринку, що гарантував би вільний рух товарів, послуг, населення та капіталу. В лютому 1986 р. у Люксембургу підписано Єдиний Європейський Акт, що зобов'язав держави Співтовариства до введення такого ринку до кінця 1992 року. Одночасно з поглибленням економічної інтеграції - реалізацією чергових політик співтовариства і лібералізацією внутрішнього торговельного обміну - відбувалася політична інтеграція та гармонізація правових систем. Це дозволило підготувати проект Валютно-економічного союзу, що набрав чинності 1 січня 2002 року одночасно з введенням в обіг спільної валюти - Євро.

7 лютого 1992 року в Маастрихті (Нідерланди) було підписано договір про Європейський Союз. Маастрихтський договір передбачав формальну зміну назви ЄЕС: з цього часу воно називається просто «Європейське Співтовариство» (ЄС). Таким чином три перші Європейські Співтовариства становили те, що прийнято називати «першим стовпом» ЄС, або «стовпом співтовариства». Маастрихтський Договір додав ЄС два «стовпи», що охоплюють «невралгічні», з точки зору суверенності держав, галузі, в яких вони хотіли повільнішого перебігу інтеграції: спільна закордонна політика і політика безпеки, а також співпраця у питаннях юстиції та внутрішніх справ. До підписання Амстердамського Договору, Маастрихтський Договір був найширшою реформою європейського права співтовариства. Він увів у єдині правові рамки три європейські Співтовариства (ЄСВіС, Євратом, ЄЕС). Політичний Союз включив до переліку компетенцій Співтовариства спільну закордонну політику і політику безпеки, захист споживачів, освіту, здоров'я, культуру, ввів поняття європейського громадянства, розширив рамки співробітництва у галузі внутрішніх справ та юстиції.

Суттєвою новизною було визнання метою економічного і валютного співтовариства введення спільної європейської валюти. Керівники держав і урядів, що дискутували під час самміт) Європейського Союзу 15 і 16 грудня 1995 року в Мадриді, назвали майбутню валюту євро. 1 січня 2002 року розпочався найбільший в історії обмін грошей у дванадцяти країнах Європейської! Союзу.

ГРУПА III

Протягом 1989-1990 рр. у Центрально-Східній Європі відбулися процеси, які називаю «Осінню Народів». Країни народної демократії здобули в цей період суверенітет та отримали справжню свободу. «Осінь Народів» стала можливою лише завдяки «перебудові» Михайла Горбачова, першого і останнього президента СРСР, який дав зелене світло процесові об'єднання Німеччини. Невипадково говориться про те, що все розпочалося з «круглого столу» в Польщі створення у вересні 1989 року некомуністичного уряду Тадеуша Мазовецького. Крім Польщі, цей процес стосувався таких держав, як Болгарія, Чехословаччина, НДР, Угорщина та Румунія.

Падіння Берлінського Муру 3 жовтня 1990 року, після чого відбулося чергове об'єднання Німеччини, а також демократизація країн Центрально-Східної Європи, що звільнились від домінування Радянського Союзу, який незабаром й сам розпався, змінили політичну структуру континенту. І починається процес розширення ЄС.

1 січня 1995 року в ЄС вступили три нові держави: Австрія, Фінляндія і Швеція. ЄС нараховувала тоді 15 держав. Наступні етапи розбудови Об'єднаної Європи відбуваються здебільшого у результаті переговорів, під час яких окремі держави-члени прагнуть оберігати власні інтереси. Консенсус, якого досягають в рамках цих переговорів, є рівнозначним цілям, які хотіли досягнути держави-члени, сідаючи за стіл переговорів. Окремі держави-члени у значній мірі прагнуть захистити власні інтереси у рамках ЄС. Лише транснаціональні інституції повинні стояти на сторожі інтересів всього Європейського Союзу. 2 жовтня 1997 року всі держави-члени ЄС підписали в Амстердамі новий Договір. Він схвалив та посилив політичні стратегії та засоби ЄС, зокрема у сфері правового співробітництва, вільного руху осіб, закордонної політики та охорони здоров'я. В країнах ЄС велика увага приділяється захистові прав та інтересів громадян. В договорі про Європейське Співтовариство є пункт, що стосується громадянства ЄС. Відповідно до цього громадяни держав-членів ЄС автоматично стають громадянами ЄС. Кожен громадянин Європи, крім інших прав, має право вільного пересування та перебування на території держав-членів, працевлаштування у будь-якій цих держав, дипломатичний і консульський захист, складання петицій в Європейський Парламент та звернення із скаргами до Уповноваженого з прав людини ЄС.

Після прийняття під час саміту у 2001 році т.зв. Ніццького Договору та Декларації щодо майбутнього Європейського Союзу, 15 грудня 2001 року Європейська Рада підписала Лікенську Декларацію. В останній підкреслювалося, що ЄС стає більш демократичним, прозорим та дієвим, а також, що буде зроблено спробу підготовки Договору, який би установлював Конституцію для Європи. На рубежі червня і липня 2003 року, після 16 місяців інтенсивної роботи, Європейський Комітет запропонував, під час засідання Європейської Ради в Салоніках, Проект Договору, що установлював би Конституцію для Європи. У 2004 році в Римі цей договір був одноголосно прийнятий та урочисто підписаний керівниками урядів держав-членів ЄС. В 2004 році до ЄС вступили 10 наступних членів - держави Центрально-Східної Європи.

В Європейському Союзі діє принцип, що всі рішення повинні прийматися якомога ближче до громадянина. Цей принцип називається принципом субсидіарності й був записаний у Маастрихтському Договорі. Європейське Співтовариство займається лише тими питаннями, які, на думку держав-учасниць, краще вирішувати шляхом міжнародного співробітництва.

У квітні 1994 року Польща подала формальну заяву про прийом її в ряди членів Європейського Союзу. Щоб бути готовими до вступу в ЄС поляки мали закінчити переговори у 29 сферах, на які поділено юридичний доробок Європейського Союзу (серед них, такі галузі як наука і дослідження, освіта, промислова політика, малі та середні підприємства, спільна закордонна політика і політика безпеки, телекомунікація, статистика, захист споживачів та охорона здоров'я, міжнародні відносини, економічний і валютний союз, політика конкуренції, риболовство, вільний рух капіталів, товарів та послуг, соціальна політика і працевлаштування, транспортна політика, фінансовий контроль, довкілля, податки, енергія, регіональна політика). Закриття розділів переговорного процесу відбулося 13 грудня під час Саміту в Копенгагені. У 2003 році в Польщі відбувся референдум, у

ході якого всі поляки, які мають право голосу, прийняли рішення про вступ Польщі до Співтовариства. Польща вступила до ЄС 1 травня 2004 року.

ГРУПА IV

Відносини між Європейським Союзом та Україною - державою з п'ятьма мільйонами населення та великим економічним потенціалом були до недавньої пори ахіллесовою п'ятою зовнішніх відносин Європейської Спільноти. Сьогоднішня співпраця надалі опирається на прийняту Угоду про партнерство та співробітництво (PCA – Partnership and Cooperation Agreement), яка може бути змінена лише через 10 років після підписання. Попередня угода була відповіддю Європейської Спільноти на занепад комунізму та здобуття Україною незалежності. Вже 2 грудня 1991 року Європейська Комісія відреагувала на повідомлення про референдум на Україні (в цей день Польща була першою державою, яка визнала незалежність України) декларацією, у якій було вказано на необхідність подальшої демократизації країни та готовність Європейської Спільноти до співробітництва. Результатом розпочатого діалогу було відкриття у травні 1992 року представництва Європейської Комісії в Києві. Через рік розпочалась робота над Угодою про партнерство та співробітництво (PCA), основою взаємовідносин між Україною та Співтовариством. Документ був підписаний 14 червня 1994 року.

Початок співпраці характеризували несмілі рухи у напрямку формалізації відносин. Євро-союз повинен був чекати до липня 1995 року на те, щоб Україна відкрила своє постійне представництво при ЄС. Наступні роки також не принесли рішучого зміцнення контактів. Підписання торгівельних угод та ініціативи в рамках спільних комісій не відмінили досить незадовільної якості

контактів партнерів. Не було висловлено також політичних декларацій. Нова Угода (PCA), яка замінила попередню у 1998 році, не принесла бажаного перелому або політичної декларації щодо майбутньої співпраці.

Зміни у відношенні Європейського Союзу до України були викликані останнім розширенням та помаранчевою революцією. 1 травня 2004 року Україна стала безпосереднім сусідом Європейського Союзу - великим та важливим сусідом не тільки з огляду на торгівлю, але і суспільство, економіку та енергетику. Європейський Союз вирішив залучити Україну до підготовленої перед розширенням стратегії Європейської політики сусідства - правових норм співробітництва з країнами, які мають спільні кордони з ЄС. Ця стратегія дозволяє встановити гармонійні відносини та міцні зв'язки з державами, які не мають перспективи вступу до Євросоюзу у найближчому (визначеному) майбутньому.

Хоча Європейський Союз зауважував погіршення політичного клімату на Україні, яке відбувається з кінця дев'яностих років попереднього століття, відмова від прийнятих після падіння комунізму демократичних механізмів та привласнення держави політиками і вузьким колом фінансової еліти, було прийнято рішення про продовження співробітництва з Україною.

Зміни, які відбулись восени 2004 року, всього через кілька місяців після підписання нової угоди, безперечно здивували Брюссель. Надання політичного кредиту довіри відкинутій у демократичних виборах команді Леоніда Кучми виявилось помилкою. Новий уряд, очолюваний харизматичним лідером свободолюбних протестів, колишнім прем'єром Віктором Ющенко, обрав напрямок очікуваних Європейським Союзом змін не тільки у сфері політичних декларацій. З самого початку Україна забажала стати союзником та близьким партнером країн-членів ЄС. Цікаво те, що бажання вступу до ЄС декларували також попередні уряди.

Але тепер президент Віктор Ющенко особисто гарантував, що за деклараціями будуть слідувати реформи з метою наближення України до європейських держав.

ГРУПА V

Самміт Україна - ЄС, який відбувся 1 грудня 2005 року, був успішним тільки наполовину, Ні один із присутніх на самміті представників ЄС - ні прем'єр міністр Тоні Блер, ні президент Комісії Хосе Мануель Баррозу, ні Високий Представник ЄС Хав'єр Солана не були готові до перелому у відносинах з Україною. Але Україна отримала статус країни з ринковою економікою, який необхідний для прийняття держави до Світової організації торгівлі, декларацію про полегшення візового режиму для громадян України та співпрацю у деяких галузях, таких як енергетика та транспорт. Євросоюз привітав зміни на Україні, але не зміг змінити підхід, який окреслено у Європейський політиці сусідства.

Але Європейська Комісія вирішила відповісти на очікування уряду України та частини де-ржав-членів і почала пошук корисної пропозиції для нового стратегічного сусіда. Європейська Комісія шукала рішення, яке з одної сторони не давало б надії на початок переговорів про вступ до ЄС, а з другою, визначало б різницю у підході до України та Росії, тому що однаковий підхід був розкритикований багатьма коментаторами та представниками багатьох держав-членів.

Весною 2006 року, за ініціативою Європейської Комісії, був опублікований звіт стосовно майбутніх контактів з Україною. Головним висновком роботи групи експертів під керівництвом Майкла Еммерсона з Центру досліджень європейської політики була пропозиція, що досягнути дотримання Україною засад демократичного суспільства та постійного зв'язку з Європейським Союзом можна виключно шляхом поглиблення співробітництва у багатьох галузях. Автори запропонували прийняти угоду про створення Зони вільної торгівлі за основу поглибленого співробітництва і розширити її на питання, пов'язані з безпекою кордонів, судове та правоохоронне співробітництво і енергетику. Вони назвали таку формулу PTA+ (Free Trade Agreements) - Вільні торгівельні угоди +.

13 вересня 2006 року Європейська Комісія опублікувала нові вказівки щодо ведення переговорів, які повинні принаймні частково відповідати висновкам звіту групи експертів. У звіті Європейська Комісія дала виразний сигнал, що нова угода між Україною та Європейським Союзом (яка у 2008 році повинна замінити Угоду про партнерство та співробітництво, підписану у 1998 році) призведе до створення Зони вільної торгівлі. Документ підкреслює, що угода повинна торкатись усіх галузей економічного та торгівельного співробітництва. На думку Комісії, переговори про створення Зони вільної Торгівлі можна почати відразу після вступу України до Світової організації торгівлі.

Нова угода повинна охоплювати поглиблення співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ, енергетичної безпеки, транспорту та охорони навколишнього середовища. Такого кроку вже давно очікував не тільки уряд України, але також багато держав-членів, особливо Польща та Німеччина. Переговори повинні розпочатись на початку 2007 року. Рішення повинно ще бути ухвалено всіма державами-членами, але не варто сподіватись на виникнення значних проблем з їх боку. Підтвердженням цього може бути план роботи президентури Німеччини, де серед іншого вирішено сконцентрувати роботу Ради в першій половині 2007 року на зміцненні європейської політики сусідства саме на спільному кордоні ЄС.

У зв'язку з цим, громадяни України повинні бути задоволені таким широким формулюванням. Воно дає прихильникам змін значну перевагу у форсуванні

подальших реформ. Європейський Союз, хоча пізно, але почав помічати зміни, які відбуваються з листопада 2004 року та вирішив підтримати демократично вибраний уряд пропозицією поглибленої співпраці. Не порушено питань аспірації України щодо вступу до ЄС, але вона може створити умови для продовження плідного діалогу.

Лекція «Презентація «Україна на шляху до ЄС»

2 години

Останнє розширення Європейського Союзу, яке відбулось в два етапи: 1 травня 2004 і 1 січня 2007 року, виявилось з одного боку безперечним економічним та політичним успіхом, а з другого викликало серед громадян багатьох країн-членів почуття зменшення стабільності та безпеки, особливо в контексті ситуації на ринку праці. Проявом протесту проти змін пов'язаних з процесом розширення у Співтоваристві був факт, що французи більшістю голосів висловилися «проти» проекту Конституції Європейського Союзу. Це створило на сьогоднішній день в Європі несприятливий політичний і соціальний клімат для висловлення ідеї подальшого розширення у найближчому майбутньому, а голоси економістів, які закликають до поглиблення та розширення спільного ринку, рідко коли мають вплив на суспільну думку. Чи це означає, що для держав, таких як Україна, двері Спільноти зачинились? Правдоподібно, що ні, але це залежатиме від багатьох важливих факторів, які вирішать як про термін так і про умови за якими Україна стане повноправним членом Європейського Союзу.

В Польщі є таке прислів'я: «Не важливо, чи спіймаєш зайця, чи ні, важливо, що за ним біжиш». Це прислів'я повністю підходить до процесу підготовки до членства в Європейському Союзі. Коли Польща підписала договір про Асоціацію з ЄС, було відомо, що повне членство в ЄС, це питання принаймні десяти років. В результаті це було 10 років. Але сама перспектива була дуже важливим фактором. Завдяки ній можна було провести багато необхідних реформ, які реформували економіку, будували громадянське суспільство, виправляли роботу управлінського апарату, тощо. Безперечно, проведення тих реформ було необхідним навіть без перспективи членства, а просто з метою утворення ринкової, демократичної країни, але мета, така як членство в ЄС прискорила і значно полегшила їх проведення. Так само повинно бути у випадку України. Головне не повертати з обраного курсу в напрямку повного членства в ЄС І наполегливо продовжувати реформи, які прискорились після «помаранчевої революції».

Недостатня на сьогоднішній день підтримка зі сторони інституцій європейського союзу не повинна вселяти байдужість до реформ у українського суспільства і політичних сил. Клімат в ЄС напевно покращиться і тоді, дуже важливо, щоб Україна була зовсім в іншому місці, ніж сьогодні. За таких умов події можуть розвиватись набагато швидше. А якщо під впливом сьогоднішнього скептицизму до подальшого розширення Україна відмовиться від реформ, це не призведе до нічого доброго. Якщо, наприклад, загориться «зелене світло» зі сторони Європейського Союзу, а Україна не буде підготовлена до ведення діалогу, не нагадуючи вже про саме членство, то може втратити нагоду, яка вже не скоро випаде.

Перший, винятково важливий крок, це вступ України до Світової організації торгівлі, а після цього підписання торгівельної угоди Україна - ЄС в рамках нової Угоди про партнерство та співробітництво (анг. PCA). Якщо цей процес буде продовжуватись, то Спільнота не знайде аргументів проти того, щоб відчинити двері Україні. Під час останнього саміту Україна - Європейських Союз у Гельсінкі, Голова Європейської Комісії сказав: «Ані Україна, ані Європейський Союз не готові до вступу

України до ЄС». Треба погодитись з цією думкою. Але головне - намагатись, щоб за якийсь час це було б можливим. Друге питання, від якого залежить членство України в Європейському Союзі, це успішність сусідської політики європейського співтовариства. Головна мета сусідської політики – це запобігання утворенню лінії поділу між Євросоюзом та сусідніми країнами шляхом:

- ✓ розвитку економічного співробітництва;
- ✓ поглиблення політичного співробітництва;
- ✓ підтримки культури (програми обміну) і безпеки (Європейська Стратегія Безпеки).

На думку Європейської Комісії, політика сусідства могла би бути альтернативою для членства. Одночасно, вона не виключає отримання повного членства країнами, які охоплені цією політикою. Але це вже залежить від наполегливості даної країни. У випадку, коли країна використає інструменти європейської сусідської політики для побудови взаємозв'язків з ЄС, перспектива членства стає реальною.

План дій для України у рамках Європейської політики сусідства був підписаний 21 лютого 2005 року і розрахований на три роки. Його пріоритети це:

1. Діалог і політичні реформи:
   - ✓ зміцнення демократії та утвердження верховенства права;
   - ✓ реформування правової системи і судоустрою;
   - ✓ боротьба з корупцією та забезпечення свободи ЗМІ;
   - ✓ співпраця з ЄС у галузі зовнішньої політики та політики безпеки
2. Проведення структурних реформ:
   - ✓ перехід до ринкової економіки (конкуренція, обмеження публічної допомоги, вільне формування ринкових цін);
   - ✓ структурні реформи (приватизація, зміцнення банківського сектору і фінансових ринків);
   - ✓ введення в дію політики регіонального розвитку (державна стратегія регіонального розвитку, програмування розвитку регіонів).
3. Лібералізація економіки та торгівлі:
   - ✓ Лібералізація торгівлі (вступ у СОТ);
   - ✓ Лібералізація припливу капіталу (закордонні інвестиції);
   - ✓ Реформа податкової системи та охорона прав власності.
   - ✓ Пріоритети: транспорт, енергетика, охорона навколишнього середовища.
   - ✓ Пріоритети: програми обміну:
   - ✓ Участь України в Європейському дослідницькому просторі, програмах Erasmus-Mundus та Tempus III.
   - ✓ Доповнення до Плану дій додатково передбачає:
   - ✓ Отримання Україною статусу країни з ринковою економікою;
   - ✓ Підтримку в питанні вступу до СОТ;
   - ✓ Лібералізацію торгівлі сталеливарними та текстильними виробами;
   - ✓ Перспективи створення зони вільної торгівлі в наступному році;
   - ✓ Переговори про спрощення візового режиму (у 2006 році);
   - ✓ Підтримку програм обмінів молоді, студентів, науковців та фахівців.

Серед всіх пріоритетів Європейської Сусідської політики, здається, що головні питання для України це питання пов'язані з економікою. Здійснення політичних критеріїв членства в ЄС не задасть Україні великих труднощів. Набагато складніше

буде з економічними критеріями - підготовити економіку України до натиску конкуренції з боку економік інших країн-членів ЄС в той момент, коли

відбудеться інтеграція. З точки зору економіки, жодна політична декларація не прискорює інтеграції. Необхідне поступове і послідовне проведення економічних реформ, які забезпечать конкурентність. Нерідко такі дії можуть призвести до погіршення ситуації на ринку праці. Так було в Польщі, де рівень безробіття зріс на приблизно 20 відсотків. Безперечно, це дуже важлива проблема, не тільки економічна але і суспільна. Держава повинна надати допомогу особам, які опинились без праці не з власної вини. Уряд повинен зробити все можливе, щоб процес реформування економіки викликав як можна менше суспільних перетрубацій, які можуть перерости у суспільні протести, що призведуть до відстрочки, і навіть до відмови від необхідних реформ. В цьому питанні головне підготувати конкретний план діяльності та наполегливо виконувати заплановані завдання, попередньо інформуючи суспільну думку про напрямок даної реформи і потенційні позитивні та негативні наслідки. Мета Європейської сусідської політики та співробітництва - допомогти в проведенні цих необхідних реформ. Якщо це буде мати сенс і буде наполегливо вводитись в дію, безперечно, наблизить Україну до членства в ЄС.

Німеччина на час президентської влади в ЄС визначила собі за мету переглянути сусідську політику і переорієнтувати її з південних на східні кордони Європейського Союзу. Це дуже добра інформація як для України, так і для Польщі, тому що ми можемо сподіватись на збільшення дієвої участі Співтовариства у побудові демократичної та ринкової України.

Спроможність Європейського Союзу до прийняття нових членів або чи існують кордони Співтовариства

Під час червневої Європейської Ради відбулась перша дискусія щодо так званої спроможності Європейського Союзу до прийняття нових членів, тобто підготовленості до чергових розширень Співтовариства. Після інтенсивного обміну думок вирішено, що до грудня 2006 року Європейська Комісія підготує рапорт на цю тему, який буде підґрунтям для подальшої дискусії. Належить очікувати, що елементом дебатів стосовно спроможності прийняття нових членів буде також обмін думок щодо визначення кордонів ЄС. У цій дискусії зіткнулись дві протилежні позиції. Прибічники першої з них стверджують, що ЄС не повинен визначати своїх остаточних кордонів. Якщо будь-яка країна виконає критерії членства, вона може бути прийнята до Співтовариства. Прибічники другої позиції вважають, що неможливо без кінця розширювати Європейський Союз, і для цього вже сьогодні необхідно чітко визначити, які країни можуть розраховувати на повне членство, а які лише на привілеї у взаємовідносинах. Безперечно, ця дискусія буде торкатись також України, хоча може у меншому ступені, ніж Туреччини. В цьому контексті дуже важливим є створення в свідомості не тільки політиків, але в першу чергу громадян країн-членів ЄС позитивного образу України, як країни, яка належить до родини демократичних європейських держав, яка може і відстає в економічному плані від рівня в Співтоваристві, але яка бажає і наполегливо працює над тим, щоб змінити цю некорисну ситуацію.

Повертаючись до спроможності прийняття нових членів, належить також очікувати нової дискусії на тему критеріїв членства. На сьогоднішній день це так звані «Копенгагенські критерії», які окреслюють економічні, суспільні та політичні стандарти, які повинна виконати країна, що бажає стати членом ЄС. Задається питання про актуальність цих критеріїв та визначення нових, які б відповідали вимогам сучасної ситуації. Мені здається, що немає такої потреби. Чому такі країни

як Польща мали можливість вступити до ЄС на підставі «Копенгагенських критеріїв», а наступні країни вже ні? Як свідчать результати опитування суспільної думки, громадяни багатьох країн-членів ЄС відчувають великий страх перед імміграцією чергових тисяч чи мільйонів іммігрантів. І тому це питання також є дуже важливим у взаємовідносинах між Україною та Європейським Союзом. На щастя, цю проблему вдалось недавно частково вирішити. Під час саміту Україна - ЄС укладено Угоду про спрощення візового режиму для громадян України подорожуючих до країн Європейського Союзу і питань реадмісії1. Угода дозволяє нормалізувати взаємовідносини у цій галузі та надає надію на те, що це питання вже не буде перешкодою на шляху до членства. Це нормальні відносини, коли спрощуються засади пересування громадян, а одночасно ведеться боротьба з нелегальною міграцією.

Як бачимо, на шляху України до Європейського Союзу є ще багато поворотів. Тут були представлені тільки такі, які здаються найбільш істотними на сьогоднішній день. Якщо вдасться їх подолати, то прийде час конкретних переговорів про вступ, в яких не бракуватиме багатьох чергових проблем, але це вирішення цього питання має свою перспективу.

МОДУЛЬ 3 ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ОСВІТНІМ ПАКЕТОМ «УКРАЇНА В ЄВРОПІ».

Кількість годин : 2

Цілі :

- ✓ формування умінь і навичок роботи з документами та допоміжними матеріалами;
- ✓ формувати уміння моделювати навчальний матеріал з використанням освітнього пакету.

Зміст :

- ✓ презентація структури освітнього пакету «Україна в Європі».
- ✓ аналіз змісту матеріалів освітнього пакету.
- ✓ визначення змісту власного навчального заняття.

1. Лекція.

Пропонуємо вашій увазі посібник «Україна в Європі. Освітній пакет», адресований вчителям та лідерам неурядових організацій на Україні, що займаються європейською освітою та освітою заради безпеки. Книжка допоможе ефективно ввести європейську тематику до української школи та підготувати молодих українців до свідомого, активного життя у Європі, яка об'єднується. Видання цього пакету та навчання для представників різних освітніх інституцій і вчителів з України, які провів Центральний осередок удосконалення вчителів, були можливі за фінансової підтримки Міністерства Закордонних Справ РП у межах програми закордонної допомоги у 2006 р.

Підготовлений посібник - це добірка корисної інформації та сценаріїв уроків, які були опубліковані в освітніх пакетах, виданих Центральним осередком удосконалення вчителів у період, коли Польща готувалась до вступу до Європейського Союзу. Від початку 90-х років, ЦОУВ, як інституція, що реалізує освітню політику польського уряду, брав активну участь у розвитку європейського освітнього виміру і був організатором чисельних заходів, що допомагали польським вчителям вводити європейську освіти до шкіл. Спочатку це були програми, які мали на меті ознайомити з європейською проблематикою (навчання про Європу), а після

вступу Польщі до ЄС прийшов час програм, що стосуються польського членства в європейських структурах (навчання для Європи). В рамках тих програм були створені освітні пакети, підготовлено групи, які поширюють інформацію - тренерів та вчителів-консультантів, які допомагають вчителям вводити у викладання європейську тематику; проведено навчання для вчителів - лідерів європейської освіти.

Необхідна інформація та сценарії уроків, що пропонуються у таких посібниках, як: «Шкільний Євроклуб. Освітній пакет» під редакцією Єви Бобінської та Йоанни Господарчик (2002 р.), «Польща в МАТО» під редакцією Роберта Селятицького і Мирослава Селятицького (2002 р.) та «Польща в Європейському Союзі» під редакцією Йоанни Господарчик та Мирослава Селятицького (2004 р.), були підготовлені експертами з даної тематики та вчителями - практиками, які добре знають специфіку та потреби щоденної роботи з учнями.

Ідея перекладу вибраних текстів на українську мову виникла під час дискусії з українськими партнерами ЦОУВ. З початку 90-х років тематика сусідства з Україною була присутня в освітній діяльності Осередку. ЦОУВ починає реалізацію проектів, мета яких - краще пізнання України, побудова взаєморозуміння та початок спільної освітньої діяльності. Однією з головних була програма «Сусіди - поляки та українці у новій Європі», яка складалась з таких компонентів, як видання підручника, цикл навчань для вчителів, проведення діяльності за посередництвом польських вчителів, що працюють на Україні, співпраця з вчителями польських шкіл в Україні, співпраця з вчителями шкіл в Польщі, де вивчається українська мова, та спільні польсько-українські проекти. Головною метою цієї програми була боротьба із стереотипами і упередженнями, які існують з двох сторін кордону, та підкреслення взаємного проникнення культури та історії двох народів.

З 2002 р. ЦОУВ починає співпрацю з українськими партнерами. Ділиться досвідом, який здобув під час введення європейської освіти та освіти заради безпеки до польських шкіл (наприклад, участь у пілотній програмі «Європейські студії у середніх школах в Україні», яка була реалізована фондом «Відродження» та Асоціацією керівників шкіл України). У 2005 році перша група українських вчителів - опікунів євроклубів взяла участь у навчанні, організованому ЦОУВ. Наступні навчання вже торкались не тільки питання європейської освіти, але й освіти заради безпеки, та освіти про права людини.

Сподіваємось, що підбірка допоможе вам у підготовці молодих громадян України бути свідомими, відповідальними громадянами об'єднаної Європи. Спільні освітні проекти, контакти польських та українських вчителів, підтримка освітніх реформ в Україні - це інвестиція у майбутнє двох європейських народів.

2. Робота в групах: кожній групі підібрати з освітнього пакету найцікавіший, на їхню думку, матеріал і підготувати коротку презентацію (тривалість виступу – до 5 хвилин.
– Як вам працювалося в групі? Що було робити найлегше? Найважче?
– Підведення підсумків роботи за день (10 хвилин)

II ДЕНЬ МОДУЛЬ 4

Назва : Організаційний модуль (30 хв.).
Кількість годин : 1

📖 Вправа «Ім'я – рухи» (10 хв.).

Мета: закріпити у пам'яті імена учасників, підвищити рівень згуртованості групи; дати змогу учасникам проявити свою індивідуальність.

Хід вправи:
Учасники сідають у коло. Пропонуємо учаснику, який сидить справа, назвати своє ім'я, супроводжуючи це будь-яким рухом рук, ніг чи тіла. Уся група повторює ім'я цього учасника та рухи, яуі він зробив. Після цього хід передається по колу наступному учаснику, і так, доки всі не візьмуть участь у вправі.
Запитання для обговорення:
Що ви відчули, виконуючи вправу?
Повторення правил роботи в групі.

Вправа «Правила» (5 хв.)
Мета: сприяти створенню доброзичливої, комфортної атмосфери для конструктивної роботи.
Хід бесіди:
Говоримо про те, що для того, щоб спілкування на занятті було ефективним, треба повторити правила, вироблені групою раніше, і, використовуючи плакат «Правила роботи групи», коротко їх повторюємо. Усі обговорюють необхідність і корисність кожного правила.

Вступна бесіда «Що відбудеться сьогодні» (5 хв.)
Мета: ознайомити учасників зі структурою тренінгу, його завданнями.
Хід бесіди:
Ми дамо характеристику основних методів реалізації проекту; познайомимось з активними формами роботи з формування умінь і навичок; розробимо в групах і організуємо захист власних проектів; підведемо підсумки заняття.

Вправа «Очікування» (10 хв.)
Мета: визначити сподівання й очікування від сьогоднішнього тренінгу.
Хід вправи: пропонуємо учасникам групи по колу відповісти на запитання: «Які знання ви хотіли б отримати з даної проблеми?», «Чого очікуєте від групи?», а потім підсумовуємо очікування групи.
Запитання для обговорення:
Для чого ми виконували цю вправу?

МОДУЛЬ 5 АКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ:

5.1. Лекція (0,5 год.)
5.2. «Метод 7 розумів»: презентація одного зі способів мислення (1 год.).
5.3. Європейське БІНГО.
5.4. Дебати (1 год.).
Всього годин: 2,5.
Цілі:
- ✓ ознайомити з активними формами роботи з формування умінь і навичок;
- ✓ Користуючись методом «7 розумів»,
- ✓ захистити проект щодо переваг вступу України до ЄС;
- ✓ застосовувати уміння проводити дискусію на запропоновану тему.

Лекція: «Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання»

Розвиток критичного мислення через використання методу дискусії: цілі, принципи, підготовка та проведення, основні поняття:

Як метод навчання дискусія є, можливо, найбільш демократичним та таким, що забезпечує максимальну участь. Цей метод ґрунтується на переконанні, що учні і вчителі є партнерами у навчанні, вклад кожного є важливим у процесі навчання, і що даний метод забезпечує активну участь кожного у процесі навчання .

Зазвичай, вчителі використовують метод дискусій для досягнення трьох основних цілей: а) вирішення проблемних ситуацій, б) дослідження концепції, в) зміна ставлень.

Цілі використання методу дискусій

Протягом понад 30 років Brunner та інші (1959) відмічали, що дискусії часто використовуються заради дискусій, не залежно від навчальних цілей чи педагогічних ситуацій. Тому важливо добре усвідомлювати з якою метою ви використовуєте цей метод.

Інтелектуальні цілі

Залучити учнів у дослідження різних перспектив. Під час дискусії вчителі заохочують учнів враховувати різні тлумачення об'єктивних фактів різними групами.

Допомогти учням у відкритті нових перспектив. Слухаючи думки інших та розуміючи раціональність аргументів, які відрізняються від власних, учні більш ймовірно, навчаться розуміти та бачити світ через призму «незнайомих окулярів».

Підкреслити комплексність поняття, теми, питання. Після проведення хорошої дискусії учні залишаються з більшою кількістю запитань, аніж відповідей на них. Це дає змогу відчути комплексність теми чи питання, що вимагає подальшого дослідження та вивчення.

Допомогти учням визначити припущення, які лежать в основі звичних уявлень чи поведінки. Коли учасники дискусії просять аргументувати чи пояснити думку, вони самі переглядають свої позиції. Тому різниця між фактами та думкою - постійна риса хорошої дискусії.

Збільшити інтелектуальну рухливість. Під час дискусії зростає інтелектуальна рухливість, оскільки учні повинні відповідати на запитання чи контраргументи без достатнього часу на обмірковування та рефлексію.

Заохочувати активному слуханню. Значна частина будь-якої дискусії присвячена активному слуханню ідей інших.

Емоційні цілі

Збільшити афективний зв'язок учнів до теми. Виголошення ідей, їхнє тлумачення, захист аргументів є не лише когнітивними діями, а й афективними. Тема починає набувати особистого значення. Оскільки під час дискусії задіються емоції учнів, відповідно, зростає їхній інтерес до подальшого вивчення.

Показати учням, що їх чують, їхні думки цінуються. Відчуття того, що їхні думки та переконання мають значення у навчальному процесі збільшує відчуття самовпевненості, позитивної самооцінки.

Соціальні цілі

Сприяти розвитку ідентичності групи. Проведення дискусій є одним із шляхів сприяння розвитку належності до групи як підтримуючої спільноти учнів, які навчаються. Емоційний зв'язок між однолітками допомагає зменшити почуття ізольованості, яке часто відчуваються учнями, коли превалюють фронтальні заняття з великим масивом інформації.

Заохочувати демократичні практики. При правильному проведенні дискусії, вони стають справжніми лабораторіями демократії, які базуються на таких цінностях, як свобода висловлювань, повага до думки інших, толерантність, активна участь кожного.

Вибір теми дискусії

При виборі теми дискусії важливо, щоб вона була неоднозначною та певною мірою контроверсійною. Важливо, щоб питання, які піднімаються під час дискусії, могли розглядатися під час подальшого вивчення теми.

- **Підготовка матеріалів**

Важливо, щоб учні були підготовлені до дискусії, тобто ознайомлені з предметом дискусії. Інакше дискусія може перетворитися на непродуктивний обмін безпідставними судженнями.

- **Домовтеся про правила**

Оскільки дискусія - це емоційний процес, важливо досягти згоди щодо правил ведення дискусії ще до її початку. Як приклад, правило піднятої руки, регламент, фокус на ідеях, не на особистості тощо.

- **Врахуйте розмір групи.**

Динаміка групи є важливим фактором проведення хорошої дискусії. Досягнення консенсусу є більш ефективним, коли існує від 12 до 16 різних ідей. Якщо ідей менше - дискусія може виявитися надто «сухою», і навпаки - якщо велика група, консенсус може бути не досягнутий взагалі. Інколи є сенс об'єднати учасників у малі групи.
Намагайтеся не оцінювати учнів під час дискусії

- **Проведення дискусії**

1. **Початок дискусії**

Початок дискусії часто є найважчою частиною – вчитель задає питання, намагається залучити учнів, інколи сам дає відповідь на свої запитання. Полегшити цей процес можуть наступні прийоми:
а) зачитати твердження і попросити учнів зазначити вірні та невірні аспекти цього твердження;
б) зазначте одне або два провокативних слова, які асоціюються з пропонованою темою дискусії і попросіть учнів розповісти, які асоціації виникають у них;
в) попереднє призначення ролей.

2. **Попередження домінування**

Дуже часто ви знайдете в групі учнів, які є дуже впевненими в собі, активними, мають хороші комунікативні навички. Проте, це може створювати певну проблему для проведення ефективної дискусії, де ви плануєте і очікуєте активну участь усіх учнів. Попередити домінування надто активних учасників дискусії можна за допомогою наступних прийомів: а) вироблення та досягнення згоди щодо правил на початку проведення дискусії, які можуть включати в себе такі, як правило піднятої руки, регламент тощо; б) призначення ролей, які можуть переходити від одних учнів до інших і включати в себе наступні: записувач; той, хто підсумовує; той, хто спростовує; той, хто ставить нові запитання і т.д. При розподілі ролей важливо це робити чесно і прозоро - не варто завжди призначати роль записувача активному учневі.

3. **Заохочення тихих учнів**

Право на мовчання має враховуватися рівною мірою з правом на висловлення думки. Про це також важливо зазначити на початку дискусії, водночас висловити побажання, що кожен захоче взяти участь і принести свій вклад до загального результату. Часто після цього учні відчувають певне полегшення. Як зазначав Rogers (1989): «Не всі дискусії повинні бути галасливими, щоб бути цінними для навчання. Хороша дискусія може бути тихою, де панує вдумлива тиша». Проте, якщо вас турбують надто мовчазні учні, можете використати певні прийоми:
а) призначення ролей (описано раніше);

б) попросіть окремих учнів вести навчальний журнал, де записувати ідеї, які з'явилися у них під час проведення дискусії. Цей навчальний журнал учні мають показати вам наприкінці дискусії.

Рівні запитань. Включають в себе відмінності між запитаннями, що стосуються деталей, фактів (імена, дати, місця подій, столиці держав тощо), і запитаннями, які потребують більш складних ідей (взаємозв'язок між поняттями, причини якихось подій чи ситуацій тощо). У запитаннях низького рівня йдеться про факти та деталі, наприклад:

1. У якому році Україна стала незалежною державою?
2. За якої температури замерзає вода на рівні моря?
3. Як називається найвідоміший літературний твір Михайла Булгакова?
4. На якому континенті знаходиться річка Оріноко?

Інколи важливо знати ці факти, але тільки їх знання не забезпечить того, що учні зможуть це використовувати для вирішення завдань чи прийняття важливих рішень. Серед методів, які сприяють навчанню на більш низьких рівнях, можна назвати такі:

- ✓ усно проговорювати факти;
- ✓ записувати та переписувати інформацію;
- ✓ читати та перечитувати матеріал, який необхідно запам'ятати.

Зазвичай ці методи спрацьовують на найближчу перспективу, але вони не забезпечують запам'ятовування інформації на більш тривалий період. Якщо мета навчання полягає не тільки в тому, щоб запам'ятати факти, а й використати їх для вирішення завдань і прийняття рішень, то для учнів кориснішим буде, якщо їм ставити запитання, де вимагається застосування складнішого, вищого рівня критичного мислення - запитання високого рівня.

Запитання високого рівня — це запитання, які ми ставимо, коли цікавимось, як чи чому щось відбулось або яким чином одна подія, факт чи ідея можуть бути пов'язані з іншими. Ці запитання формулюються в такий спосіб, щоб змусити того, хто на них відповідає, критично мислити. Учні можуть використовувати факти та деталі у процесі відповіді на запитання, але для обґрунтування відповіді їм необхідно вийти за межі простого знання фактів і деталей. Запитання високого рівня передбачають використання розумових операцій, пов'язаних із критичним мисленням:

1. Яким чином розпад Радянського Союзу вплинув на здобуття Україною незалежності?
2. Чому вода поблизу мостів і в містах взимку замерзає пізніше, ніж вода в озерах, розташованих у сільських районах?

На подібні запитання можна дати більш ніж одну відповідь, до того ж кожна з них буде аргументованою та переконливою.

Способи підвищення ефективності запитань (Cibbs, 2001):

1. Використовуйте метод «Подумайте – Об'єднайтесь у пари – Обговоріть», щоб учні могли обговорити відповідь один із одним, перш ніж висловлювати свою думку перед усіма. Ставте запитання, які розвивають або продовжують обговорення, на зразок: «Що ви могли б додати?», «А яка думка в тебе, Марино?»
2. Надавайте зворотний зв'язок чи коментарі, які й не підтверджують, і не заперечують відповідей учнів. Тоді обговорення стає відкритим. Наприклад: «Цікаво. Я про це раніше не думала». Просити узагальнити чи підбити підсумок: «Хто може висловити точку зору Андрія іншими словами?»

3. З'ясовуйте думки інших учнів: «Хто згоден з Максимом?», «Хто не згоден? Чому?» Заохочуйте учнів адресувати запитання однокласникам: «Запитайте Тетяну, чи може вона щось додати тобі у відповідь».
4. Виступайте «адвокатом диявола»: «Що би ви відчули, якби..?», «Як ви б відреагували на зміну, якби..?»
5. Використовуйте метод приговорювання думок (міркувань) уголос: «Як ви дійшли такої відповіді?»
6. Запитуйте всіх учнів, а не тільки тих, хто піднімає руки. Однак швидко рухайтесь далі, якщо дитина не хоче відповідати.
7. Попереджайте учнів про можливості різних відповідей: «На це запитання є багато варіантів відповідей».
8. Змінюйте перспективу: «Як би ви поставились до своєї відповіді, якби ви були...?» Використовуйте уяву: «Що б відбулося, якби...?»
9. Співставляйте зміст відповіді з чимось іще: «Яким чином (відповідь дитини) подібна до ...? Чим відрізняється?»
10. Перетворюйте відповіді: «Що, якби ми змінили (ідея дитини) на ...? Що, якби ми поєднали ідеї Андрія і Марини?»

📖 5.2. «Метод 7 розумів»: презентація одного зі способів мислення (1 год.).

Учасники, об'єднані у групи отримують завдання:
1. Придумати вірш, в якому Україна представлена як країна з розвинутою демократією, яка заслуговує на чільне місце серед європейських держав (мовна здібність);
2. Придумати веселий математичний приклад або ребус який пропонує рецепт для України на швидке подолання корупції (математична здібність);
3. Намалювати плакат на якому Україна представлена як країна член НАТО, охоронець світової безпеки (візуальна здібність);
4. Придумати коротку співанку, яка заохочує українців підтримати ідею європейської інтеграції (музична здібність);
5. Утворити "Живий пам'ятник", який символізує ЄС (моторна здібність);
6. Придумати рекламу, яка представляє Україну іншим європейським державам (інтерперсональна здібнтсть);
7. Оціни Україну XXI століття як країну - лідера ЄС. Можна скористатися схемою: плюси, мінуси і що цікаве (інтраперсональна здібність).

📖 5.3. Європейське БІНГО.

- ✓ Підпишіть свою карту для гри.
- ✓ Знайдіть людей, які відповідають вимогам, вказаним у таблиці карти. Кожна людина з групи може підписатися на Вашій карті лише 1 раз. Ти не можеш підписуватися на своїй карті. Хто перший збере всі підписи, кричить «БІНГО» і стає переможцем.

Подорожував за кордоном ..... (ім'я) ..... (країна)	Має товариша за кордоном ..... (ім'я) ..... (країна)	Має іномарку ..... (ім'я) ..... (країна)
Вбраний в імпортний одяг ..... (ім'я) ..... (країна)	Дивився недавно закордонний фільм ..... (ім'я) ..... (країна)	Вивчає іноземну мову ..... (ім'я) ..... (країна)
Любить музичний гурт з іншого краю ..... (ім'я) ..... (країна)	Може назвати відомого закордонного політика ..... (ім'я) ..... (країна)	Читав недавно репортаж про іноземну країну ..... (ім'я) ..... (країна)
Користується імпортною косметикою ..... (ім'я) ..... (країна)	Має вдома імпортний пристрій ..... (ім'я) ..... (країна)	Збирається на відпочинок за кордон ..... (ім'я) ..... (країна)
Захоплюється закордонною культурою ..... (ім'я) ..... (країна)	Любить закордонну літературу ..... (ім'я) ..... (країна)	Любить страви закордонної кухні ..... (ім'я) ..... (країна)

– Підведення підсумків. Вручення призів.

5.4. Дебати (1 год.).

Мета:

- ✓ аналіз переваг та недоліків вступу України до Європейського Союзу, формування навичок критерійного оцінювання та використання інформаційно-комунікаційних технологій
- ✓ формування навичок особистої та групової відповідальності за прийняті рішення.

Розподіляємо ролі: спікер, 2 групи учасників дебатів, в яких визначено керівників, судді, журналісти.

Розподіліть аргументи на «за» і «проти».

1. Приплив капіталу, що дає можливість реструктурувати економіку.
2. Зростання безпеки та міжнародного значення.
3. Підвищення темпів росту ВВП та покращення якості життя.
4. Зменшення рівня безробіття.

5. Визнання професійної кваліфікації та дипломів польських навчальних закладів.
6. Вільний перетин кордонів.
7. Розширені можливості навчання за кордоном.
8. Розвиток інформаційно - комунікаційних технологій.
9. Консульський захист в дипломатичних представництвах країн-членів ЄС.
10. Можливість отримання роботи в будь-якій державі, що є членом ЄС.
11. Можливість проживання у будь-якій країні ЄС.
12. Можливість обирати депутатів до Європейського Парламенту.
13. Доступ до структурних фондів і фондів допомоги.
14. Спільна валюта євро – відсутність комісійної винагороди під час обміну валюти.
15. Вплив на політику ЄС
16. Покращення інфраструктури, зокрема у сільських районах.
17. Розвиток туризму.
18. Модернізація транспортної інфраструктури – автостради.
19. Україна буде бенефіціаром в ЄС (отримає з бюджету більше коштів ніж становлять її власні внески у спільну касу)
20. Частина бюджету держави передається в бюджет ЄС.
21. Підвищення цін на товари, наприклад продукти харчування.
22. Зростання імміграції.
23. Втрата незалежності при прийнятті рішень.
24. Бюрократичні труднощі в отриманні структурних фондів і фондів допомоги з бюджету ЄС.
25. Занепад малих сільських господарств.
26. Забуття національних традицій.
27. Необхідність реструктуризації деяких галузей економіки.
28. «Відплив умів» в ЄС.
29. Банкрутство деяких підприємств.
30. Збільшення рівня безробіття.
31. Запровадження виробничих лімітів у сільському господарстві.
32. Купівля української землі іноземцями.
33. Втрата державного суверенітету.
34. Високі фінансові витрати на процеси приведення у відповідність до стандартів ЄС.
35. Зростання бюрократії.
36. Зростання конкуренції з боку інших держав - членів ЄС.
37. Витрати, пов'язані із зростанням бюрократії – службові відрядження.
38. Загострення стосунків з Росією, іншими членами СНД.

Проведення дебатів. Виступи суддів, журналістів, підведення підсумків дебатів.

МОДУЛЬ 6. МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ. ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ.

Кількість годин : 2

Цілі :

- дати характеристику основних методів реалізації проекту;

Зміст:

- ознайомлення учасників з основними методами реалізації проекту (лекція);

📖 ЛЕКЦІЯ. ХАРАКТЕРНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРОЕКТІВ

Проекти мають мету: проекти мають чітко визначені цілі і завдання досягти чітко окреслених результатів, їх мета - розв'язати «проблему», тому необхідним є попередній аналіз потреб. Проект містить пропозиції одного або кількох вирішень «проблеми» і завдяки цьому є корисним для тривалих суспільних змін.

Проекти є реалістичні: вони повинні мати реальні цілі, які можна зреалізувати, а це пов'язане із необхідністю брати під увагу як потреби, так і можливі до використання засоби: людські та фінансові.

Проекти є обмежені часом і простором: мають початок і кінець; їх здійснюють в конкретному місці та контексті.

Проекти є склади і: вимагають вміння планувати та виконувати і пов'язані із залученням різних партнерів.

Проекти є спільні: це плід спільної праці, їх здійснюють групи, залучають різних партнерів. Вони створені для потреб інших людей.

Проекти є унікальні: всі проекти виникають завдяки новим ідеям. Вони - це адекватна відповідь на потребу (проблему) в даному контексті. Вони інноваційні.

Проекти - це пригода: кожний проект є іншим і новаторським, проекти завжди пов'язані із непевністю та ризиком.

Проекти можна оцінювати: проекти планують, вони визначаються цілями, які можна виміряти і оцінити.

Проекти складаються з фаз: проекти мають виразні фази, які можна з ідентифікувати (дивись Розділ 3 Проект крок за кроком).

Цілі:

Проект, передовсім, визначається часом (він має початок і кінець) та цілями: тим, що вирішено виконати і чого досягти у визначених часових рамках.

Визначення цілей проекту є ключовим фактором, що уможливлює його реалізацію. Після ознайомлення із цілями проекту людина повинна мати чітке поняття про те, що відбуватиметься під час його реалізації, і що буде його кінцевим результатом.

Прагнення - це практична сторона цілей проекту. Якщо цілі є загальними

і далекосяжними, то прагнення є конкретними, докладними. Прагнення потрібно формулювати так, щоб вони були:

Конкретними: Чого конкретно намагаєтеся досягти? Скільки людей братиме участь у проекті або яку їх кількість братимете під увагу? Скільки заходів буде здійснено? Які конкретні питання буде розглянуто? Які компетенції здобудуть люди? Що зміниться після проведення проекту? Що буде створено?

Складними: Один проект повинен складатися із кількох завдань. Це має свої плюси: полегшує планування і контролювання прагнень, а також цілого потенціалу передбаченого проектом. Більше того, якщо прагнення поділено, то під час оцінки цілого проекту легше охарактеризувати їх результати. Це дозволяє мислити в категоріях того, що буде досягнуто безпосередньо і посередньо; дозволяє говорити про освітні та суспільні прагнення; про прагнення установи та учасників тощо.

Легкими в оцінюванні: Чим конкретніші проекти, тим легше їх оцінити. Якщо метою проекту було здійснити навчання 500 осіб, то можемо оцінити, скільки

людей фактично засвоїло матеріал і в якій мірі нам вдалося чи не вдалося досягнути мети. Якщо ж нам хотілося тільки «навчити стільки людей, скільки це буде можливим», оцінювання тоді буде значно важчим і розмитим, тому що (коли заняття відбуватимуться успішно) завжди вдасться когось навчити. Принаймні деякі прагнення повинні бути так сформульовані, щоб їх результати можна було виміряти.

Визначеними часом: Щодо тривалості реалізації завдань та прагнень проекти можуть бути: короткими, середніми або довгими. Однак, в кожному випадку, всі завдання чи прагнення повинні бути здійснені в запланованому часі, призначеному на їх виконання.

Самі собою прагнення не є ціллю; остаточна мета - це проект. Існує багато аргументів, які надають перевагу прагненням (результатам), як і таких, що надають першість процесові (якості взаємовідносин між людьми і суспільних відносин); хотілося б наголосити, що покращення або розвиток якості взаємовідносин між людьми - включаючи сюди суспільні відносини і відношення до навчання - можуть і повинні переноситися на прагнення. Прагнення - це не тільки завдання, які потрібно зреалізувати, а це, передовсім, цілі - матеріальні і нематеріальні, - які потрібно осягнути.

Конструювання проекту згідно критерію питань, які варто собі задати перед початком проекту

Основні пункти	Питання, які потрібно собі задати перед початком реалізації проекту
Визначення цілей, контексту і цільової групи	В якому контексті відбуватиметься проект? Які зміни спричинить? Чому потрібно провести проект? Якого результату очікуєте? Для кого призначений проект? Які питання потрібно взяти під увагу?
Зміст проекту	Що є темою та змістом проекту? Який підхід потрібно застосувати до теми?(методологія) Які заходи (дії) з ним пов'язані? Що потрібно для розвитку проекту?
Де і коли	Де реалізовуватиметься проект? Як довго триватиме? Коли розпочнеться/закінчиться?
Практичні питання	Яку логістику вимагає проект? Якими практичними питаннями потрібно зайнятися?
Кошти	Якими є загальні витрати?(планування, виконання, оцінка) Звідки надходитимуть необхідні кошти?
Партнер	Хто партнери? Яка їх роль? Як потрібно приготуватися до координування роботою проекту?
Фінансові ресурси	Чи проект кваліфікується на якусь фінансову допомогу? Чи можна використати наявну базу (умови)?
Комунікація	Внутрішня комунікація: Яким є обіг інформації в межах групи, що займається проектом? Зовнішня комунікаціями проекту потрібна підтримка mass media? (чому? в який спосіб? які аспекти?)
Евальвація і фаза продовження	Як і коли потрібно оцінювати проект? Котрі його аспекти? Чому? Яку фазу продовження заплановано ?

МОДУЛЬ 7. РОЗРОБКА І ЗАХИСТ ВЛАСНИХ ПРОЕКТІВ.

Кількість годин : 4

Цілі :

- застосування учасниками навчання здобутих знань, умінь і навичок для розробки і захисту власних проектів.

Зміст : - робота учасників навчання у групах;

- розробка і захист власних проектів.

У своєму проекті учасники повинні спланувати свою діяльність у навчальних закладах в сфері євроатлантичної інтеграції (планують конкурси, змагання, проекти «Дні Європи у школі», де кожен клас представляє іншу країну.

МОДУЛЬ 8 ПІДСУМКОВЕ ЗАНЯТТЯ.

Кількість годин : 2

Цілі :

- підвести підсумки роботи учасників навчального курсу над розробкою і захистом власних проектів ;
- видати сертифікати про завершення навчання ;
- дати завдання для роботи у районах.

Зміст :

підведення підсумків роботи учасників навчального курсу;

анкетування; видача сертифікатів.

Вікторина «Євросоюз без таємниць»

Вибери правильну відповідь. Тільки один з варіантів правильний. Серед учасників, які дадуть правильні відповіді на всі питання, будуть розіграні призи!

Скільки країн є сьогодні членами Європейського Союзу?

а. 12
б. 27
в. 5
г. 29

2. Які країни є кандидатами в Європейський Союз?

а. Польща, Словаччина, Білорусь
б. Румунія, Болгарія, Югославія
в. Кіпр, Словенія, Швейцарія
г. Туреччина, Хорватія

3. Скільки зірок на прапорі Європейського Союзу?

а. 11 6.12
в. 15
г. 13

4. Хто скомпонував музику гімну Європейського Союзу?

а. Людвіг ван Бетховен
б. Вольфганг Амадей Моцарт
в. Фредерік Шопен
г. Петро Чайковський

5. Як називається гімн Європейського Союзу?

а. «Ода молодості»
б. «Ода коханню»
в. «Ода радості»

г. «Ода Європі»

6. Як називається валюта Європейського Союзу?

а.євро

б. врон в.європ г. долар

7. Які країни не прийняли 1 січня 2002 р. спільної європейської валюти?

а. Великобританія, Франція, Греція

б. Великобританія, Швеція, Данія

в. Швеція, Німеччина, Іспанія

г. Німеччина, Італія, Португалія

8. **Коли святкується день Європейського Союзу?**

а. 9 червня

б. 6 травня

в. 1 травня

г. 9 травня

9. Чи є польська мова офіційною мовою Європейського Союзу?

а. так

б. ні

в. це залежить від рішення Президента Польської Республіки

г. ще не прийнято рішення в цій справі

10. Вступ нових членів до Європейського союзу приніс користь

а. тільки новим членам

б. тільки старим членам

в. і старим, і новим членам

г. країнам, які не належать до Співтовариства

11. В якій країні Європейського Союзу виникла ідея створення шкільних *Євроклубів?*

а. В Швеції

б. У Франції

в. В Португалії

г. В Польщі

Відповіді на запитання вікторини

6.27

г. Туреччина, Хорватія

6.12

а. Людвіг ван Бетховен

в. «Ода радості»

а. євро

б. Великобританія, Швеція, Данія

г. 9 травня

а. так

в. і старим, і новим членам

в. В Португалії

2. Підведення підсумків роботи учасників навчального курсу; Анкетування; видача сертифікатів.

3.7 ІНТЕРНЕТ – ІНСТРУМЕНТ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

А. Козачук

Мета:

- аналіз можливостей сучасних інформаційних технологій;
- пошук оптимальних можливостей Інтернету для використання у процесі євроатлантичної інтеграції;
- розвиток умінь роботи з інформацією, що подається у різноманітних формах.

Методи: міні-лекція, пошук інформації, мозковий штурм, робота у малих групах, робота у команді, презентація.

Ключові поняття: інформаційні технології, Інтернет, веб-сайт, проект.

Допоміжні матеріали:

№1. Графічні зображення деяких інформаційних технологій.

№2. Коротко про Інтернет – електронна презентація формату MS PowerPoint (додається окремо).

№3. Пошукові завдання для роботи малих груп в Інтернеті.

Час: 3 академічні години

Вимоги до приміщення та обладнання:

Фліпчарт із комплектом канцтоварів. Магнітна дошка або стенд з можливістю прикріплення паперових аркушів. Папір формату А1. Маркери різних кольорів за кількістю учасників. Наявність 8 комп'ютерів з виходом до Інтернету. Комп'ютер (ноутбук) з мультимедійним проектором та екраном; живлення 220 V та необхідні для цього кабелі.

Хід заняття

1. **Вступна частина.** Учасники розташовуються у колі. Учасникам роздаються аркуші формату А4 та маркери. Завдання: намалювати будь-що, що асоціюється в учасників з поняттям «інформаційна технологія» або «інформаційні технології» (1-2 хв.). Головне – не художня майстерність, а зрозумілість ідеї. Після того кожен учасник показує малюнок, називає те, що він намалював, і коротко розповідає про цей предмет (явище) та галузі його застосування. Якщо декілька учасників намалювали одне й те ж, їм пропонується розповісти про цей предмет (явище) щось нове, що іще не звучало.

Після кожної розповіді зображення розташовується на магнітній дошці або стенді. Подібні зображення групуються так, щоб було видно їх кількість. У випадку однотипності більшості зображень тренер має доповнити перелік зображеннями (допоміжний матеріал №1) та розповідями або заохотити учасників до розповіді про предмети, які жоден з них не представив. Серед такого списку мають бути: комп'ютер (а також КПК), периферія (сканер, принтер, проектор з екраном, гарнітура і т.д.), цифровий програвач з диктофоном, мобільний телефон, цифровий фотоапарат з відеокамерою, супутникове телебачення тощо.

Підводячи невеличкий підсумок, слід зазначити, що інформаційні технології перебувають у постійному розвитку, а відтак представлений список – неповний.

2. **Основна частина.** Постановка проблемного запитання: яку інформаційну технологію важко зобразити графічно, але кожен з нею знайомий або принаймні чув про її існування? (очікувана відповідь - Інтернет)

3. **Міні-лекція.**

Тема: «Коротко про Інтернет».

Мета: показати доступність цієї інформаційної технології та легкість роботи з нею широкому загалу користувачів.

Оскільки велика кількість учасників може виявитися добре знайомою з Інтернетом, доцільно під час лекції постійно ставити запитання аудиторії. Таким чином, тренер разом з учасниками, знайомими з Інтернетом, надають нову інформацію тим з учасників, хто ще не знайомий з цією технологією (допоміжний матеріал №2).

Інтернет – це всесвітня комп'ютерна мережа, що об'єднує різні мережі та окремі комп'ютери. Система адресації в Інтернеті буває двох видів: IP-адреса (наприклад: 198.162.201.204) та доменна адреса (www.nato.int). IP-адреса існує для комп'ютера, доменна адреса – для зручності використання людиною. Доменні адреси складаються за такими принципами: 1) географічний принцип; 2) за типом установи; 3) змішаний.

Адреса, складена за географічним принципом, схожа на поштову адресу: від імені комп'ютера до назви країни (така система адресації була введена у 1986 р.). Дві останні букви означають назву країни, яка є зареєстрованим на міжнародному рівні доменним іменем. Наприклад: ua – Україна. Пропонується відгадати назви країн-членів НАТО за їхніми доменними іменами: .be (Бельгія), .dk (Данія), .fr (Франція), .nl (Нідерланди), .is (Ісландія), .ca (Канада), .lu (Люксембург), .no (Норвегія), .pt (Португалія), .us (США), .uk (Велика Британія), .it (Італія), .gr (Греція), .tr (Туреччина), .de (Німеччина), .es (Іспанія), .pl (Польща), .cz (Чехія), .hu (Угорщина), .bg (Болгарія), .ee (Естонія), .lt (Литва), .lv (Латвія), .ro (Румунія), .sk (Словаччина), .si (Словенія).

Адреса, складена за типом установи, може мати одне з таких імен у кінці: com – комерційна організація, int – міжнародна організація, mil – військова установа, edu – освітній заклад, gov – урядові установи, net – організації, що надають мережеві послуги (наприклад, Інтернет-провайдери, оператори мобільного зв'язку), tv – телекомпанії, org – інші організації, часто благодійні.

Деякі Інтернет-адреси складені за змішаним принципом. Вони містять доменні імена різного типу (наприклад, www.mfa.gov.ua).

Інтернет надає своїм користувачам цілий спектр різних служб. Серед них електронна пошта – одна зі служб, що використовуються найбільш широко. Адреса електронної пошти завжди складається з двох частин: ім'я_користувача@адреса.сервера.електронної.пошти і теж віддалено схожа на традиційну поштову адресу (наприклад, jc_an2000@ukrpost.net).

Безпосередня робота з Інтернетом відбувається у середовищі програми типу «браузер» – спеціальної програми для перегляду веб-сторінок. Один із способів – ввести адресу сторінки до вікна введення та перейти до неї. Перехід до інших сторінок можливий також і способом використання гіперпосилань – спеціальних місць у веб-сторінці (фрагментів тексту, графічних зображень тощо).

Необхідно також звернути увагу на способи пошуку інформації у глобальній мережі за ключовими словами. Існує цілий ряд веб-серверів пошукових систем (наприклад: www.yahoo.com, www.brama.com, www.meta.ua, www.google.net, search.msn.com та інші).

У підсумку міні-лекції необхідно наголосити на тому, що Інтернет з кожним днем стає все доступнішим та дешевшим. Користування Інтернетом не вимагає спеціальної професійної підготовки, необхідна лише наявність основних навичок роботи з комп'ютером. Інтернет не лише розкриває широкі можливості для

спілкування (у тому числі в режимі реального часу), але й надає доступ до практично будь-якої інформації. Але необхідно пам'ятати, що зловживання роботою за комп'ютером і часом, проведеним в Інтернеті, може призвести до серйозних проблем, серед яких часткова втрата інтелекту та здоров'я (фізичного і психічного), а також може виникнути справжня залежність.

4. **Пошукова діяльність**. Учасники тренінгу розподіляються на 8 малих груп. Кожна група отримує картку з певною адресою в Інтернеті та пошукові завдання (допоміжний матеріал №3): 1) Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали? 2) Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці? 3) Знайдіть інформацію про… (різне завдання для кожної малої групи) 4) Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме) 5) Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифту на екрані) 6) Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

Малі групи мають скористатися комп'ютерами, зайти до Інтернету, знайти необхідну інформацію та представити короткий звіт всій групі згідно з опорними запитаннями (5-7 хв. на пошук інформації та 2-3 хв. на презентацію кожній малій групі).

Список пропонованих адрес в Інтернеті:

1. www.nato-pa.int – Парламентська Асамблея НАТО;
2. www.nato.mfa.gov.ua – Департамент НАТО МЗС України;
3. www.nceai.gov.ua – Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України;
4. www.ua-nato.iatp.org.ua – Громадська ліга Україна-НАТО;
5. www.ieac.org.ua – Інститут євроатлантичного співробітництва;
6. soskin.info/ist.php – Інститут трансформації суспільства;
7. www.nato.int – офіційний сайт НАТО;
8. www.ea-ua.info – проект «Євроатлантична Україна».

Кожна мала група представляє свій звіт усій групі. Всі бажаючі учасники можуть поставити запитання, якщо такі виникатимуть. Після представлення всіх звітів на фліпчарті представляється повний список використаних адрес Інтернету із зазначенням відповідної установи або організації (список можна заповнювати поступово по ходу представлення звітів).

Необхідно зробити невеликий підсумок пошукової діяльності, у якому слід звернути особливу увагу учасників на те, що у глобальній мережі є досить багато інформації про НАТО, підрозділи; а також є велика кількість сайтів, присвячених євроатлантичній інтеграції. Інтернет може стати для кожного помічником у просуванні України до НАТО. У глобальній мережі можна знайти відповіді практично на всі запитання, які стосуються євроатлантичної інтеграції.

5. **Робота над створенням презентацій.** Учасники поділяються на робочі групи по 4-5 чоловік. Задача – підготувати проект віртуального веб-сайту, присвяченого євроатлантичній інтеграції, та зробити його презентацію. Проект сайту бажано зобразити графічно на аркушах формату А1. Це може бути сайт якої-небудь

нової громадської організації, шкільного євроклубу, освітнього проекту, спеціалізована на євроатлантичній інтеграції пошукова або довідкова система тощо – залежно від типу аудиторії.

Перед початком роботи проводиться докладний інструктаж.

Для створення сайту, присвяченого проблематиці євроатлантичної інтеграції, необхідно пройти такі етапи:

Окреслення мети створення сайту та профілю її адресата. На даному етапі для полегшення праці групи відбувається пошук відповідей на запитання: Навіщо створювати сайт? Що повинно бути його змістом? Для кого він створюється?

Узгодження критеріїв, яким повинен відповідати сайт. Потрібно відповісти на запитання: Яким має бути сайт? Для цього необхідно, щоб сайт відповідав таким критеріям: конкретність (текст має відповідати меті створення сайту та очікуванням потенційних користувачів. Зміст має бути «по темі і для людей»); актуальність (оскільки інформація постійно змінюється, актуальні відомості допоможуть користувачам краще орієнтуватися у реальності, що постійно змінюється); зручність (технічний редактор має зробити все можливе, щоб інтерфейс сайту був добре зрозумілим навіть для початківців, оскільки не всі користувачі однаково добре володіють навичками роботи з комп'ютером); комфортність читання (оскільки читати на екрані не так зручно, як на папері, тексти для читання мають бути короткими, містити гіперпосилання, містити певні параметри – вид, розмір, колір шрифту, колір фону, відступи, абзаци тощо); привабливість (на це впливає підбір кольорів, графічних та анімаційних елементів; проте їх не повинно бути забагато, оскільки їх кількість впливає на час завантаження сайту); інтерактивність (здатність сайту «реагувати» на потреби користувачів – на це впливають наявність на сайті дошки оголошень, «чату», електронної пошти, дискусійних груп, форумів, відеоконференцій і т.д.); законність (європейські стандарти вимагають дотримання авторських прав, тому перед використанням матеріалів, що є інтелектуальною власністю того, хто не є учасником групи, потрібно пересвідчитись, що їх публікація дозволена).

Затвердження змісту, який повинен бути на сайті. Елементи сайту, які слід розмістити: назва та емблема сайту; посилання на інші корисні сайти з подібною проблематикою; електронна адреса, що полегшить контакт; посилання на іншомовні версії сайту; посилання до архіву.

Опрацювання графічного проекту сайту. Графіка сайту має бути добре підібрана та естетично оформлена. Система навігації сайту має бути зручною для користування і зрозумілою.

Створення сайту при використанні підготовлених матеріалів. Рішення, як правило, приймаються колегіально. Перед розміщенням на сайті тексти мають пройти редагування. Також потрібно визначити розділ, у якому має бути розміщений певний матеріал.

(Джерело: Лавінський О. Інтернет – двері в Європу // Україна в Європі. Освітній пакет. – Варшава: Центральний осередок удосконалення вчителів, 2006. – С.50-57.)

Наступним етапом інструктажу є розподіл ролей у команді. Оптимальний склад робочої групи такий: головний редактор (керує роботою редакції), технічний редактор (вирішує інформативні та технічні проблеми), науковий редактор (піклується про якість і зміст сайту), група авторів (готує матеріали, які будуть розміщені на сайті), перекладачі (перекладають матеріали іноземними мовами). Учасники тренінгу можуть розподілити між собою ролі саме таким чином, але можуть виконувати громадські доручення і за будь-яким іншим принципом.

Після інструктажу робочі групи працюють над створенням проекту сайту (30-35 хв.). Дозволяється користуватися комп'ютерами для пошуку інформації та натхнення у Інтернеті.

📖 6. **Презентація проектів (5-6 хв. на проект).** Кожна робоча група представляє власний проект сайту, присвяченого проблематиці євроатлантичної інтеграції.

Після розповіді про структуру сайту, тематику текстів та показу графіки на папері формату А1, аудиторія задає запитання за змістом сайту. Потім учасники розповідають про свої враження від роботи у команді. Також всі бажаючі у разі потреби можуть висловити пропозиції щодо вдосконалення та покращення змісту та зовнішнього вигляду сайту.

У підсумку слід зазначити, що кожен може не лише використовувати Інтернет як джерело інформації у процесі євроатлантичної інтеграції, але й самостійно впливати на цю інформацію різними способами та спілкуватися з компетентними фахівцями на цікаві та актуальні теми.

📖 7. **Заключна частина.** Тренер(и) та всі бажаючі учасники розповідають про те, що їм найбільше сподобалося на занятті та що справило найбільш позитивні враження.

Допоміжний матеріал №1. Графічні зображення деяких засобів інформаційних технологій (Додаток 30)
Допоміжний матеріал №2 Електронна презентація «Коротко про Інтернет» (версія для друку) (Додаток 31)

Допоміжний матеріал №3

Пошукові завдання для роботи малих груп в Інтернеті.

ГРУПА 1

Адреса в Інтернеті: **www.nato-pa.int**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. Скільки асоційованих членів нараховує ця організація?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифта на екрані)
6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

ГРУПА 2

Адреса в Інтернеті: **www.nato.mfa.gov.ua**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?

2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. Яка вартість замовлення інформаційних матеріалів НАТО українською та російською мовами?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифту на екрані)

Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

ГРУПА 3

Адреса в Інтернеті: **www.nceai.gov.ua**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. На скільки частин поділяється план дій Україна-НАТО, як називається кожна з них?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифта на екрані)
6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

ГРУПА 4

Адреса в Інтернеті: **www.ua-nato.iatp.org.ua**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. Які є статутні органи цієї організації?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифта на екрані)
6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?
7.

ГРУПА 5

Адреса в Інтернеті: **www.ieac.org.ua**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. Яке відношення має колишня Державна Секретарка США Мадлен Олбрайт до конференції «Україна в Європі та світі»?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифта на екрані)
6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

ГРУПА 6

Адреса в Інтернеті: **soskin.info/ist.php**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. У якому році розпочала діяльність ця установа?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифта на екрані)
6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

ГРУПА 7

Адреса в Інтернеті: **www.nato.int**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. У яких галузях співпрацюють Україна і НАТО?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість

зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифту на екрані)

6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього авторські та адміністраторські права?

ГРУПА 8

Адреса в Інтернеті: **www.ea-ua.info**

📖 **Дайте відповіді на такі запитання:**

1. Що являє собою організація або установа, Інтернет-сторінку якої Ви відвідали?
2. Що нового про цю організацію Ви дізналися на стартовій сторінці?
3. Хто є засновником цього ресурсу, коли він був заснований?
4. Яка структура сайту? (окрема сторінка чи комплекс сторінок, об'єднаних у сайт; наявність та кількість посилань; наявність розгалуженої структури, карти сайту, графічних зображень, таблиць, діаграм, анімаційних flash-вікон, реклами; наявність версій сайту різними мовами, якими саме)
5. Чи легко було працювати з сайтом та знайти необхідну інформацію? Якщо інформацію знайти не вдалося, що цьому завадило? (легкість чи важкість зрозумілості інтерфейсу, ступінь комфорту при читанні – розмір та колір шрифту на екрані)
6. Що б Ви хотіли змінити на цьому сайті, якби мали необхідні для цього

Використана література

1. Куцак В. Як можна характеризувати відносини між НАТО і Росією // Євроатлантична інтеграція: досвід Польщі і України. Освітній пакет. – Київ, 2007. – С.120

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

О. Арутюнян
І. Макан

Мета:
Набуття та поглиблення знань про створення ЄС. Вдосконалення вміння аналізувати, синтезувати та передавати інформацію. Формування вміння спілкуватися з аудиторією

Методи:
1. Викладення теоретичного матеріалу
2. Ажурна пилка

Базові поняття і терміни:
- ✓ Європейська спільнота
- ✓ Спільна зовнішня політика та політика безпеки
- ✓ Європейський союз
- ✓ Регламенти
- ✓ Директиви
- ✓ Рішення
- ✓ Рекомендації
- ✓ Повідомлення
- ✓ Свободи пересування
- ✓ ЄВРАТОМ
- ✓ Маастрихтський договір
- ✓ Опори інтеграції ЄС
- ✓ Євро
- ✓ Субсидіарність
- ✓ Європейська рада
- ✓ Рада Європейського Союзу
- ✓ Європейський парламент
- ✓ Європейська комісія
- ✓ Суд Європейських Спільнот

Допоміжні матеріали:
№1 – Оцінка діяльності Європейського Союзу
№2 – Оцінка діяльності Європейського Парламенту
№3 – Оцінка діяльності Європейської Комісії
№4 – Знання рівня знань про міжнародні інституції
№5– Бажання більше дізнатися про діяльність Європейського Парламенту

Кількість годин: 2 години

Хід заняття:

1. Викладення нового матеріалу:

Друга світова війна принесла не тільки смерть та знищення, але й непорозуміння між народами Європи. На той час стало очевидним, що якщо не продумати принципи, за якими країни будуть мати можливість співпрацювати, то у майбутньому, можливо, Європі може знову загрожувати війна. Виникло багато ідей,

але вони не були втілені у життя і від них відмовилися. В травні 1950 р. французький міністр закордонних справ Роберт Шуман представив на розгляд міжнародної спільноти план (план Шумана), який передбачав створення Європейської спільноти вугілля та сталі з метою контролю їх виробництва в країнах Західної Європи. За тих часів сировина була основою відбудови та розвитку економіки. Багато країн потерпало через суперництво у здобутті цих ресурсів і не було спроможне розвиватися у швидкому темпі. З метою запобігання цим негативним тенденціям, Шуман запропонував розробити принципи спільної політики, які мали б дотримуватись усі країни, що вирішать об'єднатися і здійснювати таку політику. Передбачалася спільна координація і контроль за важкою промисловістю. Договір про створення ЄСВС був підписаний в Парижі 18 квітня 1951 р. Він був ратифікований Францією, Італією, ФРН, країнами Бенілюксу. Організація була відкрита для інших країн.

В результаті створення ЄСВС було досягнуто успіху у економічному та суспільному розвитку країн. Це вплинуло на те, що через 6 років країни –члени ЄСВС вирішили підписати в Римі договір про створення Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Європейської спільноти з атомної енергії (ЄВРАТОМ).

Метою виникнення ЄЕС було створення спільного ринку, спільна митна політика (ліквідація мита між країнами-членами ЄЕС), та спільні тарифи в торгівлі з іншими країнами. Країни – члени ЄЕС взяли на себе обов'язок реалізувати економічну політику, яка здійснювалась на чотирьох свободах обігу (пересування): осіб, товарів, капіталу та послуг. ЄЕС заклала підвалини сучасного Єдиного економічного простору ЄС.

ЄВРАТОМ було створено з метою врегулювання співробітництва країн в галузі мирного використання атомної енергії. У 1965 р. ЄСВС, Євратом, ЄЕС підписали Об'єднуючий Договір. З цього моменту інституції, які управляли ЄЕС, перетворилися у спільні органи всіх трьох Спільнот.

Завдяки співробітництву та введенню в дію нових економічних принципів, всі країни, що підписали Римський договір швидко помітили значний економічний підйом. Тому інші країни почали цікавитись вступом до ЄЕС. У 1973 р. приєднались Великобританія, Ірландія, Данія, у 1981 р. – Греція, Іспанія і Португалія (1986), Австрія, Швеція і Фінляндія (1995). Розширення 2004 р. було найбільшим – Естонія, Кіпр, Литва, Латвія, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина і Чехія.

Чергові розширення вели за собою консолідацію та розвиток різних європейських інституцій, зміцнення співробітництва у різних сферах. У 1978 р. створено Європейську валютну систему і Європейську розрахункову одиницю – ЕКЮ. Дуже важливою подією в історії європейської інтеграції було підписання в Люксембурзі Єдиного європейського акту (1 липня 1987 р.), який вносив зміни до принципів функціонування Спільнот. В акті було узгоджено, що спільний економічний простір повинен бути створений не пізніше 1992 р.

На початку 1990-х рр. почались переговори, результатом яких було підписання 1 січня 1993 р. Маастрихтського договору (Договір про ЄС). У ньому була вперше використана назва ЄС як міжнаціональна спільнота.

ЄС базується на трьох опорах інтеграції:

- ✓ Європейська спільнота, яка складається з 3 спільнот (ЄСВС, ЄЕС, Євратом);
- ✓ Спільна зовнішня політика та політика безпеки;
- ✓ Співпраця в галузі юстиції та внутрішніх справ.

Маастрихтський договір передбачає досягнення на початку 1999 р. Економічного та монетарного союзу, який запровадить спільну валюту – євро.

Спільна валюта функціонує в 12 країнах – членах ЄС (Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Греція, Нідерланди, Люксембург, Ірландія, Іспанія, Португалія, Фінляндія, Австрія). Цей договір встановив: єдине громадянство для цих країн – європейське, посилив координацію діяльності в суспільній політиці та в боротьбі з безробіттям.

Назва ЄС була прийнята в Маастрихтському договорі і замінила назву Європейські Спільноти. Процес створення ЄС не був легким. Багато разів переговори затягувались через необхідність знайти компроміси, вигідні для всіх членів Спільноти, яких ставало все більше. Сьогодні ЄС функціонує на основі договору, який було підписано в Ніцці у 2000 р.

Завдання ЄС:

- ✓ „підтримувати гармонійний, зрівноважений розвиток економічних дій; постійний та не інфляційний підйом з дбайливим ставленням до навколишнього середовища;
- ✓ високий рівень збіжності економічних дій;
- ✓ високий рівень працевлаштування і соціальної опіки;
- ✓ підвищення рівня та покращення якості життя;
- ✓ зміцнення економічної та соціальної згуртованості та солідарності між країнами – членами".

Як бачимо, ЄС зосереджується на багатьох важливих сферах життя. Але в основі його діяльності надалі залишається принцип субсидіарності. Згідно з цим принципом ЄС починає діяти тільки тоді, коли краще може вирішити проблему ніж національна політика держави або органи місцевого самоврядування. І тому, в багатьох випадках на рівні спільноти затверджуються тільки відповідні рекомендації. А вже уряди країн – членів вирішують: яким чином вони будуть втілюватися в життя. ЄС не може вирішувати політику розвитку країн – членів, а тільки доповнює їх діяльність з метою збільшення ефективності управління та вирішення проблем кожної з країн. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні інструменти, які були розроблені на різних етапах інтеграції.

До них належать: спільний економічний простір, ліквідація митних платежів та кількісних обмежень на ввіз та вивіз товарів, створення Економічного та монетарного союзів.

У ЄС існує кілька видів законодавчих актів: це регламенти, директиви, рішення, рекомендації та повідомлення.

✓ Регламенти – це головні законодавчі акти ЄС. Вони встановлюють обов'язкові правові норми до цілісного виконання, як країнами – членами та органами Спільнот, так і юридичними та фізичними особами. Якщо виникають питання стосовно розуміння регламентів, то їх тлумачать відповідні інституції ЄС.

✓ Директиви – застосовуються для уніфікації законодавства країн – членів. На відміну від регламенту, директиви залишають свободу вибору методів та засобів, завдяки яким країна має намір досягти ціль, визначену в директиві. Директиви мусять бути враховані в національному праві шляхом внесення відповідних постанов до національного законодавства. Країни – члени мають близько двох років для пристосування свого внутрішньодержавного права до вимог директив. Серед законодавчих актів ЄС переважають власне директиви.

✓ Рішення – приймаються для вирішення питань пов'язаних з гармонізацією норм економічної політики. На відміну від регламенту, рішення має конкретного адресата, а на відміну від директиви зобов'язує повністю. Суб'єктом рішення може бути фізична та юридична особа, орган Спільноти, країна – член.

✓ Рекомендації – не мають зобов'язального характеру. Це своєрідне заохочення країн–членів до введення в дію конкретних рішень чи стандартів. Рекомендація не лише формулює певну оцінку ситуації, але й пропонує конкретні дії для виходу з неї.

✓ Повідомлення – не мають зобов'язального характеру. Повідомляють про позицію ЄС.

ЄС базується на трьох опорах інтеграції:

✓ Перша опора – головна підтримка процесу інтеграції. Це існування Спільнот: ЄСВС, ЄЕС, Євратом. Основою спільноти залишається Європейська спільнота, доповнена економічним та монетарним союзом.

✓ Друга опора – це спільна діяльність у сфері зовнішньої політики та політики безпеки.

✓ Третя опора – це співпраця в галузі юстиції та внутрішніх справ, наприклад, координація візової політики.

В ЄС функціонують спільні політики: торгівельна, сільськогосподарська, транспортна, політика рибальства. В цій сфері суверенні права країн поступаються на користь виняткових повноважень Спільноти. Це означає, що за реалізацію цієї політики в країнах – членах відповідає ЄС. З цього виникають, наприклад, „молочні квоти" – визначена кількість молока, яку може виробляти дана країна. Це потрібно для утримання стабільних цін та гарантування селянам відповідних прибутків.

Якщо говорити про так звані звичайні політики (соціальна політика, політика економічної та соціальної згуртованості, політика наукових досліджень та технологічного розвитку, політика охорони здоров'я), повноваження розділені між країнами – членами та європейськими інституціями. Переважно роль ЄС обмежується визначенням мінімальних стандартів. Країни заохочують використовувати більш корисні рішення.

Головною метою ЄС залишається утворення Єдиного економічного простору, який означає „простір без внутрішніх кордонів, на якому запевнені чотири свободи внутрішнього ринку":

✓ принцип вільного обігу товарів, що означає , що товари, вироблені в одній країні – члені ЄС чи легально допущені на її територію, можуть без перешкод рухатись по митній території співтовариства;

✓ принцип вільного обігу послуг, що означає лібералізацію фінансових послуг, відкриття ринку транспортних та телекомунікаційних послуг, гармонізацію методів контролю над банками та страхуванням;

✓ принцип вільного руху капіталу, що означає, що забороняється країнам – членам вводити будь – які обмеження щодо переливання капіталу між різними країнами співтовариства;

✓ принцип вільного пересування осіб, який означає, що кожний громадянин ЄС має право переселятись та поселятись у будь – якій країні – члені і має право на соціальне забезпечення.

Жодна з представлених тут дій не була б можлива без інституціонального забезпечення, тобто існування органів управління цими процесами та прийняття рішень. ЄС має характерний інституціональний розподіл. Він ґрунтовно змінювався багато років, як в межах повноважень, так і в обсягу діяльності. Країни, які підписали установчі договори (Римський, Амстердамський та Маастрихтський договори), вирішили відмовитися від частини своєї суверенності на користь європейських інституцій.

Головні органи управління ЄС це:

1. Європейська Рада – головний орган, що визначає головні напрямки політики ЄС. Її створюють глави держав та урядів країн членів ЄС.
2. Рада ЄС – головна інституція, що ухвалює рішення. До складу входять представники урядів на рівні міністра від кожної країни-члена. Склад учасників кожного засідання Ради залежить від предмета обговорення. Рада ухвалює законодавство ЄС: регламенти, рішення, директиви та відповідає за координацію спільної економічної політики.
3. Європейський парламент – демократичний орган політичного контролю Європейських Спільнот. Складається з 732 депутаті, які обираються в країнах-членах ЄС шляхом прямого голосування терміном на 5 років. Затверджує бюджет ЄС, здійснює контроль за діяльністю Європейської Комісії, бере участь в законодавчому процесі, ухвалює партнерські та торгівельні угоди з третіми країнами.
4. Європейська Комісія – виконавчий орган ЄС. Веде контроль за дотриманням європейського права, має виключне право на законодавчу ініціативу, активізує інтеграцію шляхом підготовки та внесення відповідних рекомендацій та висновків.
5. Суд Європейських Спільнот – найвищий суд ЄС, рішення якого не оскаржують. Він перевіряє на відповідність договорам документи, видані європейськими інституціями та урядами, тлумачить право Спільноти на запит національних судів, вирішує спори між країнами-членами, ЄС та країнами-членами, європейськими інституціями та особами.
6. Іншими органами ЄС є Європейський соціально-економічний комітет, Європейський суд аудиторів, Комітет регіонів ЄС та багато інших органів меншого значення.

📖 **Робота в групах з використанням методу „Ажурна пилка”:**

Вчитель об'єднує учнів у чотири групи. Кожен учень в групі отримує свій номер. Цей номер вкаже йому на номер групи, в якій він буде працювати на наступному етапі.

Вчитель роздає всім учням теми і текст, який розділено на частини: група 1 отримує першу частину, група 2 другу тощо.

Теми для обговорення у групах:

Група I: Знання про міжнародні та європейські інституції
Група II: Історія створення Європейського Союзу
Група III: Громадянська думка про європейські інституції
Група IV: Моя думка про майбутнє України в Європейському Союзі

Текст вивчають і обговорюють в групах, спільно визначають головний зміст. Під час роботи учні можуть робити нотатки. Вчитель створює нові групи, до складу кожної входить представник з попередньої групи. Кожен учень у новоствореній групі є експертом з питань, що були викладені в одній з частин навчального матеріалу. Експерти розповідають те, чому навчилися у попередніх групах.
Варіант А –Тест;
Варіант Б – підготовка і презентація плаката „Історія інтеграції Європи”;
Варіант В – підготовка і презентація виступу „Майбутнє України та Європи”.

Тренер підводить підсумки тренінгу та проводить коротке повторення матеріалу. Попередня еваулiція: слухачі діляться враженнями, щодо тренінгу, висловлюють свої зауваження та побажання.

Допоміжний матеріал №1. Оцінка діяльності Європейського Союзу

Ознайомтесь з результатами опитування стосовно оцінки діяльності Європейського Союзу. Спробуйте пояснити думку опитаних людей.

Оцінка діяльності Європейського Союзу

Таблиця 1.

На вашу думку інституції Європейського Союзу	
Займаються важливими справами	66%
Займаються неважливими справами	10%
Важко сказати	24%
Діють чесно	51%
Корумповані	18%
Важко сказати	30%
Працюють ефективно	50%
Працюють неефективно	15%
Важко сказати	35%
Турбуються про інтереси звичайних громадян	39%
Турбуються про інтереси європейських службовців	32%
Важко сказати	29%

Допоміжний матеріал №2. Оцінка діяльності Європейського Парламенту

Ознайомтесь з результатами опитування стосовно оцінки діяльності Європейського Парламенту. Спробуйте пояснити думку опитаних людей.

Оцінка діяльності Європейського Парламенту

Таблиця 2

Як оцінюєте діяльність Європейського Парламенту	
Задовільно	57%
Незадовільно	7%
Важко сказати	36%

Допоміжний матеріал №3. Оцінка діяльності Європейської Комісії

Ознайомтесь з результатами опитування стосовно оцінки діяльності Європейської Комісії. Спробуйте пояснити думку опитаних людей.

Оцінка діяльності Європейської Комісії

Таблиця 3

Як оцінюєте діяльність Європейської Комісії	
Задовільно	56%
Незадовільно	6%
Важко сказати	38%

Допоміжний матеріал №4. Рівень знань про міжнародні інституції.

Ознайомтесь з результатами опитування стосовно обізнаності існування деяких міжнародних організацій. Поясність стан обізнаності людей на сьогоднішній час.

Рівень знань про міжнародні інституції

Таблиця 4

Чули Ви про міжнародні організації, назви яких приведені нижче, або ні?	
Організація Об'єднаних Націй (ООН)	
Чув/чула і багато знаю про цю організацію	**45%**
Чув/чула, але мало знаю про цю організацію	**50%**
Не чув/чула про цю організацію	**5%**
Світовий банк	
Чув/чула і багато знаю про цю організацію	**26%**
Чув/чула, але мало знаю про цю організацію	**57%**
Не чув/чула про цю організацію	**17%**
Європейський Парламент	
Чув/чула і багато знаю про цю організацію	**23%**
Чув/чула, але мало знаю про цю організацію	**55%**
Не чув/чула про цю організацію	**22%**
НАТО	
Чув/чула і багато знаю про цю організацію	**48%**
Чув/чула, але мало знаю про цю організацію	**49%**
Не чув/чула про цю організацію	**3%**
Європейська Комісія	
Чув/чула і багато знаю про цю організацію	**23%**
Чув/чула, але мало знаю про цю організацію	**54%**
Не чув/чула про цю організацію	**23%**

Допоміжний матеріал №5. Бажання більше дізнатися про діяльність Європейського Парламенту.

Ознайомтесь з результатами опитування стосовно обізнаності та бажання поглиблювати знання про європейський Парламент. Спробуйте оцінити рівень опитаних людей.

Бажання поглиблювати знання про Європейський Парламент

Таблиця 5

Чи хотіли б Ви більше довідатись про Європейський Парламент?	
Напевно так	**35%**
Скоріше так	**38%**
Скоріше ні	**15%**
Напевно ні	**8%**
Важко сказати	**5%**

Бажання поглиблювати знання про Європейський Парламент

Таблиця 6

Чи хотіли б Ви довідатись більше про Європейський Парламент?	Ви чули про Європейський Парламент?		
	Чув/чула і багато знаю про цю організацію	Чув/чула, але мало знаю про цю організацію	Не чув/чула про цю організацію
Так	**87%**	**8%**	**8%**
Ні	**12%**	**8%**	**2%**
Важко сказати	**1%**	**4%**	**10%**

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ НАТО

Н. Крамар
Г. Фурдига

Мета:
інформувати учнів про історію створення НАТО;
- формування навичок аналізувати тести;
- навчати учнів посідати певну позицію та захищати її аргументами.

Методи: лекція, аналіз текстів, навчальна дискусія

Вправа для розминки „Павутиння"

Вправа допомагає створити ефект інклюзії, тобто включити всіх у співтовариство та створити почуття спільноти через практику активного слухання.

Крок 1: попросіть учнів сісти на стільцях у одне велике коло.

Крок 2:поясніть, що під час виконання цієї вправи у кожного учня буде можливість назвати своє ім'я та розповісти про себе щось особливе. Дайте їм одну хвилину подумати, щоб вирішити , що вони скажуть про себе.

Крок 3: попросіть одного учня почати, сказавши своє ім'я та щось про себе наприклад, „моє ім'я Тарас і у мене чудова пам'ять"). Потім попросіть його міцно взятися за кінчик довгої мотузки (наприклад вовняної пряжі), а весь клубок перекинути або перекотити по підлозі кому-небудь навпроти у колі. Запропонуйте учням продовжувати цей процес доти, доки не висловляться всі. Якщо хтось не хоче говорити, він має право сказати „пропускаю", поки не утвориться свого роду павутинка" зв'язків із пряжі. (15 хв.)

Хід заняття

Викладення навчального матеріалу

Поділ Європи в 1945 році майже півстоліття (до 1990 року) визначало долю континенту і всього світу. Цей поділ сформував сучасну історію і вплинув на десятки мільйонів людських доль, на державний і суспільний розвиток. Спочатку сумісна перемога трьох союзників – США, Великобританії і СРСР – над нацистською Німеччиною дала надію на створення і збереження нового і гармонійного післявоєнного політичного устрою. Однак хід подій зруйнував ці надії. Поділ Європи на два ворожих блоки став постійною ознакою холодної війни.

ДИВНІ СОЮЗНИКИ

Події Другої світової війни та іронія долі звели разом в одну антигітлерівську коаліцію дуже різні країни – США, Великобританію та СРСР. В керованому сталінською диктатурою СРСР існувала зовсім інша, неприйнятна для заходу і відлякуюча тоталітарна політична і соціальна система. Вже починаючи з більшовицького перевороту в 1917 році радянський комуністичний режим підкреслював неминучий кінець капіталістичного світу. В живій пам'яті західних країн яскраво окреслювалась подвійно лицемірна політика і дипломатія, яку реалізував СРСР з 1939 по 1940 рік: пакт Молотова – Рібентропа, вторгнення в Польщу, війна проти Фінляндії.

Поки на фронтах Другої світової війни в Європі, Африці і на Тихому океані ще тривали активні військові дії проти спільного ворога, „велика трійка" (США Великобританія і СРСР) змогла зберегти вірність цілям війни, узгодити дії, досягти компромісу. Однак, коли військові дії увійшли у вирішальну фазу, особливо після Потсдамської конференції в червні 1945 року, протиріччя союзників почали

проявлятися все гостріше. Пізніше вони переросли у взаємну недовіру, підозрілість та ворожість. Поступово це привело до розриву між союзниками і перетворило міждержавні відносини у поле холодної війни, поділивши країни, людей і світ.

ПРИЧИНИ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

Питання причин виникнення напруженості між Сходом і Заходом складне і все ще дискутується. В аналізі причин потрібно зважити декілька взаємопов'язаних фактів:

1. традиційно вважається, що головною причиною конфлікту є ідеологічні розбіжності між СРСР і країнами Заходу. Панівне в СРСР, а пізніше – і в усьому Східному блоці, тоталітарне комуністичне вчення і практика були повністю неприйнятні для західного ідеологічного плюралізму (багатоманітності);
2. з ідеологічними протиріччями були тісно пов'язані різні погляди обох сторін на післявоєнний устрій в Європі і у світі. Сталін виступав у характерному для радянської дипломатії стилі одностороннього укріплення сфер впливу і позиції СРСР. На Заході надавали перевагу багатосторонній інтеграції, правам націй на самовизначення та демократичним процедурам. Саме ці протиріччя суттєво прискорили процес розриву відносин між державами;
3. далі прослідувала послідовність гострих розбіжностей у політичних питаннях, що суттєво сприяло розвиткові взаємної підозрілості і ворожості: питання Польщі, майбутнє Німеччини, формування урядів в окупованих СРСР країнах Східної Європи, розв'язана комуністами громадянська війна в Греції, тиск Радянського Союзу на Туреччину тощо.;
4. суттєву роль зіграли ірраціональні фактори, такі як страх, незнання і характери правлячих персон. Наприклад хвороблива підозрілість Сталіна, а також стурбованість і неспокій представників західної політичної еліти і громадськості з приводу того, що після демобілізації військових сил США європейські країни, ослаблені і знекровлені війною, залишаться одні в безпосередній близькості від радянської військової переваги.

ПОГЛИБЛЕННЯ КРИЗИ

Сталінське керівництво СРСР настійно намагалося використати існуючу в кінці війни стратегічну ситуацію, коли Червона армія окупувала країни Центральної і Західної Європи: Польщу, Чехословаччину, Румунію, Угорщину, Болгарію, а також частину Німеччини, Австрії та Югославії. Як і в 1940 році в Балтійських країнах, присутність Червоної армії було використано для того, щоб на захоплених територіях поступово створити підпорядковані СРСР уряди і комуністичні тоталітарні режими радянського зразка.

Одночасно Сталін, використовуючи зростання престижу СРСР і популярність лівих політичних сил в Італії, Греції та Франції, готувався збільшити свій вплив і в інших європейських країнах. Для цього в 1947 році був заснований Комінформ (організація, створена СРСР для управління та узгодження дій комуністичних партій Європи. Це вважалося спробою відновити зусилля довоєнного Комінтерну, спрямовані на розповсюдження комуністичних ідей і впливу).

Особливо грізним знаком для Заходу стало захоплення влади, організоване комуністами в Чехословаччині, і наступна за ним блокада Берліну в 1948 році. Це показало, що Сталін готовий піти навіть на ризик військового зіткнення.

Західні країни у розвитку всіх цих подій побачили серйозну загрозу своїй незалежності. Особливо тому, що в перші післявоєнні роки ці держави були відносно слабкими. В більшості з них економіка була зруйнована війною і ослаблена, був відсутній в достатній мірі відновлений військово-оборонний потенціал.

Труднощі внутрішнього характеру і викликана ними розгубленість в суспільстві західноєвропейських держав створювали сприятливий грунт для комуністичної пропаганди і могли зробити країни Заходу привабливими для зовнішньої агресії.

Відбувалося також прискорене виведення військових сил США з Європи. А саме: якщо в 1945 році в Європі було 3,5 – 4 мільйони американських солдат, то в 1949 році – лише біля 100 тисяч. Це наводило на думку, що США можуть скоротити до мінімуму свою політичну зацікавленість у європейських справах, як це було, наприклад, після Першої світової війни.

Військові витрати держав в мільярдах $ (1948-1949)

Рік	США	СРСР	Франція	Велико британія	Італія
1948	10,9	13,1	0,9	3,4	0,4
1949	13,5	13,4	1,2	3,1	0,5

Джерело: Kennedy P. the Rise and Fall of the Great Powers. London: Fontana Press, 1989. 495. p.p.

НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

При таких обставинах найбільш далекоглядні і рішучі керівники західноєвропейських країн почали активно діяти, щоб зупинити загрозливий хід подій і підсилити безпеку своїх держав. Особливою енергією виділявся Уїнстон Черчилль, в минулому прем'єр-міністр Великобританії під час Другої світової війни, та її післявоєнний міністр закордонних справ Ернест Бевін. Були сформульовані головні принципи стратегії безпеки Західної Європи:

- ✓ широка солідарність і єдність дій вільних західноєвропейських країн (включаючи переможену Німеччину);
- ✓ колективна військова оборона цих країн проти можливої загрози;
- ✓ залучення США до забезпечення безпеки в Європі.

Поступово подібна оцінка ситуації і можливих загроз визріла і по інший бік Атлантичного океану – в політичних колах США. Про це свідчить „довга телеграма" американського дипломата в Москві Джорджа Кеннана, доктрина президента Гаррі Трумена, в якій була сформульована політика подолання експансії комуністичного тоталітаризму, та план Маршалла, призначений для відновлення економіки західноєвропейських країн. Державний секретар США Джорж Маршалл запропонував створити програму економічної допомоги США європейським країнам для відновлення народного господарства після Другої світової війни.
Чинники, які призвели до біполярності у світі та холодної війни:

Дії СРСР:

- ✓ Сталін односторонньо укріплює комуністичний уряд у Польщі (1945-1946)

- ✓ Укріплення позицій комуністів у інших східноєвропейських країнах і в радянській зоні окупації Німеччини, використовуючи присутність Червоної армії (1946)
- ✓ Громадянська війна в Греції, розпочата комуністами (1946)
- ✓ Успіхи комуністичних партій на виборах в Італії та Франції (1946)
- ✓ Створення Комінформу (1947)
- ✓ Державний переворот в Чехословаччині (1948)
- ✓ Блокада Берліну (1948-1949)
- ✓ СРСР включає у свій арсенал атомну бомбу (1949)
- ✓ Створення Організації Варшавського договору (1955)

Дії країн Західної Європи

- ✓ „Довга телеграма Джорджа Кеннана 91946)
- ✓ Промова Черчилля у Фултоні (1946)
- ✓ Об'єднання політичного і економічного життя у західній зоні окупації Німеччини (1946-1947)
- ✓ Дюнкеркська угода між Великобританією та Францією (1947)
- ✓ Доктрина Трумена, політики стримування та план Маршалла (1947)
- ✓ Брюссельський договір (1948)
- ✓ Утворення Федеративної Республіки Німеччини (1949)
- ✓ Прийняття Вашингтонського договору (4 квітня 1949)

Принципи солідарності і колективної оборони західних країн були вироблені вже у Брюссельському договорі про економічне, соціальне, культурне співробітництво і колективну оборону у березні 1948 року. Його підписали Великобританія, Франція, Бельгія, Нідерланди і Люксембург. Четверта стаття договору включала механізм колективного самозахисту, на основі якого в подальшому була створена система Північноатлантичної безпеки. Після Брюссельської угоди дипломатичні зусилля з метою розширення кола учасників договору і досягнення згоди на участь США в європейській системі оборони тривало кілька місяців.

В цій напруженій роботі особливо важливу роль зіграв тодішній міністр закордонних справ Великобританії Е. Бевін. Зусилля дипломатів увінчалися розробкою нового, більш широкого проекту договору і залученням США, що стали життєво важливим партнером і гарантом безпеки у Європі, у створювану систему європейської безпеки.

СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ

Фундамент нової системи європейської безпеки був закладений 4 квітня 1949 року, коли у Вашингтоні міністри іноземних справ Бельгії, Великобританії Данії, Франції, Ісландії, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії та США підписали Північноатлантичний договір (North Atlantic Treaty). Особливий характер договору визначають: стаття 5, яка юридично закріплює обов'язки держав-членів альянсу колективно проводити заходи військово оборонного змісту; залучення північноамериканських країн (США та Канади) до забезпечення миру та стабільності у Європі.

им самим був створений історичний трансатлантичний зв'язок між Європою та Північною Америкою (співробітництво, партнерство та діалог між європейськими і північноамериканськими державами), якому судилося стати надійним захистом для західноєвропейських країн проти будь-якої агресії чи спроби погроз.

Щоб виконати обов'язки, визначені Північноатлантичним договором, була створена Організація Північноатлантичного договору, або НАТО. В період з 1950 по 1953 рік вона сформувала свою організаційну структуру та управління. У 1951 і 1952 роках відбулося перше розширення НАТО – в організацію були прийняті Туреччина та Греція. Важливою подією стало прийняття у альянс Федеративної Республіки Німеччини у 1955 році. Це було сміливе рішення, яке підтвердило бажання західних держав інтегрувати „бувшого ворога" у якості повноправного партнера у формування спільної політики безпеки і оборони.

Реакцією Радянського Союзу на цей крок було створення у 1955 році Організації Варшавського договору. Це був військовий блок, в який СРСР включив підконтрольні СРСР східноєвропейські країни – Польщу, Чехословаччину, Угорщину, Румунію і Болгарію. Формально це політико-воєнізоване утворення було створене на противагу НАТО. Але Москва його використовувала у якості єдиного силового інструменту, аби підтримувати тоталітарний порядок у країнах Радянського блоку. Варшавський договір діяв як замкнута в собі система держав, яка неухильно виконувала вказівки Москви. Так, зажили поганої слави військові акції, проведені в 1956 році в Угорщині і в1968 році у Чехословаччині для придушення спроб опозиції розпочати реформи.

В часи холодної війни НАТО діяв як головний елемент захисту західних країн від політики, яку реалізував СРСР. Але це був не лише військовий союз, але і політичний інструмент, засіб для забезпечення співробітництва між державами-членами альянсу в області соціальних, економічних та дипломатичних питань. Цікаво те, що в ті часи країнам НАТО ні разу не довелося задіяти п'яту статтю Вашингтонського договору і діяти в рамках цієї статті.

Джерело:

Виступ У. Черчилля 5 березня 1946 року у Фултоні, США, мав важливе значення для Заходу у пошуках відповіді на радянський виклик. Цей виступ прославився і тим, що ньому вперше була згадана одна з найбільш вдалих політичних алегорій – „залізна завіса":

„Над простором, який ще недавно осявала перемога союзників, нині розпростерлася тінь. Ніхто не знає ні намірів радянської Росії та її міжнародної комуністичної організації на найближче майбутнє, ані меж її експансії... Я дуже поважаю і захоплююся мужністю російського народу та роллю мого товариша воєнного часу маршала Сталіна. Я не сумніваюся, що люди у Великобританії, так само як і тут [у США], відчувають глибокі симпатії до народів Росії... Ми розуміємо бажання Росії укріпити свій західний кордон, виключивши будь-яку можливість агресії з боку Німеччини. Ми вітаємо включення Росії в число провідних країн світу...

І все-таки мій обов'язок вказати вам на деякі факти, що стосуються нинішньої ситуації у Європі.

Від Щецина на Балтійському морі до Трієста на березі Адріатики –через весь континент – опустилася залізна завіса. За цією лінією залишилися всі столиці древніх держав Центральної та Східної Європи – Варшава, Берлін, Прага, Відень, Будапешт, Белград, Бухарест, Софія... їх жителі знаходяться, як вимушений це назвати, в радянській сфері, і всі вони так чи інакше підпорядковані не лише радянському впливові, але і дуже сильному і все більш зростаючому контролю Москви... Майже всюди переважають уряди поліцейського характеру, і у даний час істинної демократії, за винятком Чехословаччини, там немає".

Джерело: http://wire.ar.org/APpackages/ironcurtain/churchill.html

ПРОМОВА ПРЕЗИДЕНТА США ТРУМЕНА НА КОНГРЕСІ США 12 ТРАВНЯ 1947 РОКУ МІСТИТЬ ЗНАМЕНИТУ „ДОКТРИНУ ТРУМЕНА", ЯКА ОБІЦЯЄ ДОПОМОГУ США КРАЇНАМ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ЗАГРОЗОЮ КОМУНІЗМУ:

„Одним з головних завдань зовнішньої політики Сполучених Штатів є створення умов для того, щоб ми і інші держави могли продовжувати вести спосіб життя, вільний від гніту. Але ми не зможемо досягти своєї мети, якщо ми не зуміємо допомогти вільним народам зберегти свої вільні уряди і державну цілісність від агресивних сил, що намагаються нав'язати їм тоталітарні режими. Ми повинні відкрито визнати, що тоталітарні режими, нав'язані шляхом прямої чи опосередкованої агресії, ставлять під загрозу мир на землі, а тим самим і безпеку Сполучених Штатів".

Джерело: Grayson. W. Strange bedfellows: NATO Marches East. – New York: University Press of America Ins., 1999.

Інтерв'ю Й. Сталіна газеті „Правда" 14 березня 1946 року:

Запитання: Як ви оцінюєте недавню промову пана Черчилля в Сполучених Штатах Америки?

Відповідь: Я оцінюю її як небезпечну дію, спрямовану на те, щоб викликати конфлікт між державами-союзниками і ускладнити їх співробітництво.

Запитання: Чи слід розцінювати промову пана Черчилля як шкідливу для миру та безпеки?

Відповідь: Цілком вірно. Фактично пан Черчилль став підпалювачем війни. А в цьому пан Черчилль не поодинокий – у нього багато друзів не лише у Англії, але і в Сполучених Штатах. Слід би відмітити, що у цьому сенсі пан Черчилль і його друзі вражаюче схожі на Гітлера і його друзів.

Джерело: 2Правда" від 14 березня 1946 року.

http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/02/1st/draft/pravda.html#top

ПОВІДОМЛЕННЯ КОМІНФОРМУ У ВЕРЕСНІ 1947 РОКУ:

„Сформувалися дві протилежні політичні лінії: на одному полюсі політика СРСР і демократичних країн [так офіційна радянська пропаганда називає контрольовані СРСР комуністичні диктатури Східної Європи], спрямована на підрив імперіалізму та укріплення демократії, на другому полюсі - політика США і Англії, спрямована на посилення імперіалізму і придушення демократії. Оскільки СРСР та країни нової демократії [див пояснення в дужках вище] стали перешкодою у здійсненні імперіалістичних планів боротьби за світове панування та розгрому демократичних [тобто комуністичних] рухів, був оголошений похід проти СРСР і країн нової демократії, підкріплювані також погрозами нової війни з боку найбільш прудких імперіалістичних політиків у США та Англії."

Джерело: Хрестоматия по новой и новейшей истории. – Том 3,
Часть 1, Москва: Издательство социально-экономической литературы, 1961, стр. 152.

Меморандум уряду СРСР, вручений урядам західних країн 31 березня 1949 року:

„Північноатлантичний договір не має нічого спільного з цілями самооборони держав – учасників договору, яким ніхто не загрожує і на яких ніхто не збирається нападати. Навпаки, цей договір має явно агресивний характер і спрямований проти СРСР...

Джерело: Хрестоматия по новой и новейшей истории. – Том 3, Часть 1, Москва: Издательство социально-экономической литературы, 1961, стр. 69

📖 **Завдання для самостійної роботи**

Завдання виконується „домашніми" групами з чотирьох учнів протягом дванадцяти хвилин. Потім учитель може опитати одну або дві групи протягом двох-трьох хвилин (інші групи будуть відповідати на наступних заняттях).

Використайте запропоновані тексти джерел та дайте відповіді на запитання:

1. Розгляньте таблицю, яка показує військові витрати СРСР і країн Західної Європи у 1948 році (ще до залучення США у систему безпеки Європи). Порівняйте ці витрати. Які висновки можна зробити?
2. Покажіть на географічній карті лінію, яку У. Черчилль називає „залізною завісою"? Чому У. Черчилль використав таке визначення?
3. Розгляньте на географічній карті простір дії Північноатлантичного договору, відповідно до статті 6. Ця територія на геополітичному жаргоні отримала широко відоме визначення – „трансатлантичний простір".
4. Прочитайте преамбулу (у міжнародному праві так називають вступ до договору) тексту Північноатлантичного договору та статті 2,3,4,5 і 6. Поясніть, проти яких видів погроз об'єдналися учасники договору. Знайдіть в тексті: а) цілі і засади НАТО; б) методи досягнення цілей.

Узагальніть отримані результати в таблиці:

Цілі та засади НАТО	Методи досягнення цілей

Практичне застосування розглянутого матеріалу з використанням методу кооперативного навчання „Навчальна дискусія"

Обґрунтування

Учитися знаходити та викладати аргументи проти вашого власного переконання є важливим кроком на шляху до вдумливого розгляду будь-якої проблеми та прийняття зваженого продуманого рішення з розумінням суті справи. Використовуючи метод „Навчальна дискусія", такі вміння можна формувати, даючи одночасно учням можливість практикуватися у навичках критичного мислення. При виконанні завдання використовується викладений матеріал та тексти джерел.

Необхідні умови

Для реалізації методу найкраще створити „домашні" групи з чотирьох осіб. У класі може бути будь-яка кількість таких груп. Кожен учень повинен мати олівець і папір для запису ідей. Для виконання завдання із застосуванням цього методу потрібно від двадцяти хвилин.

Крок 1: учитель розподіляє учнів у групи з чотирьох осіб і дає їм запитання для обговорення. Зверніть увагу на те, що це мають бути запитання, на які немає однозначної відповіді, їх можна умовно чи безумовно поділити на відповіді „так" або „ні".

Приклади запитань:

1. Чи можна вважати ідеологічні розбіжності СРСР та країн Заходу головною причиною конфлікту між ними у післявоєнний період?
2. Чи мали значення у в цьому конфлікті різні погляди обох сторін на післявоєнний устрій в Європі і у світі?
3. Чи міг бути досягнутий в той час політичний консенсус між СРСР та державами Західного блоку без розгортання „холодної війни"?
4. Чи можна було зменшити роль ірраціональних факторів у розвитку стосунків між обома блоками у післявоєнний період?

5. Чи можна вважати вагомими мотиви європейських держав, що підписали Північноатлантичний договір?

Крок 2: учитель просить учнів обговорити запитання у групах по чотири для того, щоб дійти до спільного розуміння того, у чому сенс цього запитання і чому воно є важливим.

Крок 3: потім учитель просить учнів у малих групах розрахуватись на „один" - „два" - „три" - „чотири". Скажіть їм, що учні „один" і „два" мають підготуватися аргументовано відстоювати точку зору - „Так", а учні „три" - „чотири" мають аргументовано відстоювати протилежну точку зору – „Ні".

Крок 4: учитель просить, щоб обидві пари в кожній групі відділилися та протягом 10 хвилин склали перелік аргументів на підтримку своєї позиції.

Крок 5: через десять хвилин вчитель нагадує, що час минув. Потім він просить кожного учня з номером „один" чи „два" знайти іншого учня з номером „один" чи „два". А кожного учня з номером „три" чи „чотири" знайти собі іншого партнера з номером три" - „чотири". За три хвилини вони повинні вислухати аргументи свого партнера та записати всі ті, про які не подумали.

Крок 6: учитель знову говорить, що час минув. Далі він просить учнів повернутися до своїх перших партнерів і зібрати докупи їхні ідеї. Кожній парі тепер необхідно продумати найкращі аргументи на підтримку своєї позиції та підготуватись до дебатів із другою парою у своїй групі з чотирьох осіб. Для того, щоб проводити дебати, їм необхідно сформулювати у вигляді одного речення свою позицію та мати два чи три добрих аргументи на її підтримку.

Крок 7: ще через п'ять хвилин учитель пропонує парам об'єднатися з другою парою з їхньої групи для проведення дебатів. Для того, щоб розпочати дебати, одна сторона заявляє свою позицію й аргументи на її захист, те ж саме робить інша сторона. Потім вони дебатують (обговорюють чи заперечують) аргументи та висновки один одного.

Крок 8: учитель дає можливість учням продовжувати дебати шість-вісім хвилин. Потім він дозволяє кожній групі відмовитись від позиції, що їм була призначена, і захищати ту позицію, яку вони займають насправді. Учитель запитує, чи можуть учні в групах досягти консенсусу, тобто такої позиції, з якою всі згодні, і навести аргументи на її підтримку.

Крок 9: далі учитель може викликати одного учня від кожної групи та попросити його повідомити висновки цієї групи після проведення дебатів.

Тема для дискусії за даною тематикою:

Холодна війна принесла багато негативного. Хто винен у розв'язуванні напруженості? Радянська офіційна пропаганда звалювала всю провину на імперіалістичний Захід. На Заході, в основному, звинувачували політику СРСР.

Можливо, відповідь слід шукати у подіях історії Європи після закінчення холодної війни? СРСР розпався, країни Східної Європи знову отримали свободу, Варшавський пакт розпався, НАТО продовжує свій розвиток. А як вважаєте ви? Аргументуйте свої висловлювання.

Висновок

Після Другої світової війни наростання напруженості у відносинах між союзниками антигітлерівської коаліції було викликане ідеологічною несумісністю і різним підходом до післявоєнного світоустрою. Непереборні протиріччя привели до поділу світу на два ворожих табори, між якими почалася холодна війна. Основна лінія поділу знаходилася у Європі. Гарячі точки холодної війни вимагали

від держав нових видів вирішення питань безпеки. Північноатлантичний договір створив механізм колективної безпеки західних країн і забезпечив залучення США у систему безпеки Європи. З моменту укладення договору в 1949 році трансатлантична солідарність стала визначальним гарантом миру, стабільності і демократії в західній Європі.

Допоміжний матеріал. Північноатлантичний договір (Додаток 33)

3.10. ФУНКЦІОНУВАННЯ НАТО В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Н. Крамар
Г. Фурдига

Мета:
- інформування учнів про засади та спосіб функціонування НАТО;
- формування навичок навчання в групі;
- формування навичок аналізувати тексти.

Методи: "Ажурна пилка," аналіз текстів, підсумкова лекція (презентація), рухливі вправи.

📖 **Вправа на створення почуття єдиної команди**

Така вправа допомагає створити атмосферу невимушеного ставлення учнів один до одного, коли вони працюють разом перший раз. (10 хв.)

Крок 1: попросіть учнів утворити групи певним чином по „Х" осіб у кожній.

Крок 2: запропонуйте кожній „домашній" групі створити свій власний девіз команди протягом трьох-п'яти хвилин;

Крок 3: попросіть кожну групу по черзі хором оголосити девіз усьому класу.

Хід заняття

📖 **Вивчення нового матеріалу методом „Ажурна пилка"**

Для вивчення всього матеріалу теми використаємо метод „Ажурна пилка". Цей метод можна використати, коли учні читають текст, слухають повідомлення або проводять групове дослідження. Як і в інших методах кооперативного навчання, у методі „Ажурна пилка" застосовуються звичайні „домашні" групи та експертні групи. В даному випадку використаємо метод для формування навиків читання із розумінням та аналізом отриманої інформації і пошуком головної думки в тексті, а також уміння співпраці і набуття почуття відповідальності за працю у групі. Метод активізує усю групу. Для того, щоб скористатися цим методом, учителю необхідно заздалегідь підготувати аркуші із текстом (завданням) для кожної „домашньої" групи та загальні запитання за темою.

Крок 1: учитель об'єднує учнів у групи. Груп повинно бути стільки, на скільки частин було можливо поділити навчальний матеріал, який повинні засвоїти учні. Було б добре, щоб у групі було стільки учнів, скільки утворилося груп. Кожен учень у групі отримує свій номер. Цей номер вкаже йому на номер групи, у якій він буде працювати на наступному етапі, тобто на номер експертної групи.

Крок 2: учитель роздає всім учням текст, який розділено на частини. Група І отримує першу частину (кожен учень отримує свій екземпляр тексту), група ІІ – другу частину тексту і т. д.

Крок 3: кожен учень ознайомлюється із текстом спочатку самостійно, підкреслює у ньому те, що вважає найсуттєвішим. Після того група спільно розмовляє про прочитаний текст, погоджується щодо головного змісту. Учні можуть робити нотатки, записуючи головний зміст. (15 хв.)

Крок 4: тепер створюємо нові експертні групи, до складу кожної з яких входить представник з „домашньої" групи з номером, що відповідає номеру експертної групи. Кожен учень у новоствореній групі є експертом з питань, що були викладені у одній з частин навчального матеріалу. Експерти розповідають те, про що навчилися у „домашніх" групах. Якщо буде час, то можна дати учням завдання створити плакат або змістову карту повного обсягу матеріалу.(15 хв.)

Крок 5: на завершення, щоб перевірити, як учні засвоїли навчальний матеріал, можна провести фронтальне опитування. Також для підсумку та кращого засвоєння можна коротко викласти головний зміст з використанням аудіовізуального обладнання.

Як функціонує НАТО? (Додаток 32)

📖 **Орієнтовні запитання для фронтального опитування (10-15 хв.)**

1. Що таке міжнародна політична система?
2. Чому сучасний світ перетворюється на глобальну взаємозв'язану систему?
3. Чому країни створюють міжнародні організації?
4. До яких міжнародних організацій відноситься НАТО?
5. Як надаються гарантії колективного захисту державам-членам НАТО?
6. Назвіть основні принципи функціонування НАТО.
7. Яка інституція НАТО приймає рішення?
8. Який порядок прийняття рішень НАТО?
9. Як забезпечується відповідальність НАТО перед цивільним суспільством своїх країн-членів?
10. Чому в управлінні НАТО як військово-оборонної організації більшу вагу мають цивільні особи, а не військові?
11. Які збройні сили має у своєму розпорядженні НАТО?
12. Які війська НАТО перебувають під його прямим контролем?
13. Які обов'язки має Генеральний секретар НАТО?
14. Що є, на вашу думку, найважчим у виконанні обов'язків Генерального секретаря НАТО?

📖 **Підсумовуюче слово вчителя (15-20 хв.)**

НАТО є міжурядовою, а не наддержавною організацією. Рішення НАТО ухвалюються виключно на основі консенсусу. Жодній державі НАТО не може бути нав'язано рішення, що суперечить її волі. Спрощений приклад: коли народи Угорщини і Чехословаччини у 1956 і 1968 р.р. захотіли жити по-своєму, у них на вулицях з'явилися танки СРСР та інших держав Організації Варшавського договору. Натомість, коли у 2003 році Німеччина та Франція засудили операцію США проти Іраку, жодних іноземних танків на вулицях цих країн не з'явилося.

Безпека НАТО базується на наступних „китах": діалог і співпраця між членами НАТО та іншими країнами, підтримка колективної безпеки, запобігання конфліктам, контроль кризових ситуацій, згортання війни на початковій стадії її виникнення, збереження територіальної цілісності всіх членів НАТО, солідарність рівна безпека тощо.

Північноатлантична рада є основним і, по суті, єдиним органом ухвалення найважливіших рішень у Альянсі. Рішення у Північноатлантичній раді ухвалюються виключно консенсусом. Таким чином, для кожного важливого рішення необхідна згода всіх партнерів. Згода досягається спільними інтересами членів та спільним розумінням інтересів безпеки. Доки не досягнуто цієї згоди, тривають консультації між державами-членами.

Таким чином членство в НАТО не обмежує національного суверенітету. Це вигідно виокремлює НАТО з-поміж інших міжнародних організацій, зокрема Європейського союзу, де є можливість ухвалювати рішення переважною більшістю голосів держав-членів ЄС, нехтуючи запереченнями одразу кількох держав-членів

Завдяки цьому не можна порівнювати НАТО з колишньою Організацією Варшавського договору та нинішнім ЄЕП, де монопольно домінує Москва, здатна нав'язувати свої рішення іншим державам-членам.

Досі НАТО лише розширювалось і ніколи не зменшувалося у кількості членів. Єдність НАТО була поставлена під сумнів єдиний раз в історії – під час президентства у Франції генерала Шарля де Голля. Де Голль протестував проти надмірного, на його думку, впливу в НАТО США і Великої Британії. Як результат, 1966 року Франція вийшла з військової структури НАТО, однак залишилася у межах політичної структури. Під час основних подій „холодної війни" Франція послідовно брала сторону НАТО. Рівень участі членів в оборонних структурах НАТО є індивідуальним для кожної країни і може перебувати під впливом національних законодавств. Так, наприклад, національне законодавство Норвегії та Данії забороняє розміщення на територіях цих держав ядерної зброї або іноземних військ у мирний час.

Північноатлантична рада в технічній роботі спирається на Міжнародний секретаріат, який працює під керівництвом Генерального секретаря НАТО. При НАТО діють делегації кожної країни.

Генеральний секретар НАТО обирається державами-членами шляхом консенсусу з числа громадян європейських членів НАТО. Він є головним речником НАТО, однак він обмежений позицією держав-членів і не може одноосібно приймати рішення щодо політики Альянсу. У складі НАТО діють комітети, підпорядковані Північноатлантичній раді, відповідальні за здійснення політичних консультацій, воєнного планування та військових операцій, співробітництва у галузі озброєнь, які надають рекомендації Північноатлантичній раді або Комітету оборонного планування НАТО.

Демократичні засади функціонування НАТО у великій мірі сприяли як збільшенню кількості його країн-членів, так і їх розвиткові. Так, сьогодні в країнах НАТО живе 850 мільйонів людей, 6 із 8 країн - членів „великої вісімки" є країнами-членами НАТО (США, Німеччина, Канада, Франція, Велика Британія, Італія). У НАТО об'єднані найбагатші, найдемократичніші і, одночасно найменш корумповані країни світу. Згідно з результатами дослідження "Transparency International" з 20 найменш корумпованих держав світу 10 є членами НАТО. З 10 найбільш конкурентноздатних економік за 2000-2005 роки, згідно з даними "World Economic Forum", 4 належать членам НАТО. З 10 найбільших економік світу 6 країн є членами НАТО. Над цим варто задуматися.

🕮 Вправа-рухавка "Знаки зодіаку" на завершення заняття

Мета: сприяти знайомству за допомогою рухів. Час – 5-10 хвилин. Кількість учасників - без обмежень. Матеріали - не потрібні. Особливі вимоги до приміщення - достатність простору для рухів.

Крок 1: учасники розміщуються стоячи по колу.

Крок 2: тренер пропонує учасникам вишикуватися в лінію відповідно до місяця народження кожного (наприклад, щоб ліворуч стояли народжені в січні, далі - в лютому тощо), але повідомляти іншим свій місяць/день народження дозволяється лише використовуючи рухи, міміку.

Крок 3: коли учасники вишикувалися, тренер просить їх назвати вголос день свого народження. Тренер сприяє тому, щоб можливі помилки й непорозуміння слугували створенню веселої атмосфери, сприймалися з гумором, без образ.

ТЕМА 3: КОНТУРИ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО УСТРОЮ

Мета:

- висвітлення основних змін у світовому устрої після закінчення холодної війни;
- формування вміння працювати у команді і прийняття індивідуальних та колективних рішень.

Методи: аналіз текстів, снігова куля, лекція.

📖 **Вправа для розминки „Полювання за скарбами"**

Вправа допомагає „розколоти кригу" у відносинах між учнями, які ще недостатньо добре знають один одного. Коли учні спільно працюють у малих групах, такі вправи варто використовувати досить часто, особливо у ті моменти, коли формуються нові групи і їхні члени ще недостатньо знають один одного. Загальний витрата часу до 15 хвилин.

Крок 1: на великому аркуші паперу напишіть таке.

Знайдіть людину, яка:

- є середньою дитиною у родині;
- має цікаві хобі;
- знає гарний жарт (попросіть її розповісти його);
- шульга;
- розмовляє більше, ніж двома мовами;
- нещодавно оволоділа якимись новими навичками.

Крок 2: попросіть учнів узяти аркуш паперу й накреслити на ньому таблицю із шістьма пронумерованими комірками. Дайте їм сім хвилин походити по класу й зібрати у кожну комірку підписи учнів, які відповідають необхідним критеріям.

Крок 3: повідомте, що переможець той, хто найшвидше заповнить табличку або той, хто за відведений час збере найбільше підписів.

Крок 4: переможець оголошує отриману інформацію.

Хід заняття

Для вивчення теми застосовуємо метод кооперативного навчання „Снігова куля" (загальна витрата часу до 35 хв).

Крок 1: ділимо клас на 6 груп і повідомляємо, що після самостійного опрацювання теми, запропонованим способом, учням потрібно буде спробувати дати відповіді на ряд важливих і складних запитань;

Крок 2: кожна група отримує свою частину тексту, що відповідає на одне з питань теми і відповідні документальні джерела;

Крок 3: учні аналізують текст і виписують схематично на великий аркуш паперу, виданий їм, основні ідеї, думки, важливу для розуміння даного питання фонову інформацію протягом 15 хвилин;

Крок 4: після завершення роботи один представник від кожної з груп презентує результати праці своєї групи усьому класу, користуючись нотатками на плакаті;

Крок 5: вчитель задає запитання 2, 3, 4, 5 для перевірки засвоєння теми та розуміння запропонованої інформації, допомагає зробити учням необхідні узагальнення. Для виконання завдання 1 пропонуємо використати метод „Павутинка" дискусії". (20-30 хв). Метод поєднує динаміку хорошої дискусії з методами кооперативного навчання. Цей метод можна застосовувати у класах з будь-якою кількістю учнів більшою, ніж вісім учнів. „Павутинка" дискусії застосовується на уроці під час фази консолідації – тієї частини уроку, коли учні міркують над тим, що вони вивчили, і думають про ті висновки, які можна зробити на основі змісту матеріалу.

Крок 1: як і у випадку „навчальної дискусії", клас ділиться на групи по чотири особи у кожній групі, а кожна четвірка – на дві пари учнів;
Крок 2: вчитель пропонує завдання, що представляє собою бінарне запитання для вирішення у контексті розглянутого вище матеріалу заняття;
Крок 3: учитель просить пари учнів підготувати таблицю „Павутинка" дискусії". Цим парам учнів дається п'ять хвилин, щоб продумати аргументацію та написати по три причини на підтримку обох рішень. Вони перелічують ці аргументи у таблиці „Павутинка" дискусії".
Крок 4: кожна пара учнів об'єднується з іншою парою. Вони розглядають ті відповіді, які дали на підтримку обох сторін з цього питання, і роблять доповнення до своїх списків;
Крок 5: чотири учні обговорюють це питання, поки не дійдуть якогось висновку. Тобто у своїй четвірці учні досягають згоди стосовно певної позиції з цього питання та фіксують ті аргументи, які підкріплюють дану позицію. Свою позицію вони записують у комірку „Висновок" у таблиці „Павутинка" дискусії".
Крок 6: учитель викликає кілька четвірок і просить їх стисло повідомити свою позицію й аргументи на її підтримку. Учитель може запропонувати групам провести дискусію одна з одною, якщо виявиться, що вони зайняли різні позиції з цього суперечливого питання.

„Павутинка" дискусії"

Втрутитися у внутрішні справи держави можна лише з одноголосної згоди Верховної ради	Особливість випадку дозволяє втручання у внутрішні справи держави зі згоди більшості членів Верховної ради
Висновок	

На попередніх заняттях ми розглянули, як політична система світу, що складається з великої кількості різних держав, які мають суперечливі інтереси, намагається знайти рівновагу або спосіб співіснування один з одним. Часто це називають політичним устроєм світу. Розглянемо, якими є основні виклик сучасного глобалізованого світу та можливості для співіснування держав у ньому?

<u>І група.</u>

ІСТОРІЯ ВІДНОСИН ДЕРЖАВ ЗНАЄ КІЛЬКА ВИДІВ РІВНОВАГИ

Так, наприклад, НАТО з'явилося і стало важливим елементом рівноваги у так званому двополюсному чи біполярному світоустрої. У той час існувало два центри влади – СРСР та США. Суперництво між ними визначало хід подій і стосунки між рештою країнами. Не зважаючи на те, що обидві країни були непримиренно ворожі одна до одної, все-таки з часом вони змогли розробити певні правила гри: певні кордони, коло союзників і засоби.

„Протягом десятиліть наш світ знаходився у контурі біполярності з двома протилежними блоками влади з точки зору цінностей, ідей та політичних переконань. (...) Сьогодні світ зовсім інший, у порівнянні з тим, яким він був у часи „залізного завіси". Коли впав комуністичний тоталітаризм, падіння „залізного завіси" позначило контури сучасного світу, а разом з тим і його виклик", – Вацлав Гавел, 1997 рік (Джерело: http://www.project-syndicate.org)/

Якщо будь-яка із сторін порушувала ці правила, виникали вогнища напруженості і кризи, наприклад, Кубинська криза у 1962 році або вторгнення СРСР у Афганістан у 1979 році. Хоча подібних вогнищ було немало, все ж загальна рівновага зберігалася. У всякому разі хід подій у стосунках між державами був достатньо передбачуваним, і у якійсь мірі навіть забезпечував певні політичні зручності головним гравцям часів холодної війни.

З розпадом СРСР і усього Східного блоку порушився і біполярна будова суспільства. Політична система світу у дев'яності роки минулого століття виявилася у стані дисбалансу (неврівноваженості). Всі учасники системи – як старі, так і нові (у результаті змін у дев'яності роки у світі з'явилося близько двадцяти нових держав) – тепер були вимушені думати про спосіб встановлення нової рівноваги.

Враховуючи те, наскільки складний світ і стосунки між державами, новий стан рівноваги у світі не міг настати відразу. Навіть сьогодні можна лише говорити про наближені контури нового світового устрою. І все ж щоб зрозуміти, у якому світі нам доведеться жити у XXI столітті, і щоб зуміти краще пристосуватися до нього, варто подивитись, які фактори визначають сьогодні новий світовий устрій.

<u>II група</u>

РОЗПОДІЛ ВЛАДИ І СИЛ

Новий світовий устрій все ще невизначений. Процес його становлення відбувається у нас на очах. Так само, як і у випадку з іншими соціальними процесами, на такій невеликій відстані важко побачити і оцінити події в цілому. Поки-що видимі лише деякі, більш окреслені контурні лінії, окремі силові точки.

Спочатку слід звернути увагу на зміни у політичній сфері, пов'язані з коливаннями відносної сили держав. Багато дослідників притримуються думки, що після розпаду біполярного світу в політичній системі сьогодні домінують США, наділені найбільшою силою. Характеризуючи таку роль США, зазвичай вживають поняття – наддержава (у часи холодної війни були дві наддержави – США та Радянський Союз). З цієї причини новий світовий устрій часто називають однополюсним або однополярним світом. В даний час у розпорядженні США знаходиться величезний військовий потенціал, незрівнянний з потенціалом будь-якої іншої держави. США тратять на військові потреби до 43% від загальносвітових військових витрат, і це забезпечує їм умовну свободу дій у глобальному масштабі. Найбільші витрати на оборону п'ятнадцяти країн світу у 2001 році демонструє табл. 4.

Таблиця 4

Місце	Країна	У 2001 році (мільярди $)	Частина від загальних витрат у світі (%)
1	**США**	281,4	36
2	**Росія**	43,9	6
3	**Франція**	40,0	5
4	**Японія**	38,5	5
5	**Великобританія**	37,0	5
6	**Німеччина**	32,4	4
7	**Китай**	27.0	3
8	**Саудівська Аравія**	26,6	3
9	**Італія**	24,7	3
10	**Бразилія**	14,1	2
11	**Індія**	12,6	2

12	**Південна Корея**	10,2	1
13	**Ізраїль**	9,1	1
14	**Туреччина**	8.9	1
15	**Іспанія**	8.0	1
Всього у світі		**772**	**100**

Однак допомога наддержави не безмежна, і її не слід перебільшувати. Політичні аналітики все ще мають різні думки стосовно аспектів, що визначають силу та міць держави. Існує думка, що вона залежить від можливостей даної країни у різних областях – у політичній, економічній, військовій і ін. Наприклад військова міць має велике значення для обороноздатності держави, але не грає особливо важливої ролі у економіці (торгівлі та інвестиціях). З точки зору економічного розвитку світ сьогодні продовжує бути багатополярним.

Джерело: SIPRI Yearbook 2002. Armaments, disarmament and International Security. - New York: Oxford University Press, 2002.

Економіки ЄС та Японії не тільки успішно конкурують із США, але і урівноважують американський політичний вплив. Та й інші традиційні крупні гравці міжнародної системи (Росія, Франція, Німеччина, Китай, Індія) все більше намагаються не допустити утворення однополярного політичного устрою світу.

Однак формування нового порядку визначається не тільки змінами у співвідношенні сил окремих держав. У формуванні взаємостосунків між державами слід враховувати зміни, внесені глобалізацією міжнародної системи.

III група

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Терміном глобалізація у наш час позначають зростаючу взаємодію держав і суспільств, якій сприяє розвиток технології і науки, особливо в області транспорту, комунікацій та економіки. Цей процес визначає взаємозв'язок держав у всьому світі і впливає на міжнародну безпеку. Так, наприклад, загроза що з'явилася у одному регіоні світу, може спричинитися викликом міжнародній безпеці у глобальному масштабі.

У сучасних умовах погрожувати безпеці держав можуть різні фактори – економічний занепад, організована злочинність, розповсюдження наркотиків, нелегальна торгівля людьми та міграція, природні катастрофи і епідемії, конфлікти із застосуванням насилля, використання зброї масового знищення, тероризм та інші. З трьома останніми у контексті євроатлантичної безпеки було пов'язано багато дискусій.

Конфлікти із застосуванням насилля

За останні десятиліття характер конфліктів із застосуванням насилля у світі змінився. По-перше, кількість збройних конфліктів між державами чисельно зменшилася, але натомість збільшилася кількість конфліктів такого роду всередині країн (міжгрупові конфлікти), наприклад, громадянські війни, збройні повстання, рухи сепаратистів. Світова статистика збройних конфліктів показує, що у період з 1989 по 1996 рік з 101 збройного конфлікту 95 виникли саме через внутрідержавні суперечки. По-друге, причини конфліктів більше не носять ідеологічного характеру або не мають на меті захоплення території – вони пов'язані з питаннями ідентичності, тобто приналежності до тої чи іншої етнічної, релігійної, соціальної чи політичної групи. У 1999 році з 27 конфліктів із застосуванням насилля 25 були

безпосередньо пов'язані з ідентичністю (Чечня, Кашмір, Шрі-Ланка, Косове, Східний Тимор, Руанда, Сомалі, та ін.).

Слід відмітити, що на практиці складно провести межу, що відокремлює міждержавні і між групові конфлікти. Неясність у таких ситуаціях вносить військове втручання зарубіжних країн. Наприклад, кризу у Косовому 1999 року можна розглядати як внутрішній конфлікт, але у той же час основні військові дії відбувалися між Федеративною Республікою Югославією та країнами НАТО. У дев'яностих роках у зв'язку з загостренням питань, пов'язаних з правами людини (етнічні чистки на Балканах, геноцид у Руанді), внутрішні конфлікти створили необхідність втручання міжнародного співтовариства. Таке втручання називається гуманітарною інтервенцією, мета якої – зупинити масове порушення прав людини.

Про розв'язання такого роду конфліктів були розгорнуті дискусії з точки зору міжнародного права та етики, оскільки гуманітарна інтервенція суперечить принципу, невтручання інших країн у внутрішні справи окремої держави. Окрім того з'явилося і питання морального характеру: що важливіше – суверенітет країни чи захист прав людини шляхом військового втручання? На це питання не існує однозначної відповіді. Це видно із Статуту ООН (який передбачає як суверенітет держави, так і захист прав людини) (Додаток 34).

IV група

ЗБРОЯ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ

Процеси глобального розвитку (розповсюдження знань, технологій) порушують і так званий баланс монополії на ядерну зброю, який утворився в роки холодної війни. Не зважаючи на те, що ця небезпечна зброя була накопичена у величезній кількості, вона знаходилася у розпорядженні лише окремих держав (США, СРСР, Великобританія, Франція, Китай) та строго контролювалася.

Нині ситуація змінилася. Окрім держав, офіційно визнаних ядерними державами (США, Росія, Великобританія, Франція, Китай), існує група країн (Індія, Пакистан, Ізраїль, Північна Корея), які володіють ядерною зброєю, але офіційно не визнані ядерними державами. Існують підозри, що подібна зброя або програми з її виготовлення є також і у Іраку, Ірані. У багатьох із цих країн при владі знаходяться авторитарні уряди. Це збільшує загрозу, оскільки часто ці держави терплять внутрішню нестабільність і конфліктують із своїми сусідами. Наприклад, у дев'яностих роках XX століття почалася нова ескалація напруженості у відносинах між Індією та Пакистаном. Вона переросла у небезпечне регіональне ядерне суперництво з моменту, коли обидві держави отримали у своє розпорядження ядерну зброю.

Викликає сумніви і здатність деяких вищезгаданих держав забезпечити відповідний режим зберігання арсеналів зброї, чим збільшується ризик подальшого розповсюдження цієї зброї або її складових частин.

Біологічна зброя – зброя, у склад якої входять речовини, що викликають інфекцію, наприклад, бактерії або віруси, навмисно використовувані у якості збудників та розповсюджувачів хвороб. Біологічна зброя має велику руйнівну силу, а речовини, що входять у її склад, здатні розмножуватися у сприятливих для них умовах.

Хімічна зброя – хімічні речовини, дія яких на життєві процеси може привести до смерті людей та тварин, тимчасової непрацездатності або причинити непоправні втрати здоров'ю. Ці речовини можуть бути використані як зброя саме завдяки їх токсичній (отруйній) дії.

Ядерна зброя – зброя, у складі якої закладені механізми, у результаті дії яких вивільняється велика кількість ядерної енергії, що породжує дуже високу температуру і вибух великої сили. Для військових цілей ядерна зброя застосовувалася у світі двічі – під час Другої світової війни проти міст Хіросіма та Нагасакі.

Найбільші застереження викликає можливість розповсюдження та застосування хімічної та біологічної зброї. Після розпаду СРСР у Радянському Союзі припинилося виробництво біологічних речовин, а контроль над ними не здійснювався на належному рівні. У результаті компоненти біологічної зброї стали більш доступними. На відміну від ядерної зброї, їх виготовлення, транспортування та застосування менш складні. Компоненти виготовлення хімічної зброї порівняно більш дешеві і більш доступні для придбання, оскільки багато з них використовуються у виробництві продовольчих товарів і медикаментів. Окрім того, Інтернет пропонує різні інструкції та рецепти із виготовлення отруйних хімічних сполук.

Біологічна зброя представляє найбільшу небезпеку з огляду на її смертельну руйнівну силу. Наприклад, використовуючи 100 кг біологічної речовини, що містить вірус Ебола, можна знищити від 1 до 3 мільйонів людей – удвічі більше, ніж при застосуванні ядерної бомби потужністю у 1 мегатонну. Згідно із даними Центру зброї масового знищення НАТО, сьогодні хімічна та біологічна зброя є більше, ніж у 25 держав.

V група

ТЕРОРИЗМ

Особливо небезпечними є ситуації, коли зброя масового знищення потрапляє до рук терористичних угруповань. Метою терористів завжди було створення хаосу і паніки, а також навіювання страху. Тому висока вірогідність, що отримавши таку зброю, терористи будуть використовувати її для досягнення своєї мети.

Державам важко боротися із тероризмом, оскільки:

тероризм не має конкретної адреси. Для тероризму не існує кордонів, він здатен проникати у будь-яку сферу життя суспільства. Використовуючи глобальні мережі зв'язку та транспорту, а також велику відкритість держав, тероризм розповсюджується по всьому світі.

тероризм маскується і дуже успішно пристосовується до обставин. Прикриваючись високими лозунгами про свободу, суверенітет, справедливість і боротьбу проти гніту, терористи вводять у оману світове співтовариство. Іноді. Розпалюючи нетерпимість етнічного та релігійного характеру, вони всіляко сприяють створенню уявлення про непримиренно ворожі стосунки між цивілізаціями та культурами Заходу і Сходу.

тактика терористів не передбачувана, оскільки їх поведінка навіть у найменшій мірі не обтяжена почуттям відповідальності. Їх принцип - „мета виправдовує засоби". Навіть найсильнішим державам важко приймати ефективні попереджувальні міри, оскільки ціль, час та засоби, що використовуються терористами, у більшості випадків невідомі і не передбачувані. Наприклад, все частіше розповсюджується тактика використання терористів-самовбивць.

Найбільшим викликом міжнародного тероризму політичному світовому устрою був напад терористів у США 11 вересня 2001 року. Військова міць наддержави та її надійне геополітичне положення не стали перешкодою для

здійснення теракту. Цей виклик потряс саму основу системи безпеки наддержави і примусив її переглянути свою стратегію.

Що робити, якщо якась держава, прикриваючись суверенітетом, стає базою для тероризму або ж активно шукає доступ до зброї масового ураження?

США почали розвивати нову зовнішньополітичну та військову стратегію, у якій передбачений принцип попереджувального військового удару. Це означає проведення військових акцій проти потенційно небезпечних країн, не дочікуючись реалізації їх погроз. Нова стратегія ще більше ставить під сумнів традиційні принципи суверенітету і недоторканності держав. У підсумку такий підхід американців викликав переважно негативну реакцію у багатьох країнах світу, у тому числі і серед союзників США. Якщо антитерористична військова кампанія, реалізована США на території Афганістану у 2001-2002 р.р., була сприйнята з розумінням, то початок весною 2003 року військової кампанії у Іраку, очолюваної США, призвів до розбіжностей та розколу як у Раді Безпеки ООН, так і у Європейському Союзі та НАТО. У значної частини держав виникли підозри, що в основі операції, яку проводять США у Іраку, була не протидія політиці режиму Саддама Хусейна у сфері застосування зброї масового знищення, а бажання реалізувати загарбницькі плани США. Противники принципу попереджувального удару віддавали перевагу політичному вирішенню. З новою силою відновилися дебати про законність та межі застосування сили, про роль міжнародного права і ООН у формуванні нового устрою суспільства.

Однак дебати не можуть ліквідувати проблем. Повторні терористичні акти у Росії Марокко, Кенії, Саудівській Аравії, на Близькому Сході, у Індонезії та нові спроби розробити програми виробництва зброї масового знищення (Іран, Північна Корея) показують, що державам доведеться разом домовлятися про відповідні моделі міжнародних дій.

VI група

ВИКЛИКИ НАТО У XXI СТОЛІТТІ

На початку XXI століття НАТО знаходиться на роздоріжжі, подібно до того, як це було після закінчення холодної війни, коли ставилося питання: яка місія Альянсу у забезпеченні міжнародної безпеки? Сьогодні однозначної відповіді на це запитання немає, оскільки існує цілий ряд зовнішніх і внутрішніх проблем, які ускладнюють визначення ролі НАТО.

На НАТО здійснили вплив важливі історичні процеси – закінчення холодної війни, терористичні акти у США, військова операція по роззброєнню Іраку та ін. У більшості випадків вони змінили політичні та військові доктрини держав світу. А це означає, що НАТО повинно йти у ногу з часом.

У даний час найбільш гарячі точки, що загрожують міжнародній безпеці, знаходяться на Близькому Сході, а також у Азії – затяжний конфлікт Ізраїлю і Палестини, суперечки Індії та Пакистану, неясність у подальшій долі Афганістану та Іраку. Таким чином, виникає запитання: чи повинно НАТО займатися підтримкою миру у Європі, де стан продовжує стабілізуватися?

Часто ці потенційні небезпеки пов'язані зі зброєю масового ураження та тероризмом. Незважаючи на те, що Брюсельська Декларація Північноатлантичної Ради 1994 року підкреслила необхідність зусиль боротьби проти розповсюдження зброї масового ураження, а Стратегічна концепція Альянсу 1999 року зробила посилання на тероризм, ці важливі питання у період після закінчення холодної війни все-таки були другорядними. Але згодом, коли НАТО 12 вересня 2001 року

вперше у історії Альянсу задіяло п'яту статтю Північноатлантичного договору, ці погрози трансатлантичній безпеці стали актуальними.

Згадані потенційні небезпеки суттєво вплинули на зміст дискусій серед країн-членів Альянсу. По-перше, після 11 вересня змінилося розуміння загрози США, що знайшло своє відображення, наприклад, у значному збільшенні оборонного бюджету країни. У той же час оцінка небезпеки країнам-союзницям у Європі не є надто гострою, і їх оборонні бюджети вже протягом багатьох років набагато нижчі, ніж у США (у деяких з них оборонний бюджет не перевищує навіть 2% від ВВП). По-друге, до цього часу НАТО було оборонним Альянсом, але для боротьби з тероризмом та зброєю масового знищення необхідно сучасне відвернення загроз. Це означає, що НАТО повинно розгортати свої дії за межами території Альянсу, тобто формується нове коло його завдань.

Джерело: Семюель Хантінгтон. Професор Гарвардського університету (США), у статті „Зіткнення цивілізацій?" про характер конфліктів після закінчення холодної війни:

„Я передбачаю, що основна причина конфліктів у світі в новому столітті не буде ні ідеологічного, ні економічного характеру. Найсильнішою і визначальною причиною взаємного нерозуміння між людьми та конфліктів будуть культурні відмінності. Національні держави і надалі будуть найсильнішими учасниками міжнародних відносин, але політичні конфлікти у світі в основному будуть визначатися відносинами між народами та соціальними групами, що належать до різних цивілізацій. Лінії різних непорозумінь, які розділяють цивілізації, будуть лініями боротьби у майбутньому.

Джерело: Huntington S.P. The Clash of Civilization and the Remaking of World Order. – New York^ Simon & Schuster, 1996.

Доповідь Парламентської Асамблеї НАТО про міжнародний тероризм:

„Більшість терористичних груп у сімдесяті та восьмидесяті роки мало конкретні політичні цілі. Хоча групи подібного роду не зникли повністю, в даний час з'явилися терористи „нового" покоління з політично невизначеними цілями. Їх представляють релігійні та етнічні фанатики, проповідники апокаліпсису, ультрарадикальні групи захисту навколишнього середовища. Традиційні терористи зазвичай планували свої атаки, щоб привернути увагу до своєї цілі. Вони намагалися уникати громадського осуду. Ціль релігійно мотивованих терористів – карати своїх ворогів і по можливості знищувати їх.

Зміна мотивів сприяла змінам і в терористичній організації і структурі. Вона стала більш еластичною і складається з багатьох автономних ланок у різних країнах. Мережа підтримки терористів складається із легального бізнесу та неурядових організацій.

Джерело: http//www/naa/be/archivedpub/comrep/2001/#1

Стратегія національної безпеки США про попереджувальні військові дії, вересень 2002 року:

- ✓ *„США довгий час допускали можливість використання попереджувальних дій, щоб попередити загрозу національної безпеки. Чим більша загроза, тим більший ризик бездіяльності, і з'являється більш переконлива необхідність вживати випереджуючі заходи, щоб захистити себе навіть у тому випадку, коли невизначеність відносно часу і місця нападу ворога зберігається. Для відвернення подібних ворожих дій наших противників США будуть діяти попереджуюче, якщо це буде необхідно.*
- ✓ *США не будуть застосовувати силу у всіх випадках для попередження загрози ще до її появи. Іншим країнам також не слід використовувати випереджуючу тактику для прикриття своїх агресивних дій. У час, коли вороги цивілізації шукають найбільш*

руйнівні технології у світі і небезпека зростає, США не можуть залишатися бездіяльними.

✓

Джерело: http//www.whitehouse.gov/nsc/nss.html

Декларація Празької наради у верхах 21 листопада 2002 року:

„Ми підкреслюємо, що ні одна держава чи організація не повинні сприймати наші наміри трансформувати НАТО як загрозу, а швидше – як рішення захищати наше населення, територію і сили від будь-якого збройного нападу, в тому числі і від нападу іноземних терористів. Ми вирішили відбити, розгромити, знайти захист від будь-якого нападу на нас, згідно з Вашингтонським договором та Статутом Організації Об'єднаних Націй. Для реалізації своєї місії НАТО повинно бути здатне, за рішенням Північноатлантичної Ради, розмістити свої сили, які можуть швидко перекидатись у будь-яку точку, де вони потрібні, а також забезпечувати операції, незалежно від місця і часу, у тому числі і у середовищі, де присутня біологічна, хімічна та ядерна загроза (...).

Джерело: http//www.am.gov.lv/en/index.html?id=3413

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

Уявіть собі ситуацію: у країні А диктаторський режим розгортає нещадний геноцид проти однієї частини населення. Жертви складають тисячі. Це відбувається на очах у міжнародної громадськості. Існуючий міжнародний порядок визначає, що втручатися у внутрішні справи держави можна лише з одноголосної згоди Верховної ради. В раді беруть участь: В, С, Д, Е, і Ф. В вимагає військового втручання, щоб припинити злодіяння. А винен Ф великі суми грошей за кредити, отримані раніше. Тому Ф голосує проти дозволу втручання. Як можна вирішити ситуацію, що склалася?

1. Чому внутрішні конфлікти, наприклад, громадянські війни, можна розглядати як загрозу миру на землі? Яким чином вони можуть торкнутися інших країн?
2. Чому саме сучасний тероризм представляє собою особливу загрозу?
3. Якщо визнати принцип суверенітету держави, то потрібно припускати, що кожна держава має необмежені права постачати себе усіма видами зброї. Як вирішити це протиріччя?
4. Якій моделі – однополярній чи багатополярній – відповідає сучасна політична система світу? Яка ваша думка? Аргументуйте її.

Тема для дискусії:

Багато країн притримуються думки, що попереджувальний військовий удар може бути застосований лише у випадках, коли загроза міжнародній безпеці очевидна, і тільки після того, коли мала місце безпосередня агресія чи напад терористів. Інші, у свою чергу, стверджують, що оскільки в наші дні найбільшою загрозою безпеці є тероризм, який не визнає кордонів між державами і може нанести удар у будь-якому місці і у будь-який час, то міжнародна спільнота повинна гостро реагувати на порушення міжнародних договорів та режимів, у тому числі і наносячи попереджувальний військовий удар проти країн, що порушують ці договори та прикривають терористів.

Яка ваша думка, який спосіб своєчасного відвернення загрози сучасній безпеці є найбільш ефективним?

Висновок

На політичний устрій світу дев'яностих років XX століття вплинув не лише розпад Східного блоку та закінчення холодної війни. Процеси глобалізації також суттєво змінюють середовище міждержавних стосунків, породжуючи нові загрози та виклик. Конфлікти із застосуванням особливо жорстокого насилля, тероризм та ризик розповсюдження засобів масового ураження загрожують країнам та стабільності міжнародної системи. Держави сьогодні активно шукають нові засоби для збереження міжнародної безпеки. Однак вибір цих засобів створює додаткові протиріччя і напруженість. Потенціал та досвід НАТО можуть внести важливий вклад у забезпечення стабільності міжнародної системи.

МОДУЛЬ 5: ТЕМА 4: НАТО НА МЕЖІ СТОЛІТЬ

Мета:

- інформувати учнів про роль НАТО у світі після закінчення холодної війни та його трансформацію;
- формування навичок аналізувати тести;

Методи: лекція, аналіз текстів

Вправа для розминки.

Хід заняття. (теоретичний матеріал подається в Додатку 24)

ВІДНОСИНИ «УКРАЇНА – НАТО». СУЧАСНИЙ СТАН

О. Стоцька

Мета:
- ознайомлення з етапами і характером взаємин між Україною і Альянсом; змістом Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО; суттю Інтенсифікованого діалогу між Україною і НАТО; напрямами практичної співпраці України з НАТО; політико-правовою базою взаємовідносин України з НАТО;
- формування вміння аналізувати та синтезувати інформацію;
- формування відповідальності під час співпраці в групі.

Методи:
- робота з текстом;
- «ажурна пилка».

Допоміжні матеріали:
№ 1 – Розвиток і нинішній стан відносин «Україна-НАТО»;
№2 – Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору;
№ 3 – Інтенсифікований діалог між Україною і НАТО;
№ 4 – Напрями практичної співпраці України з НАТО;
№ 5 – Законодавча база взаємовідносин України з НАТО.
Кількість годин: 1
Обладнання: фліпчарти, маркери.

ХІД ТРЕНІНГУ

1. **Представте учасникам мету тренінгу** – ознайомлення з етапами і характером відносин між Україною і Альянсом. Скажіть, що відносини України з НАТО є найбільш результативні з тих, що їх має Україна з іншими міжнародними організаціями світу. Співпраця України з Альянсом поступово збільшувалася, розвиваючись від поодиноких контактів на початку 90-х років до широкої співпраці з цілого спектру проблем.

Повідомте учасників про метод роботи. Скажіть, що на цьому тренінзі вони будуть працювати методом «ажурна пилка», який допоможе ознайомитися з великим обсягом інформації щодо системи відносин «Україна – НАТО».

2. **Об'єднання в групи.** Об'єднайте учасників у 5 початкових груп по 5 учнів і попросіть їх зайняти місце за окремими столами. Кожна група отримує допоміжні матеріали різного змісту № 1 – 5 зі стислою інформацією (приблизно 1 аркуш Формату А4). Порядковий номер тексту відповідає номеру групи. Кожен учасник мусить отримати власну копію тексту. Кожен учасник отримує також свій окремий номер.

3. Робота за методом «ажурна пилка».

Перший етап – кожен учасник групи індивідуально читає надану йому інформацію, підкреслює в тексті те, що вважає найсуттєвішим. Час – приблизно 5 хв. Потім група працює спільно: розмовляє про прочитаний текст, погоджується щодо головного змісту, з'ясовує незрозумілі питання з тренером. Можна робити нотатки, записуючи головний зміст. Час – 10 хв.

Під час другого етапу учасники методом «ажурної пилки» складають нові групи. Учасники під номером 1 утворюють нову групу І, учасники з номерами 2 – нову групу ІІ тощо. Утворилися експертні групи, в яких учні по черзі розповідають про те, чого навчилися в попередніх початкових групах. Таким чином вся аудиторія має повністю ознайомитися з усією інформацією щодо відносин «Україна – НАТО». Час – приблизно 15 хв.

Підведіть підсумок роботи учасників в експертних групах. Запитайте, як їм працювалося разом. Як вони себе почували в ролі експертів.

📖 **4. Перевірка рівня засвоєння знань. Запитайте:**

- У яких роках було зроблено ключові досягнення співпраці у сфері безпеки між Україною і НАТО?
- В разі виникнення загрози для безпеки України, наприклад, агресії проти неї, які механізми може використати Україна, щоб поставити питання надання допомоги з боку НАТО?
- Чи були випадки, коли Україна скористалася цими механізмами?

📖 **5. Короткий виклад – підсумок відповідей учасників:**

Ключові досягнення співпраці у сфері безпеки між Україною і НАТО було зроблено в 1997 році – підписання Хартії про особливе партнерство; у 2002 р. – проголошення Україною наміру приєднатися до НАТО та підписання нею Плану дій Україна – НАТО; та у 2005 р. – початок Інтенсивного діалогу з НАТО щодо питань членства.

В разі виникнення загрози для безпеки України наша держава, по-перше, може скористатися механізмом, виписаним у Рамковому документі «Партнерство заради миру» від 10 січня 1994 р. У ньому сказано, що «НАТО консультуватиметься з будь-яким активним учасником «Партнерства заради миру», якщо цей партнер відчуватиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці» (п.8). Хоча реальних зобов'язань, крім обіцянки консультуватися з Україною в разі агресії проти неї, НАТО досі не взяв, така співпраця має суттєве практичне значення. Адже завдяки відносинам з НАТО Україна отримала важливу психологічну підтримку з боку найпотужнішого воєнного альянсу.

По-друге, у разі виникнення загрози для України держава вже майже впродовж 10 років має змогу скликати Комісію Україна – НАТО на рівні послів, міністрів закордонних справ абр міністрів оборони і поставити перед НАТО питання про надання допомоги з боку Альянсу. Водночас НАТО зобов'язаний взяти участь у такому представленні, але, до вступу України, не зобов'язаний реагувати так, як вимагатиме Україна. Однак, враховуючи, що НАТО наголошує на важливості України для безпеки Альянсу, Україна може розраховувати на політичну підтримку законних інтересів своєї безпеки.

Україна скористалася цим механізмом 1996 року. Після того, як Державна Дума Росії поставила під сумнів належність Україні міста Севастополь, РПАС наголосила на приналежності Севастополя Україні. У 2003 році Росія висунула фактичні територіальні претензії, почавши будівництво дамби з Краснодарського краю до острова Коса Тузла. Лише жорстка позиція України, зокрема пряме попередження про застосування сили в разі порушення кордону, зупинила це будівництво на відстані близько 10 метрів від державного кордону України. Україна утрималася від застосування механізмів підтримки НАТО, бо розраховувала, що можна врегулювати ситуацію на двосторонній основі, а це втримає від радикального погіршення відносин з Росією. Водночас низка держав – членів

НАТО (США, Франція, Канада і Туреччина), не чекаючи рішення України про звернення до НАТО, оголосили в жовтні 2003 р, про свою підтримку територіальної цілісності України. Висновок: таким чином, співпраця України з НАТО має суттєве практичне значення.

Можна показати коротку мультимедійну презентацію «Співпраця України з НАТО у фотографіях», використавши фотоматеріали Українського національного агентства «Укрінформ» та сайту НАТО. Можливий перелік світлин: «Церемонія підписання Хартії Україна – НАТО про особливе партнерство, 9 липня 1997 р., Мадрид»; «Президент України Віктор Ющенко та Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер під час прес-конференції на засідання Комісії Україна – НАТО, 22 лютого 2005 року» (запитайте учасників: що говорить їм ця дата?); «Засідання КУН Україна – Нато на рівні міністрів закордонних справ. Міністр закордонних справ Борис Тарасюк та Генсек Нато Хав'єр Солана, 9 грудня 1998 року»; «Діалог міністра оборони України Анатолія Грищенка з Генсеком НАТО Яапом де Хоопом Схеффером, 2006 р.», «Церемонія офіційного відкриття міжнародних морських навчань «Сі Бриз – 2001» в Одесі, 2001 р.»; «Українські діячі культури в штаб-квартирі НАТО» тощо.

📖 6. **Створення графічних схем.** В цій частині тренінгу учасники лишаються в тих же самих групах. Дайте їм завдання представити всі етапи відносин «Україна – НАТО» за допомогою графічної схеми. Попросіть дотримуватися таких параметрів, як естетичність, оригінальність та правильність відображення подій. Роздайте на кожну групу фліпчарти та маркери. Відведіть на цю роботу приблизно 15 хвилин.

Потім кожна група представляє свої результати перед аудиторією. Час – 3 – 5 хв. Для кожної групи.

Зробіть короткий підсумок роботи учасників, провівши оцінку графічних схем. Визначіть ту, яка є найбільш правильна та поясніть чому. Відзначте оригінальність та естетичність схем.

📖 7. **Зробіть загальний підсумок заняття.** Відзначте наслідки нарощування співпраці у сфері безпеки між Україною і НАТО: підвищення рівня гарантій політичної незалежності, територіальної цілісності і непорушності кордонів України; сприяння участі України у створенні нової архітектури й системи безпеки у Європі; прискорення реформування оборонної сфери й розбудови Збройних Сил України. Запропонуйте відповісти, які нові знання отримали учасники, що було позитивного; не зовсім доброго, які були труднощі та як вдалося їх подолати; які в учасників є побажання та питання.

Використана література

1. Вибрані основоположні документи НАТО та Україна – НАТО. – К. : ТОВ «Інсайт-плюс», 2006. – 95 с.
2. Купєцкі Р. НАТО 1949 – 2002. Євроатлантична інтеграція: досвід Польщі і України. Освітній пакет. – К., 2007. – 240 с.
3. Палій О. Навіщо Україні НАТО? – К.: Дніпро, 2006. – 141 с.
4. Старт-пакет інформаційних матеріалів зовнішньої політики України у її відносинах з НАТО. – [Цитовано 2007, 7 серпня]. – Доступний з: < http:// www.adm-pl.gov.ua/main/publication/content/373.htm >
5. Україна – НАТО в запитаннях і відповідях. Науково-популярне видання. – Черкаси: «Відлуння-Плюс». – 56с.

Допоміжний матеріал № 1 (ДОДАТОК 25)
Допоміжний матеріал № 2 (ДОДАТОК 26)
Допоміжний матеріал № 3 (ДОДАТОК 27)
Допоміжний матеріал № 4 Напрями практичної співпраці України з НАТО (ДОДАТОК 27)

3.12. ВСТУП УКРАЇНИ В НАТО: «ЗА» І «ПРОТИ» НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА СЛОВАЧЧИНИ

О. Стоцька

Мета:
- на прикладі Польщі та Словаччини визначити аргументи «за» і «проти» вступу України в НАТО, а також чинники, що сприяють та перешкоджають цьому;
- формувати вміння аналізу, відбору й презентації інформації;
- формування вміння співпрацювати в групі.

Учасники: слухачі курсів післядипломної освіти.

Методи:
- перегляд відеофільму;
- робота з текстом джерела;
- SWOT-аналіз;
- «мозковий штурм»;
- міні-виклад.

Допоміжні матеріали:
№ 1 – Інструкція щодо методу «SWOT-аналіз»
№ 2 – Стенограма фільму «Нова Польща – вільний вибір. НАТО»;
№ 3 – Словацький досвід нейтралізації викликів і загроз національній безпеці в контексті європейської і євроатлантичної інтеграції;
№ 4 – Що Словаччина отримала завдяки вступу в НАТО;
№ 5 – Шляхи подолання викликів і загроз при вступі до НАТО;
№ 6 – SWOT-аналіз проблеми «Вступ України НАТО: «за» і «проти»;
Час: 2 заняття по 45 хв.
Обладнання: фліпчарти, маркери.

ХІД

📖 **Представте учасникам мету тренінгу** – визначити головні критерії «за» та «проти» вступу України в Альянс на прикладі країн-сусідів – Польщі та Словаччини. Польща стала членом НАТО у 1999 р., а Словаччина – у 2004. Ці держави є своєрідною лабораторією для України. Адже ті переваги, які вони отримали завдяки вступу в НАТО, і проблеми, з якими стикнулися на цьому шляху, можливо, чекають і на Україну.

Мотивуйте учасників. Запитайте, навіщо потрібно чітко усвідомлювати «за» і «проти» вступу України в НАТО. Підсумовуючи відповіді, зазначте, що такі аргументи звичайно потрібні, щоб мати змогу зробити власний свідомий вибір щодо підтримки євроатлантичного курсу; щоб мати упевненість практично відстояти свою позицію в дискусії.

Повідомте учасників про метод роботи. Скажіть, що на цьому тренінзі вони переглянуть короткий фільм, будуть аналізувати джерела та працювати за методом «SWOT-аналіз», який допоможе систематизувати інформацію з проблеми вступу України в НАТО.

📖 **Перегляд фільму.** Запросіть учасників переглянути фільм «Нова Польща – вільний вибір. НАТО» (тривалість фільму – 19 хв.). При цьому кожен індивідуально має звернути увагу на наслідки інтеграції Польщі до євроатлантичного співробітництва.

📖 **Об'єднання в групи.** Об'єднайте учасників у групи по 4 – 5 осіб і запросіть їх сісти в різних частинах кімнати.

📖 **Робота за методом «SWOT-аналіз».**

📖 **Інструкція щодо SWOT-аналізу** (продемонструйте на слайді). Використайте допоміжний матеріал №1.

Роздайте на кожну групу фліпчарти із заздалегідь нанесеною таблицею для SWOT-аналізу (допоміжний матеріал № 1, слід зробити заголовок «Вступ України в НАТО: «за» і «проти») та допоміжні матеріали № 2 – 4, що містять словацький та польський досвід євроатлантичної інтеграції.

Завданням учасників груп є вибрати з текстів допоміжних матеріалів позитивні і негативні наслідки, які, можливо, чекають на Україну в разі приєднання до Альянсу (аргументи «за» і «проти» вступу в НАТО) та чинники, що сприяють і перешкоджають цьому, і записати у відповідну графу таблиці. З метою зрозуміння учасниками суті завдання подайте приклад: так, позитивним наслідком вступу України в Альянс є надання «ядерних гарантій», відповідно до яких напад на Україну із застосуванням ЯХБ - зброї означатиме адекватну відповідь із боку ядерних держав – членів НАТО (США, Британія, Франція).

Аргумент проти: можлива участь українських військовослужбовців в «гарячих» точках (операціях НАТО). Можливістю, що сприяє вступу, є, зокрема, достатньо високий рівень співпраці Україна – НАТО. Однією з перешкод, що заважає вступу в НАТО, є брак згоди в українському суспільстві щодо цієї проблеми. Після цього учасники приступають до читання допоміжних матеріалів та заповнення таблиці «SWOT-аналіз». Час – 15-20 хв. Заохочуйте для заповнення таблиці скористатися знаннями, отриманими на попередніх лекціях «Причини та процес утворення НАТО», «Завдання НАТО та їх еволюція в сучасних умовах», «Відносини Україна – НАТО. Сучасний стан».

Далі відбувається представлення результатів праці груп, фліпчарти прикріплюються на стіну. Час презентації на одну групу – 3-5 хв. На цьому перша частина заняття закінчується.

📖 **Розпочніть другу частину заняття.** Проведіть ознайомлення з допоміжним матеріалом № 6, який містить приклад застосування методики «SWOT-аналіз». Час – 5 хв.

📖 **Підсумок роботи над «SWOT-аналізом».** Проведіть загальне обговорення результатів вправи. Час – 20 хв.

А. Попросіть учасників подивитися на результати «SWOT-аналізу». Який загальний висновок вони можуть зробити? Що можна сказати про співвідношення аргументів «за» і «проти»? Чого більше для України – вигод чи негативних наслідків розширення НАТО?

Б. Хай учасники подумають в групах 1-2 хв. і підкреслять 3 найбільш вагомі аргументи на користь членства в НАТО.

В. Далі хай учасники ще раз звернуть увагу на аргументи «проти», тобто ризики, пов'язані зі вступом в НАТО. Запитайте учасників, як, на їхню думку, можна мінімізувати ці ризики?

Допоміжний матеріал № 5 містить рекомендації фахівців щодо мінімізації ризиків вступу в НАТО, які можна використати для підсумків дискусії з учасниками (наприклад, показати на слайді).

Г. Що є справжньою загрозою в разі, якщо Україна не вступить у НАТО?

МІНІ-ВИКЛАД

1. В разі, якщо не приєднається до НАТО, Україна може підпасти під такі найважливіші загрози:
2. В політичному аспекті невступ України в НАТО спричинить маргіналізацію України як країни без формальних зв'язків з іншими країнами, витіснення її на периферію міжнародної політики, зумовить її підпадання під зовнішні впливи. Україна не матиме можливості рівноправної участі у процесах формування важливих рішень міжнародної спільноти.
3. У військово-політичному аспекті під загрозою опиниться національна безпека. По-перше, є загроза висунення територіальних претензій та втримання кордонів (варто згадати конфлікт навколо Тузли 2003 року чи те, як 1996 року Державна Дума Росії поставила під сумнів належність Україні міста Севастополь). По-друге, є загроза виникнення збройного конфлікту навколо території України, оскільки поблизу кордонів нашої держави наявні зони воєнних конфліктів та нестабільності (Північний і Південний Кавказ, Придністров'я). По-третє, потенційно можливий ризик війни за територію України. Україна є геостратегічно важливою державою, яка забезпечує вихід до Чорного і Азовського морів та в Центральну Європу. Геополітичні переваги, які надає контроль над Україною, для потенційного агресора може переважити ризик, яким супроводжуватимуться силовий тиск чи агресія проти України. Тому, за певних умов, для агресора цінність контролю над Україною може бути вартою війни. В умовах, коли населення України скорочується щороку на 700 тис., ми, маючи запаси земель, лісів, стаємо привабливою землею для експансії.
4. Є ризик збереження негативних внутрішніх процесів: в економіці, соціальній сфері (повільні темпи реформування економіки та судової системи, зволікання зі створенням умов для розвитку бізнесу, недостатність ефективної боротьби з корупцією тощо). Клановість – понад 70 % національного багатства України, як зазначають експерти, зосереджено в руках кланово-корпоративних груп;, яка є однією з головних перешкод розвитку та економічного зростання України; несприятливі умови для розвитку бізнесу та залучення інвестицій – не визначені права інвесторів, значний адміністративний та податковий тиск, рейдерство, сфера економіки залишається значною мірою криміналізованою; соціальне розшарування має разючі масштаби.
5. Загрозою є збереження «статус кво» у політичній ситуації, судовій сфері й громадському житті (неготовність влади здійснювати врядування за нормами і стандартами країн ЄС і НАТО — кулуарні домовленості, невиконання обов'язків, торгівля довкола посад, боротьба за владні повноваження тощо; брак позитивних результатів у забезпеченні незалежності судової влади; слабке громадянське суспільство). Україна поки що далека від норм, які суттєво впливають на політичну ситуацію в державах-членах НАТО і претендентах на членство і які закладено у преамбулі Вашингтонського договору. Це «демократія, індивідуальні свободи і верховенство закону». Разом з тим зміцнення демократичних перетворень, зокрема забезпечення свободи преси, міжнаціональної злагоди, розвитку громадянського суспільства, — дуже важливі позитивні моменти в Україні.
6. Якщо Україна і далі лишиться в непевному статусі «буферної зони», загрозою може стати і неконтрольована міграція, і небезпека стати зоною наркотичних трафіків.

7. Поки Україна остаточно не визначить модель свого розвитку як євроатлантичну, вона не зможе бути конкурентоздатною в глобалізованому світі, який передбачає тісний зв'язок і взаємозалежність в рамках єдиної системи, а з іншого – жорстку конкурентну боротьбу різних цивілізаційних анклавів.

📖 **Мозковий штурм**. Учасники працюють в групах. Завдання: на основі SWOT-аналізу, виходячи із можливостей та перешкод, запропонувати шляхи прискорення вступу України в НАТО. Результати записати на фліпчартах. Час – 5 –10 хвилин.

📖 Після виконання вправи групи прикріплюють на стіну фліпчарти і відбувається **коротка презентація** роботи. Час – 3 хв. на кожну групу.

📖 **Обговорення результатів мозкового штурму:**

Що зробити важче?

Що можна зробити вже зараз? Що може зробити кожен з нас, аби прискорити євроатлантичну інтеграцію України?

📖 **Підсумовуючи,** наголосіть, що найбільш важко – це змінити не господарство, економіку, а світогляд людей. Дієвим інструментом для цього є громадянське суспільство.

📖 **Зробіть загальний підсумок заняття.** Запропонуйте відповісти, які нові знання отримали учасники, що було позитивного; не зовсім доброго або важкого, які були труднощі та як вдалося їх подолати; які в учасників є побажання та питання.

Використана література

1. Палій О. Навіщо Україні НАТО? – К.: Дніпро, 2006. – С. 129 – 138.
2. Сеп А. Словацький досвід нейтралізації викликів і загроз національній безпеці в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 5 (11). – С. 37 – 38.
3. Токар Л. Виклики і загрози національній безпеці України в контексті підготовки вступу до НАТО: шляхи їх подолання інтеграції // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 5 (11). – С. 39 –41.
4. Що ми отримали завдяки вступу в НАТО // Словаччина в НАТО: видано МЗС Словацької Республіки.

Допоміжний матеріал № 1. Інструкція щодо SWOT-аналізу

SWOT-аналіз – це метод, який найчастіше застосовується в бізнесі і є дуже корисним, щоб здійснити глибокий аналіз сучасного стану якоїсь проблеми чи явища, отримати про ці проблему чи явище цілісне уявлення і на основі цього обрати щодо них правильне рішення. SWOT – це абревіатура, у якій S означає Strengths – позитивні наслідки, аргументи «за», переваги, сильні сторони; W – Weaknesses – негативні наслідки, аргументи «проти», слабкі сторони; O – Opportinities – можливості, які дають змогу досягти сильних сторін, позитивних наслідків; T – Threats – перешкоди, бар'єри, труднощі, які заважають досягти позитивних наслідків.

SWOT-analysis

Strengths -	Weaknesses --
Opportinities -	Threats -

Допоміжний матеріал № 2. Стенограма фільму «Нова Польща – вільний вибір. НАТО»

ДИКТОР. Під час останніх виборів до ВР України одним з головних гасел різних партій була тема напрямів подальшого розвитку зовнішньої політики України. Доки одні політики обіцяли планомірне зближення із Заходом, інші не менш активно набирали голоси виборців, обіцяючи зближення з Росією. Вибори закінчились, про більшість обіцянок політики, як завжди, забули, проте дискусія, чи бути Україні в НАТО і Євросоюзі, розгорається з новою силою.

Палкі прибічники і запеклі супротивники вступу України до Північноатлантичного Альянсу висувають залізні аргументи, уперто відстоюючи свої позиції, причому і ті й інші обґрунтовують свої висновки на прикладі держав, що недавно приєдналися до організації, якої нас з дитинства привчили боятися.

Польща вступила до НАТО в 1999 році. На її прикладі можна спробувати проаналізувати наслідки інтеграції до євроатлантичного співробітництва, котрі, можливо, чекають і на Україну.

З кінцем холодної війни і розпадом Варшавського договору у 1991 році роль НАТО у військових справах Європи стала невизначеною. Вектор діяльності Альянсу у Європі змістився у напрямку співпраці з європейськими організаціями, такими, як ОБСЄ, маючи метою планування політики з меншою загрозою для континентальної безпеки.

МАРІЯ ВАГРОВСЬКА, віце-президент ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ (ПОЛЬЩА)

Важливо мати на увазі політичну інтеграцію, яка передбачає діалог з усіх питань, у тому числі з міжнародної політики та безпеки на партнерських засадах. Це означає, що Польща поза НАТО не мала б права голосу в питаннях євроатлантичної безпеки. Од моменту набуття Польщею членства в НАТО, тобто з березня 1999 року, – уявіть собі , вже 7 років Польща є дійсно повноправним членом та партнером у переговорах, що стосується Європи, США та країн третього світу, наприклад, Близького Сходу.

ДИКТОР. Недовга історія незалежності нашої держави продемонструвала, що нейтралітет не гарантує автоматичної національної безпеки України, ми не в змозі навіть гарантувати безпеку власних кордонів. Тузла і суперечки навколо Дунайського фарватеру довели це остаточно. Якби подібних демаршів було б здійснено стосовно будь якого члена НАТО, якою була б відповідь, можна лише уявити.

Скептики заперечують: українська армія, її інфраструктура, технічне забезпечення та озброєння не відповідають стандартам НАТО, її скорочення до розумних розмірів і переозброєння потребують колосальних коштів і багатьох років наполегливої праці.

Утім розглянемо приклад Польщі, яка зважилася на вступ до НАТО, маючи на той момент півмільйонну армію.

ЯН ПІЄКВО, Виконавчий директор фонду польсько-української співпраці

Це була найскладніша робота. Насамперед, формування нового мислення, особливо серед людей старшого віку, Це було пов'язано з реформою усієї держави, реформою самоврядування та адміністрування.

ДИКТОР. Польська штаб-квартира Альянсу НАТО розташована у м. Щецин. Утворена у 1999 р. через 3 місяці після приєднання до НАТО. Зона впливу і оперативного спостереження – від Балтики до Чорного моря. Корпус нараховує 6

дивізій: 2 польські, 2 німецькі і 2 данські. Міжнародний статус штаб-квартири – додатковий фактор стабільності у Європі.

Раніше тут базувалося 12 польських дивізій. Тепер із 6, що лишилися, власне польських 2. Усі солдати – контрактники, служба в армії – це перш за все непогано оплачувана робота, а не лише почесний обов'язок, від якого українські призовники намагаються ухилятися у будь-який спосіб. Відповідно і стосунки в підрозділах не схожі на нашу невикорінну дідівщину.

ХЕНРІК СКАЖИНСЬКІ, бригадний генерал

Я іноді чую про проблему дідівщини в армії по телевізору, але в польській армії і нашому корпусі такої проблеми немає.

ДИКТОР. Як і немає проблеми нетерпимості до представників інших релігійних конфесій. В українській армії тільки зараз у терміновому порядку намагаються відпрацювати механізм вітання військовослужбовців різних релігійних сповідань із приводу їх релігійних свят. У поляків – здебільшого католиків – такої проблеми просто не існує. Подібне питання допомагає вирішувати громадський контроль над армією. У нас же армія – щільно закрита від суспільства величезна організація, і що в ній коїться насправді, більш-менш знають особи утаємничені.

МАРІЯ ВАГРОВСЬКА віце-президент ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ (ПОЛЬЩА)

Необхідна нова ментальність, що є найважливішою умовою, та громадський демократичний контроль над армією. Це та річ, яка знаходиться між військовою та політичною інтеграцією.

ДИКТОР. Окрім громадського контролю, існують і спільні стандарти служби солдатів та офіцерів в Альянсі. Насамперед це стосується вертикалі підпорядкування, в структурі якої довелося повністю змінити принципи оперативно-штабної роботи. Чи вигідно це українським генералам? Сотні високооплачуваних вищих офіцерів будуть скорочені за непотрібністю. Ті ж, хто зараз користується безкоштовною солдатською силою для будівництва дач, не зможуть зловживати нею надалі, хоча б тому, що поряд будуть нести службу офіцери з інших країн, які про такі факти можуть, а можливо, й зобов'язані негайно доповідати вищому керівництву.

ХЕНРІК СКАЖИНСЬКІ, бригадний генерал

Зараз у нашому корпусі служать офіцери зі Словенії, Латвії, Литви, Естонії і Чеської республіки. Чекаємо на 2-х офіцерів зі США, Чехії та Румунії.

ДИКТОР. Солдатські їдальні більше нагадують затишні кафе. В асортименті страви, приготовані лише зі свіжих продуктів. Умови проживання солдатів та офіцерів також відповідають стандартам, про які в українській армії можна тільки мріяти.

Капрал ЧИНСЬКІ

Я відповідаю за всю внутрішню взаємодію та постачання харчування. На мені – координація підрозділів штаб-квартири.

ДИКТОР. Українська армія має деякий досвід роботи за стандартами НАТО. Наш батальйон, що складався з офіцерів та солдатів-контрактників, взутих і одягнених за допомогою американських військових, брав участь у миротворчих операціях в Іраку (Ель Кут). Але навіть ця місія обійшлася державі в декілька десятків мільйонів доларів. До речі, серед колишніх радянських республік Україна першою підписала рамковий документ і приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Поляки також розпочинали зближення з Альянсом з такої програми, але, на відміну від Польщі, далі сумісних навчань в України з підрозділами

Альянсу якось не склалося, і річ навіть не в коштах, які потрібні для скорочення і модернізації наших військ.

МАРІЯ ВАГРОВСЬКА, віце-президент ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ (ПОЛЬЩА)

Варто замислитися, навіщо ми вступили до НАТО. З політичної точки зору вступили як країна, яка прагне високого рівня життя. Але зовсім не у воєнному аспекті, а в культурно-цивілізаційному, технологічному і політичному плані.

ДИКТОР. Поляків не налякало те, що лише упродовж перших місяців вступу до Альянсу навколо Варшави, немов гриби, виросли десятки європейських супермаркетів з дешевою продукцією, яка геть витіснила польських виробників. Ще й дотепер сільське господарство Польщі хоча й одержує дотації від ЄС, намагається перебудуватися до роботи за новими технологіями. На сьогодні безробіття в сільському господарстві Польщі 20 %. Супротивники об'єднання з Європою наводять цей аргумент як козирну карту, малюючи жахливі картини спочатку занепаду, а потім повного руйнування сільського господарства та енергоємних українських підприємств. Поте варто навести думку: а кому, власне, вигідно тримати Україну в ізоляції і від Європи і від Росії?

АНТОН БУТЕЙКО, заступник міністра закордонних справ України

Супротивники НАТО – це ті, які стоять за тіньовою економікою, бо якщо треба йти до НАТО, то треба мати прозору економіку, сплачувати нормально податки, а ті, хто цього не хочуть, прагнуть набувати надприбутки, ставати найбагатшими людьми в дуже короткий проміжок часу, то вони й використовують свої ресурси, щоб розказувати нам, що НАТО – це погано. Звичайно, НАТО – це загроза для тіньового економічного капіталу.

Прозорість грошових потоків і боротьба з корупцією – одні з головних умов приєднання України до ЄС, але саме ці два принципи є не вигідні багатьом з тих, хто повинен ухвалювати рішення щодо присутності У в Європі.

ТАДЕУШ ХАБАРА, професор Польського інституту міжнародних стосунків

Корупція – це явище, яке існує в будь-якій державі. У Польщі також є, але мені здається, що вона не набула таких обсягів, як в Україні. Я викладаю в університеті вже 20 років, і до мені ніколи не підходили з пропозицією скласти іспит за гроші. Що треба зробити, щоб знизити, корупцію? – визнати, що вона існує, влаштовувати публічні дебати, у нас багато НДО, вони публічно про це говорять. Нам поміг вступ до ЄС. Вступ до ЄС вимагає введення визначних правових норм, які спрямовані на більшу прозорість громадського життя, в тому числі, куди йдуть гроші платників податків.

ДИКТОР. До речі, своїх дітей наші олігархи відряджають вчитися до Європи. Українські дипломи в розвинених країнах не котуються. Вступивши до НАТО, поляки частково вирішили цю проблему. Ми відвідали школу для дітей офіцерів, які служать у Щецині. Викладачі з Великобританії дають таку освіту, яка дозволить випускникам школи у майбутньому без проблем продовжити навчання в будь-якій європейській країні (...).

Скептики неодмінно заперечать, що Україні немає чого вступати до НАТО, а треба неодмінно інтегруватися до ЄС, але вступ до ЄС – це виконання ще багатьох вимог, і не лише до армії, й до всіх процесів у суспільстві. Це стосується захисту прав людини, розвитку демократичних свобод і свободи слова. Перед вступом до НАТО у Польщі працювало і працює дотепер безліч європейських громадських організацій і фондів, які допомагали змінювати свідомість людей. До 80 % своєї діяльності НАТО спрямовує на гуманітарні програми – допомога

потерпілим під час стихійних катаклізмах, радіаційний та екологічний контроль територій, боротьба з тероризмом – це лише деякі з напрямків діяльності організації, прагнучої зберегти мир у Європі. І досвід показує, що НАТО є на сьогодні єдиною організацією, що спроможна себе захистити.

МІШЕЛЬ ДЮРЕ, директор центру інформації та документації НАТО в Україні

Безпека – це означає не лише військова безпека, а це й надзвичайні ситуації, економічна нестабільність, тероризм, трафік людей, наркотиків. І НАТО сьогодні намагається адаптуватися до нових умов безпеки і розуміти безпеку одними словами з нашими партнерами.

Кожна країна має свій голос, має свій шанс домовитися або не домовитися. І це не тільки шанс, це право. І ми нічого не можемо зробити, якщо немає консенсусу. Разом нас багато – нас не подолати, – мабуть, це також фраза, якою можна користуватися в Альянсі сьогодні.

Допоміжний матеріал № 3. Словацький досвід нейтралізації викликів і загроз національній безпеці в контексті європейської і євроатлантичної інтеграції

АТТІЛА СЕП, радник Посольства Словацької Республіки в Україні

Говорячи про Словаччину в контексті євроатлантичної інтеграції, мається на увазі насамперед членство країни в Євросоюзі та Північноатлантичному альянсі, який є ключовою організацією з погляду забезпечення національної безпеки моєї держави.

На шляху Словаччини до НАТО, крім успіхів, було і багато помилок. У цьому короткому виступі дозвольте зупиниться на двох аспектах: досвіді Словаччини щодо самого процесу вступу до НАТО і тих труднощах, які виникли після вступу країни до Альянсу. На мій погляд, слід зазначити три головні фактори, що мали вирішальне значення для реалізації цієї мети.

По-перше, необхідно було визначити спеціалізацію наших зовнішньополітичних пріоритетів. Можна сказати, що наші погляди й позиції в питаннях міжнародної політики були детерміновані у великій мірі завдяки прагненням досягти Словаччиною інтеграційних цілей.

По-друге, головною передумовою нашого вступу до НАТО був консенсус стосовно курсу країни, досягнутий певними діями політичної, економічної й культурної елітами країни.

Необхідно приділити увагу питанню інтеграції в НАТО. Спочатку підтримка населенням вступу до Альянсу була дуже низькою – близько 25%. Тому треба було проводити роз'яснювальну кампанію в громадянському суспільстві. Значну роль у проведенні та організації цієї кампанії відігравали недержавні, неурядові організації, фахівці та відомі особи, брали активну участь навіть актори, які не були пов'язані з політикою.

Нам необхідно було це зробити, тому що Уряд прийняв рішення про вступ до НАТО, але до Альянсу вступала вся країна – Словаччина. І громадяни, і політичні партії повинні були знати все, що стосується НАТО: не лише про можливості, але й про труднощі, що виникають.

Головною метою проведення інформаційної кампанії було ознайомлення з Альянсом, адже краща обізнаність населення у цьому питанні сприяла прийняттю громадянами Словаччини позитивного рішення на користь вступу країни до НАТО.

Спочатку було необхідно подолати незацікавленість широких верств населення у цьому питанні. Проблеми міжнародних відносин (мабуть, як в Україні) в Словаччині дуже далекі від повсякденних турбот пересічного громадянина: це не

соціальне питання, не економічне. Громадяни не знають усіх нюансів, що стосуються ситуації, тому треба було пояснювати, що найважливіше питання сьогодення – вступ до НАТО.

Також треба було спростовувати факти та вести боротьбу з негативною інформацією й міфами про НАТО, які, до речі, були майже такими, як сьогодні в Україні. Та лише воювати з негативними міфами про Альянс було замало. Потрібно було подати позитивну картину нашого членства в НАТО, навести переконливі аргументи.

У Словаччині не проводився вирішальний референдум щодо вступу в НАТО, але треба сказати, що спроба була. Референдум відбувся у 1997 році, але його результати не були обов'язковими до виконання.

Однак необхідно додати, що одним з головних питань на парламентських виборах в 1998 та 2002 роках було саме питання про вступ до НАТО. Політичні партії чітко сформували свої позиції. Голосуючи за ту або іншу політичну партії, громадяни усвідомлювали, яку з альтернатив вони вибирають. Як я казав, фактично передвиборним питанням було: чи підтримуєш вступ до НАТО, чи ні. Голосування за ті або інші партії означало участь у референдумі щодо цього питання.

Третім головним фактором була невідповідність між задекларованими зовнішньополітичними цілями й внутрішньою політикою. З 1993 року, коли виникла Словацька Республіка, всі уряди декларували свою мету – вступ до НАТО. Але виявилося, що недостатньо лише декларувати мету, якщо внутрішня політика їй не відповідає. Також необхідно додати, що кожного разу нам доводилося створювати інститути правової держави, модернізувати словацьку армію й економіку, а також суспільне й державне керування.

Найважливішим було те, що зовнішньополітичні цілі неможливо досягти, якщо вони не відповідають внутрішній політиці. Отже, треба було проводити реформи. Після вступу до НАТО, звичайно, ми стикнулися із проблемами, і щодо цього я хотів би звернути увагу тільки на дві обставини.

Перша полягала у тому, що треба було перебудовувати словацьку оборонну промисловість відповідно до стандартів НАТО. Якщо говорити відверто, у більшості випадків ми мали виробництво військової техніки за радянськими ліцензіями. Після розпаду системи Варшавського договору ми у будь-якому разі не змогли б підтримувати це виробництво, тому що воно було згорнуто вже тоді, коли ми тільки почали говорити про вступ до НАТО. Трансформація воєнно-промислового комплексу Словаччини починалася у 1991 році, ще за часів єдиної Чехословаччини, коли сама Словаччина ще не стала незалежною державою. Сьогодні нові розробки ми виконуємо з урахуванням стандартів НАТО. Ми спромоглися це зробити, деякі сегменти промисловості працювали, а деякі ні, але в цілому нам не вдалося зберегти ті рівні оборонної промисловості, що були раніше. Хоча це прямо не пов'язано із вступом до НАТО, але велику роль відігравало питання про вирішення соціальних, політичних й економічних проблем. Отже, друга неабияка проблема була поки суто теоретична. Після вступу Словаччини до Альянсу підвищилися шанси, що наша країна може стати об'єктом терористичних атак, особливо після того, як ми стали союзниками США. Ця тема дуже жваво обговорювалася в наших засобах масової інформації. Але нічого не трапилося.

Підбиваючи підсумки мого виступу, слід зазначити, що вигоди, які одержала Словаччина від вступу до НАТО, набагато перевищили труднощі, які я тільки-но описував. Можна назвати й інші проблеми, можна мати різні думки, але най-

головніше питання – безпека країни. І ми вважаємо, що максимальну безпеку Словаччина одержала після того, як вступила до НАТО.

Джерело: виступ А.Сепа на міжнародній науково-практичній конференції «Оцінка ризиків та загроз національній безпеці в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України» /Сеп А. Словацький досвід нейтралізації викликів і загроз національній безпеці в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 5 (11). – С. 37 – 38.

Допоміжний матеріал № 4. Що Словаччина отримала завдяки вступу в НАТО?

1. **Ми не самі**

Приєднавшись до Вашингтонського договору, Словацька Республіка отримала гарантії безпеки, що випливають із Статті 5 згаданого договору, відповідно до якого „збройний напад на одну або кілька країн НАТО вважатиметься нападом на них усіх".

2. **Професіоналізація армії**

На початку 2006 р. внаслідок скасування строкової військової служби збройні сили стали повністю професійними. Це означало скасувати численну „громадську армію", яка формувалася на основі загального військового обов'язку і щорічних призовів, і створити невеликі професійні збройні сили, в яких працюватимуть професійні військові на добровільній основі. Таким чином, служба в армії є добровільною, проте вимагає більшої відповідальності та професіоналізму.

При реформуванні збройних сил пріоритетними були: 1. Набір, навчання і утримання якісного персоналу, 2. Навчання відповідно до стандартів НАТО і 3. Модернізація озброєння і техніки. Проте, абсолютним пріоритетом відразу ж після вступу до Альянсу було забезпечення командно-керівного складу, комунікаційних та інформаційних систем на стратегічному рівні.

3. **Безпечний простір для інвестування**

Вступ до НАТО був мотивований, насамперед, необхідністю вирішення питання безпеки держави. Але наш вступ до Альянсу став сигналом для закордонних інвесторів, яким це додало впевненості, що їх інвестиціям у Словаччині нічого не загрожує, оскільки країна під парасолькою НАТО. Інтенсивне вливання до нашої економіки необхідних закордонних інвестицій стало одним із позитивних наслідків членства в Альянсі.

4. **Вступ до НАТО сприяв і вступу до ЄС**

Підготовка СР до членства в НАТО сприяла й нашому вступу до Європейського Союзу. Обидві організації діють на засадах спільних цінностей свободи, права і демократії, тому багато з тих реформ, які Словаччина готувала для вступу до НАТО, стали в нагоді і були використані й для членства СР в Європейському Союзі. Адже ж підготовка до членства в НАТО торкалася не лише військових питань, але також питань політичних, економічних і правових. До НАТО вступає не лише армія, а вся країна.

5. **Співробітничаємо з найкращими арміями світу**

Завдяки членству в НАТО наші збройні сили отримали нагоду користуватися досвідом наших союзників, які мають найсучасніші армії у світі. Включенням до участі в Силах реагування НАТО, які є каталізатором трансформації збройних сил його держав-членів, словацькі збройні сили підвищують свою кваліфікацію і вивчають найсучасніші форми ведення бою. Важливою перевагою в сучасному

світі асиметричних загроз є також можливість обміну інформацією між розвідувальними службами наших союзників.
З брошури «Словаччина в НАТО», видано МЗС Словацької Республіки.

Допоміжний матеріал № 5. Шляхи подолання викликів і загроз при вступі до НАТО.

Реформування частин, звільнення з армії.

Рекомендації щодо мінімізації виклику:

- ✓ Доцільно використати досвід Словаччини, де для тих, хто пішов з армії, було надано добрі пенсії та програми адаптації до цивільного життя. Слід пам'ятати, що НАТО надає фінансову допомогу Україні у вирішенні проблем звільнених військовослужбовців (мовні та економічні курси).
- ✓ Певне збільшення терористичної загрози проти України з боку антизахідних терористичних організацій (ісламський фактор).

Рекомендації щодо мінімізації загрози:

- ✓ з метою запобігання ризику скоєння терористичних актів на території України необхідно спрямувати участь українських підрозділів під егідою НАТО в конфліктних регіонах світу на гуманітарному напрямку (охорона, поліцейські функції, медична допомога);
- ✓ корисним буде збільшення обміну інформацією про проблеми тероризму з іншими країнами – членами Альянсу;
- ✓ особливо важливим є співпраця у сфері боротьби з тероризмом з відповідними структурами Альянсу;
- ✓ доцільно формувати і нарощувати співробітництво у галузі боротьби з міжнародним тероризмом з таким важливим партнером України, як Туреччина.

Досі в державах НАТО Центральної і Східної Європи не було жодного теракту, оскільки терористичні угруповання не розглядають ці країни як своїх активних супротивників. Тим більше, терористична загроза навряд чи буде реалізована проти України, яка справедливо повелася щодо мусульман – кримських татар.

Небезпека втягнення у військовий конфлікт на захист союзників.

Рекомендації щодо мінімізації загрози:

До недоліків колективної оборони належить зобов'язання виступати на підтримку союзників. Однак, коли оборонний союз є найпотужнішим у світі, як НАТО, необхідність для його членів виступати на підтримку союзників з'являється значно рідше, ніж необхідність виступати на захист власних інтересів у разі самостійного забезпечення оборони.

Певне зростання оборонних бюджетів.

Нові члени НАТО мусять витрачати на пристосування збройних сил та воєнної інфраструктури до стандартів НАТО.

Рекомендації щодо мінімізації загрози:

Ймовірне певне збільшення витрат на оборону в Україні, доведення підняття їх з нинішніх 1,4 % ВВП мінімум до 1, 7 – 2, 0 % ВВП (до рівня, який є в Польщі, Угорщині, Чехії). При цьому слід пам'ятати про виплати, які здійснює Альянс для модернізації інфраструктури в країнах-членах. Відповідно до програм спільного фінансування інфраструктури та обладнання для безпеки, кожна країна

зможе отримувати суттєву допомогу для модернізації або розбудови об'єктів та споруд – аеропортів, систем комунікації та інформації, радарного устаткування, навігаційних системи тощо. Так, у Польщі з 1999 р. було проведено 59 тендерів НАТО на інфраструктурні проекти, а вартість підписаних контрактів сягає приблизно 375 млн. дол. США. Загалом Альянс уже затвердив плани інвестицій у Польщу на суму приблизно у 720 млн дол. Очевидно, що лише на цих інфраструктурних проектах з розбудови портів, аеродромів, доріг, паливних баз тощо Польща повернула свої внески до бюджету НАТО та отримала додаткові можливості модернізувати власні озброєння.

Досвід інтеграції до НАТО країн-сусідів України свідчить про мінімізацію витрат на розширення НАТО, без шкоди для розвитку економіки. Нові члени НАТО Польща і Чехія ухвалили закони, якими зобов'язали іноземні компанії, які продають цим країнам військову техніку і матеріали, здійснювати інвестиції в економіки цих держав на суму, в 3, 5 рази більшу від вартості закупленого. У квітні 2003 р. Польща і США підписали контракт на закупівлю 48 військових літаків Ф-16 на суму в 3, 5 млрд. дол. США. За умовами угоди США інвестують в оборонну промисловість Польщі 12 млрд. дол. США.

Російський фактор:
імовірно негативна реакція Росії та політичний і економічний тиск з її боку.

Рекомендації щодо мінімізації загрози:

Відмовившись від членства в НАТО, ми не уникнемо загроз щодо енергетичної безпеки. Так само ми не зможемо покращити чи активізувати ВПК чи військово-промислове співробітництво з Росією. Незалежно від стану євроатлантичної інтеграції України масштаб і рівень її військово-технічної співпраці з Росією стабільно зменшується. Російська військово-технічна політика останнім часом вже спрямована на виключення України з переліку своїх основних партнерів.

Не секрет, що український ОПК міг задовільно функціонувати лише в кооперації з російським. Але за нових політичних умов, з початку 90-х рр., таке співробітництво майже не просувалося. Особливо несприятливим став 2005 рік. Не звертаючи уваги на пропозиції України, керуючись передовсім власними інтересами, РФ приступила до створення замкнених циклів виробництва сучасної зброї на своїй території, самостійно виконує науково-дослідні роботи, згортає кооперативні зв'язки з українськими партнерами. Крім того, Росія вже й сама переходить на стандарти НАТО. У 2003 р було підписано Угоду про приєднання РФ до системи кодифікації НАТО.

Щодо політичного тиску з боку Росії, то, як свідчить досвід вступу до НАТО країн Балтії та інших держав ЦСЄ, цей чинник не може бути тривалим, насамперед через невідповідність протистояння з НАТО національним інтересам Росії. Росія змушена буде налагоджувати рівноправні партнерські відносини з Україною, як вона це робить сьогодні з членами НАТО у Східній Європі. Таким чином, наслідок вступу України в НАТО у вигляді реакції Росії є несуттєвим за значенням для України порівняно з перевагами, які отримає Україна в результаті вступу в НАТО.

3.13 ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Ю.Безверха
Л. Карташова
В. Лапінський

Мета:

- ✓ Забезпечення керівників загальноосвітніх навчальних закладів матеріалами з Євроатлантичної інтеграції України для здійснення предметного навчання, спрямованого на поширення відомостей про Євросоюз та НАТО.
- ✓ Ознайомлення з елементами інтерактивних методик навчання та їх матеріальним забезпеченням.

Операційні цілі:

Забезпечити керівників загальноосвітніх навчальних закладів України матеріалами про Євросоюз та НАТО, які можуть бути використані у навчально-виховному процесі.

Результати:

Підготовлені до ефективного поширення відомостей про Євросоюз та НАТО керівників загальноосвітніх навчальних закладів України.

Покращання поінформованості населення України про Євросоюз та НАТО.

Правила набору:

Організація навчання і формування груп здійснюється за погодженням з управліннями освіти і науки відповідних місцевих державних адміністрацій.

Евалюація:

Визначення успішності опанування змістом тренінгу його учасниками здійснюється шляхом аналізу результатів моніторингу навчання протягом і по завершенню навчання.

Вид сертифікату: свідоцтво про проходження тренінгу

Умови отримання сертифікату: відвідування всіх, без винятку, занять

Тематичний план проведення тренінгу – Таблиця 1.1

Розклад проведення тренінгу – Таблиця 1.2

ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ

Матеріали до першого модуля
ЗНАЙОМСТВО З ГРУПОЮ І АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ ПРО ЄВРОСОЮЗ І НАТО

Орієнтовний перелік правил угоди між групою і тренерами:

✓ Рівні права і можливості, цінування часу, ввічливість, толерантність, розмова від свого імені, додавання, конфіденційність, знак СТОП, піднята рука.

Тематичний план проведення тренінгу

Таблиця 1.1

№	Теми модулів	Кількість годин та форми проведення			Дата реалізації
		разом	лекція	практичні заняття	
	Вступне заняття (знайомство з групою та її інтегрування). Укладання угоди між групою та тренерами. Актуалізація опорних знань про Євросоюз та НАТО.	3	-	3	
	Презентація Освітнього пакету "Україна в Європі"\ Polskapomoc. ЦО УВ Варшава – 2006.	2	1	1	
	Інтерактивні методи навчання та сучасні засоби їх технічного забезпечення.	2	1	1	
	Історія створення Євросоюзу та НАТО.	3	1	2	
	Структура Євросоюзу та його функціонування.	2	1	1	
	Структура НАТО та його функціонування.	3	1	2	
	Матеріали Євроатлантичної інтеграції у навчально-виховному процесі.	2	2	-	
	Евалюація: – визначення успішності проведеного курсу.	3	-	3	
Загальна кількість годин		20	7	13	

Розклад проведення тренінгу

Таблиця 1.2

№ модуля і час проведення		Дата проведення:	
		ТЕМА заняття	к-сть годин
1.	14.00-15.30	Вступне заняття (знайомство з групою та її інтегрування).	2
	15.30-16.00	Кава, чай	
1.	16.00-16.45	Укладання угоди між групою та тренерами	1
	16.45-17.00	Кава, чай	
2.	17.00-18.30	Презентація Освітнього пакету "Україна в Європі"\ Polskapomoc. ЦО УВ Варшава – 2006. Актуалізація опорних знань про Євросоюз та НАТО.	2
№ модуля і час проведення		Дата проведення:	
		ТЕМА заняття	к-сть годин
3.	14.00-15.30	Інтерактивні методи навчання та сучасні засоби їх технічного забезпечення	2
	15.30-16.00	Кава, чай	
4.	16.00-16.45	Історія створення Євросоюзу та НАТО	1
	16.45-17.00	Кава, чай	
4.	17.00-18.30	Історія створення Євросоюзу та НАТО. Висновки	2
№ модуля і час проведення		Дата проведення:	
		ТЕМА заняття	к-сть годин
5.	14.00-15.30	Структура Євросоюзу та його функціонування	2
	15.30-16.00	Кава, чай	
6.	16.00-16.45	Структура НАТО та його функціонування	1
	16.45-17.00	Кава, чай	
6.	17.00-18.30	Структура НАТО та його функціонування. Висновки	2
№ модуля і час проведення		Дата проведення:	
		ТЕМА заняття	к-сть годин
7.	14.00-15.30	Матеріали Євроатлантичної інтеграції у навчально-виховному процесі	2
	15.30-16.00	Кава, чай	
8.	16.00-16.45	Евалюація: визначення успішності проведеного курсу	1
	16.45-17.00	Кава, чай	
8.	17.00-18.30	Евалюація: визначення успішності проведеного курсу. Аналіз. Висновки	2

Текст для проведення дидактичної гри (роздатковий матеріал)

ЄВРОПЕЙСЬКА СУБОТА

Марічка прокинулась о 8:00 ранку. Швидко ввімкнула магнітолу Philips і під ритмічні звуки нового хіту „U2" побігла до ванної кімнати. Спочатку взяла улюблену зубну пасту Aqua Fresh, потім тонік L'oreal і чудовий крем Fleur de Sante для підлітків. Суботні ранок наповнював її радістю, а ще й до того, мама отримала премію і вони сьогодні збиралися за покупками до супермаркету Метро. Чоловіки – семирічний

брат Марічки, Тарасик разом з татом залишилися дома з героїчним наміром приготувати обід власноруч.

На стоянці перед торговим центром було багато машин, але їм поталанило знайти місце для їхнього маленького авто Cinquecento. Крім традиційних покупок, сьогодні могли дозволити собі деяку розкіш. Для Тарасика купили новий набір Lego, для батька – пиво Guiness, для дідуся – вино з долини Mozel і його улюблені балтійські шпроти, для бабці – прекрасні цибулинки тюльпанів нового сорту і всій сім'ї кілька бананів, мандаринів і соковитих грейпфрутів для фруктового салату.

Пізніше направились до IKEA вибирати нові фіранки в вітальню. По дорозі заглянули до Pizza Pronto і, забувши про дієту, потішили себе "Великою Неаполітанською" і кавою по-віденьскі. Несподівано потрапили на акційний продаж і отримали шоколадку "Nestle" нового виду. Смакуючи каву з шоколадом, з приємністю розглядали розвішені на стінах відомі репродукції Пікасо й Сальвадора Далі.

Раптом у Марічки задзвонив новий мобільник Nokia – предмет заздрощів її подруг. То був Ярослав – приятель Марічки, який повідомив, що щойно придбав два квитки до кінопалацу на "Амелію".

- Дивись, мамусю – з задоволенням у голосі зауважила Марічка – оце так справжня європейська субота.

1. Австрія
2. Бельгія
3. Данія
4. Фінляндія
5. Франція
6. Італія
7. Іспанія
8. Голландія
9. Ірландія
10. Естонія
11. Німеччина
12. Швеція
13. Великобританія

Завдання для учасників навчання:

Виділи в тексті всі назви товарів закордонного виробництва. Потім постарайся пригадати країну, в якій виготовлено товар.

Матеріали до другого модуля

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПАКЕТУ "УКРАЇНА В ЄВРОПІ"\ POLSKAPOMOC. ЦО УВ ВАРШАВА – 2006

1. Зміст освітнього пакету "Україна в Європі"
2. Зміст освітнього пакету "Євроатлантична інтеграція: досвід України і Польщі"

Матеріали до третього модуля
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА СУЧАСНІ ЗАСОБИ ЇХ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Завдання для учасників навчання:

1. Визначення активних методів навчання (рис.2.1).
2. Визначення технологічних складових навчального середовища (Рис.2.2)
3. Використання методу "ключові слова" (подання навчального матеріалу) (Рис.2.5)
4. Застосування сучасних засобів навчання (Гра «НАТО») (Рис.2.4)

МЕТОДИ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ

(роздатковий матеріал для методу "Ключові слова")

Методи активного навчання – це такі способи навчальної взаємодії учителя і учнів, які активізують самостійну мислительну діяльність учнів, залучають їх до процесу генерування знань, створюють атмосферу співпереживання та взаєморозуміння, сприяють формуванню колективу, команди, дозволяють працювати з кожним учнем як з унікальним суб'єктом навчання і виховання.

Для позначення важливості взаємодії, спілкування учителя і учнів для забезпечення активного навчання, використовують термін "інтерактивні методи навчання".

Основною відмінністю інтерактивних методів навчання є переважне застосування таких форм навчально-пізнавальної діяльності, за яких практично всі учні залучені до процесу пізнання, мають можливість розуміти навчальний матеріал, який їм подається, рефлектувати з приводу того, що вони знають і про що думають.

Навчальне середовище – система, створена для забезпечення досягнення цілей навчання, структура і складові якої формуються у відповідності до сучасного рівня розвитку педагогічної науки і можливостей матеріального забезпечення.

Умовно можуть виділятись інтелектуальне забезпечення (зміст навчання, система навчальних впливів, які реалізуються суб'єктами навчання – учителями і учнями) і матеріальне забезпечення (навчальні приміщення, засоби навчання, підручники тощо).

Критерії доцільності створення і використання у навчальному процесі засобів інформаційно-комунікаційних технологій:

а) вища, ніж за використання традиційних засобів, ефективність навчання;

б) неможливість реалізації певних засобів навчання у вигляді матеріальних об'єктів (оригінали у природних умовах, оригінали у штучних умовах, модельні еквіваленти оригіналів – фізичні моделі);

в) недостатня наочність та зрозумілість або надлишкова складність відповідних вербально-знакових, графічних (статичних та динамічних), знакових, логічно-математичних моделей.

Форми навчальної діяльності учнів з використанням ІКТ

а) фронтальна - пояснення навчального матеріалу з використанням ІКТ з метою унаочнення,

б) індивідуально-фронтальна - одночасна робота учнів над виконанням навчальних задач з метою закріплення засвоєного навчального матеріалу;

в) індивідуальна - визначення рівня навчальних досягнень (тестування), виконання навчальних задач, спрямованих на закріплення знань, формування умінь і навичок.

Матеріали до четвертого модуля.
ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ЄВРОСОЮЗУ ТА НАТО

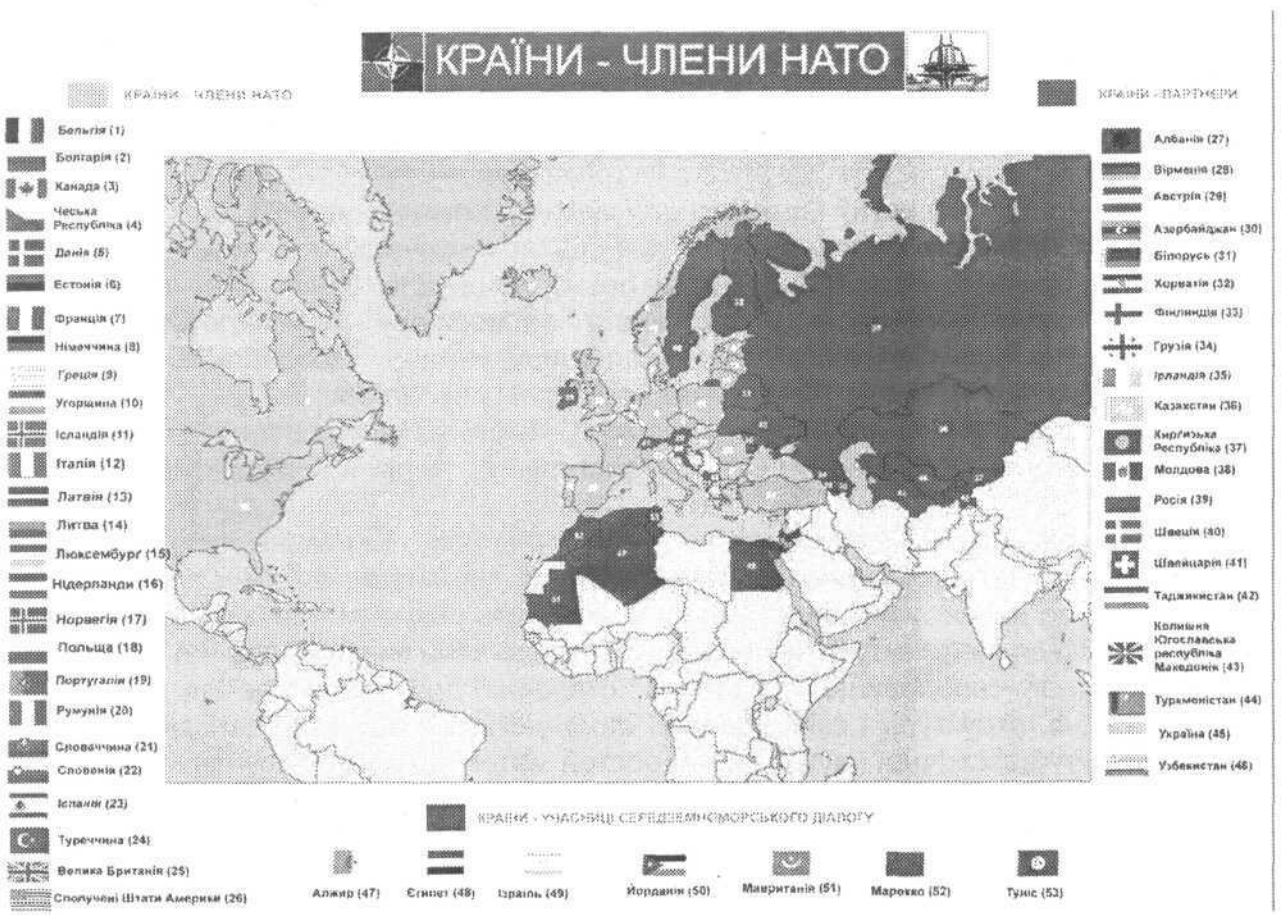

Рис.2.6 Країни – члени НАТО (ілюстративний слайд)

Матеріали для методу "Складанка експертна"

Таблиця 2.2

Аргумент 1	Аргумент 2
Друга світова війна принесла не тільки смерть та знищення, але й породила ненависть між європейськими народами. Було зрозуміло, що якщо не вдасться продумати принципів, за якими країни будуть хотіти співпрацювати, у майбутньому Європі може загрожувати війна. Виникло багато ідей, але від всіх, після довшої чи коротшої дискусії, відмовились. Після закінчення Другої світової війни великі європейці, такі як Уінстон Черчіль, Роберт Шуман, Жан Моне, Конрад Аденауер та інші задумувались над тим, як можна запобігати конфліктам у Європі. Напевно жоден з них не мріяв, що в середині 2004 року їх ідея буде втілена 25 країнами із загальною кількістю населення понад 450 млн. осіб. У 1950 р. французький міністр закордонних справ Роберт Шуман виступив з ініціативою організації спільного політично- Таблиця економічного товариства. Він представив план (план Шумана), за яким потрібно було створити Європейську спільноту вугілля та сталі з метою контролю за виробництвом вугілля та сталі в країнах західної Європи, особливо Франції та Німеччині. За тих часів сировина була основою відбудови та розвитку економіки. Одночасно багато країн, навіть найпотужніших, сильно потерпіло через суперництво у здобутті цих ресурсів і не були спроможні розвиватись у швидкому темпі. З метою запобігання цим негативним тенденціям, Роберт Шуман запропонував розробити принципи спільної політики, яких би мали дотримуватись всі країни, що вирішать здійснювати таку політику. Згідно з планом, головним завданням країн-членів повинна була бути спільна координація та контроль за важкою промисловістю. Договір про створення Європейської спільноти вугілля та сталі (ЄСВС) був підписаний у Парижі 18 квітня 1951 року. Він був ратифікований шістьма країнами: Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією. Нідерландами та Люксембургом. Організація була відкрита для інших європейських країн.	Завдяки співробітництву та введенню в дію нових економічних принципів, всі країни, що підписали Римський договір швидко помітили значний економічний підйом, розвиток багатьох секторів виробництва і торгівлі. Це було головною причиною того, що інші європейські країни почали цікавитись вступом до спільнот. Перше розширення відбулось тільки 1 січня 1973 року, коли до шістки приєднались Велика Британія, Ірландія та Данія. Відстрочка була викликана переважно застереженнями Франції щодо питань членства Великобританії. Черговими країнами, що вступили до Спільноти були: Греція (1981), Іспанія і Португалія (1986), Австрія, Швеція і Фінляндія (1995). Останнє розширення (травень 2004) було найбільшим – членами Спільноти стали 10 країн – Естонія, Кіпр, Литва, Латвія, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина і Чехія. У 1978 році створено Європейську валютну систему і Європейську розрахункову одиницю Екю (попередниця Євро). Дуже важливою подією в історії європейської інтеграції було підписання в Люксембурзі Єдиного європейського акту. Цей документ набув чинності 1 липня 1987 року і вносив зміни до принципів функціонування Спільнот. В акті було узгоджено, що Спільний економічний простір повинен бути створений не пізніше, ніж до кінця 1992 року. Сприятливими для подальшого розвитку ЄС обставинами були об'єднання Німеччини та демократизація країн Центрально-Східної Європи, які змінили політичну структуру континенту. На початку 90-х років почались

У відповідь на створення ЄСВС на Заході, залежні від Радянського Союзу соціалістичні країни створили у 1949 році Раду економічної взаємодопомоги (РЕВ). Через 6 років члени ЄСВС вирішили підписати в Римі договір про створення двох нових спільнот: Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Європейської спільноти з атомної енергії (ЄВРАТОМ). З цього часу в Європі існують три взаємодіючі спільноти, створені шістьма країнами. Метою виникнення Європейської економічної спільноти було створення спільного ринку шести західноєвропейських країн, де б велась спільна митна політика (ліквідація мита між країна-ми-членами та спільні тарифи в торгівлі з іншими країнами). Країни-члени взяли на себе обов'язок реалізувати подібну економічну політику, яка ґрунтується на чотирьох свободах обігу/пересування: осіб, товарів, капіталу та послуг. ЄЕС заклала підвалини сучасного Єдиного економічного простору Європейського Союзу. Євратом було створено з метою врегулювання співробітництва країн в галузі мирного використання атомної енергії. У 1965 р. ЕСВС, Євратом і ЄЕС підписали Об'єднуючий Договір. З цього моменту інституції, які управляли Європейською економічною спільнотою, перетворились у спільні органи усіх трьох Спільнот.	переговори, результатом яких було підписання 1 січня 1993 року Маастрихтського договору. Він також відомий як Договір про Європейський Союз. В ньому вперше була використана назва Європейський Союз як міжнаціональна спільнота. ЄС базується на трьох опорах інтеграції: Європейська спільнота, яка складається з трьох спільнот (ЄСВС, ЄЕС та Євратом); Спільна зовнішня політика та політика безпеки; Співпраця в галузі юстиції та внутрішніх справ. Маастрихтський договір вніс зміни та значні доповнення до Римського договору, у ньому передбачається досягнення на початку 1999 року Економічного та монетарного союзу, який запровадить спільну валюту – євро. Спільна валюта функціонує у Франції, Німеччині, Італії, Бельгії, Греції, Нідерландах, Люксембурзі, Ірландії, Іспанії, Португалії, Фінляндії та Австрії. Маастрихтський договір встановив європейське громадянство, яке має кожний громадянин країн-членів ЄС. Він посилив координацію діяльності в суспільній політиці та в боротьбі з безробіттям. У порівнянні з попередніми договорами, Договір про Європейський Союз найбільшим чином змінив функціонування Європейської Спільноти. Ще більші зміни повинні відбутись після прийняття європейської Конституції.
Назва Європейський Союз була прийнята в Маастрихтському договорі і замінила назву Європейські Спільноти, яка використовувалась до цього моменту. На сьогоднішній день у відповідній літературі можна зустріти обидві назви. Одночасно, після Маастрихтського договору ми ще зустрічаємось з назвою Європейська Спільнота, яка означає лише такі галузі співробітництва, які координуються і контролюються в рамках спільної діяльності країн-членів. Але це не стосується співпраці в галузі юстиції та	Завдання Європейського Союзу – підтримувати «гармонійний, зрівноважений розвиток економічних дій, постійний та неінфляційний економічний підйом з дбайливим ставленням до навколишнього середовища, високий рівень погодженості економічних дій, високий рівень зайнятості і соціальної опіки, підвищення рівня та покращення якості життя, зміцнення економічної та соціальної згуртованості та солідарності між країнами-членами».

внутрішніх справ або оборонної політики та безпеки. Тому вираз Європейська Спільнота не можна використовувати замість виразу Європейський Союз чи Європейські Спільноти.

Процес створення Європейського союзу не був легким. Багато разів переговори затягувались через те, що необхідно було знайти компромісні рішення, вигідні для всіх членів Спільноти, яких було все більше та більше. А іноді, навіть вже погоджений проект договору, представлений шляхом референдуму на розгляд громадськості, був відхилений і потрібно було вносити зміни. Наприклад, громадяни Данії відхилили спочатку Маастрихтський договір, тому що вони вважали, що втратять свою незалежність. На думку багатьох експертів, а також громадян Європейського Союзу, Маастрихтський договір був занадто «технічний» і не завжди зрозумілий. Тому його необхідно було відновити таким чином, щоб наблизити інституції Європейського Союзу до громадянина. Це зробив Амстердамський договір, який вступив в силу 1 травня 1999 року. Проведено широку реформу європейських інституцій. У зміненому Амстердамським договором тексті Римського договору появився розділ про суспільну політику і доповнення про європейську політику працевлаштування.

Європейський Союз дуже змінився за понад п'ятдесятирічну історію свого існування. Його сьогоднішня назва склалась тільки у 1992 році. Розвиток відбувався двома шляхами. Перший – це зміцнення співробітництва між країнами-членами, що підкріплювалось затвердженням чергових договорів. Другий – збільшення кількості країн-членів від 6 у 1951 році до 25 у 2004 році.

Сьогодні Європейський Союз функціонує на основі Договору, якій було підписано в місті Ніцца у 2000 році. Головна зміна, яка з'явилась у Ніццькому договорі, торкалась інституційної реформи і таких справ як кількість депутатів Європейського Парламенту від кожної країни, розподіл голосів у Раді Європейського Союзу. Хоча в Європейському Союзі питання дуже рідко вирішуються шляхом голосування, дискусія з цього приводу належить до однієї з найбільш бурхливих. Система, прийнята в

Таким чином, діяльність Європейського Союзу зосереджується на багатьох важливих сферах життя. Але в основі його діяльності надалі залишається принцип субсидіарності. Згідно з цим принципом Європейський Союз починає діяти тільки тоді, коли він краще може вирішити проблему, ніж національна держава чи органи місцевого самоврядування. Тому в багатьох випадках на рівні Спільноти затверджуються тільки рекомендації чи директиви, а вже уряди країн-членів вирішують, яким чином вони будуть втілюватись в життя. Європейський Союз не може диктувати волю країнам-членам, він тільки доповнює їх діяльність з метою збільшення ефективності управління та вирішення проблем кожної з країн. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні інструменти, які були розроблені на різних етапах інтеграції. До них належать: спільний економічний простір, ліквідація митних платежів та кількісних обмежень на ввіз та вивіз товарів, створення Економічного та монетарного союзу, про які вже йшла мова. До цього також зараховуються постанови щодо в'їзду та переміщення осіб на внутрішньому ринку, введення системи забезпечення конгруентності та зближення законодавчих актів, що необхідно для функціонування спільного ринку.

Головною метою Європейського Союзу надалі залишається утворення Єдиного економічного простору, який означає «простір без внутрішніх кордонів, на якому запевнені чотири свободи внутрішнього ринку»:

Принцип вільного обігу товарів, що означає, що товари, вироблені в одній країні-члені ЄС чи легально допущені на її територію, можуть легально і без будь-яких перешкод рухатись по митній території Співтовариства.

Принцип вільного обігу послуг, що означає лібералізацію фінансових

Ніцці, викликає у Європейському Союзі багато суперечних поглядів. Не викликає сумнівів лише те, що країни-члени дійдуть згоди і приймуть новий розподіл голосів. Ніццький договір формально дозволив провести найбільше в історії розширення Європейського Союзу. Але, так само як у випадку Маастрихтського договору, виникли проблеми зі згодою громадськості. Цього разу громадяни Ірландії висловились проти його підписання. Договір вступив в силу тільки після проведення інтенсивної інформаційної кампанії та повторного референдуму. Головні цілі Європейського Союзу були окреслені вже в Маастрихтському договорі, який змінив положення Римського договору. Сьогодні вони залишаються у незміненій формі у Ніццькому договорі.	послуг, відкриття ринку транспортних та телекомунікаційних послуг, гармонізацію методів контролю над банками та страхуванням. Принцип вільного руху капіталу, що означає, що забороняється країнам-членам вводити будь-які обмеження щодо переливання капіталу між різними країнами Співтовариства, а також між країнами Співтовариства та третіми країнами. Крім цього, цей принцип ввів лібералізацію обігу цінних паперів. Принцип вільного пересування осіб, що означає, що кожний громадянин – Європейського Союзу має право пересуватись та поселятись у будь-якій країні-члені Європейського Союзу і має право на соціальне забезпечення. Ця свобода стосується трьох груп осіб: найманих працівників, осіб, що користуються правом створення підприємств та осіб, що надають послуги та інших осіб, наприклад, студентів, пенсіонерів.

ІСТОРІЯ НАТО (ДОДАТКИ)

Матеріали до п'ятого модуля
СТРУКТУРА ЄВРОСОЮЗУ ТА ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Презентація "Установи Європейського Союзу" (Додатки) (Презентація подана окремо і може бути використана з дотриманням умов Ліцензійної угоди)

Матеріали до шостого модуля
СТРУКТУРА НАТО ТА ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Використовуються вільно поширювані матеріали "A film by NATO Public Diplomacy Division": B-1110 Brussels, Belgium, **www.nato.int** та матеріали з каталогу **video**

в) недостатня наочність та зрозумілість або надлишкова складність відповідних вербально-знакових, графічних (статичних та динамічних), знакових, логічно-математичних моделей.
Форми навчальної діяльності учнів з використанням ІКТ

а) фронтальна - пояснення навчального матеріалу з використанням ІКТ з метою унаочнення,
б) індивідуально-фронтальна - одночасна робота учнів над виконанням навчальних задач з метою закріплення засвоєного навчального матеріалу;
в) індивідуальна - визначення рівня навчальних досягнень (тестування), виконання навчальних задач, спрямованих на закріплення знань, формування умінь і навичок.

Матеріали до сьомого модуля

МАТЕРІАЛИ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріали для використання на уроках математики

Таблиця

	Країна	Кількість військовослужбовців	Принципи формування	Строки служби
1	Бельгія	40 тис.	Професійний	
2	Болгарія	41,1 тис.	За призовом	
3	Великобританія	212,6 тис.	Професійний	
4	Данія	28,5 тис.	За призовом	
5	Греція	178 тис.	Змішаний	19 – 21 місяців
6	Іспанія	143, 5 тис.	За призовом	9 місяців
7	Ісландія	-		
8	Італія	230 тис.	За призовом	10 місяців
9	Канада	56,8 тис.	Професійний	
10	Німеччина	308 тис.	Змішаний	10 місяців
11	Нідерланди	51 тис.	Професійний	
12	Люксембург	600	Професійний	
13	Латвія	6,5 тис	За призовом	12 місяців
14	Литва	12 тис.	За призовом	12 місяців
15	Норвегія	26,7 тис.	За призовом	12 місяців
16	Португалія	43,6 тис.	За призовом	4 -12 місяців
17	Польща	206 тис.	За призовом	12 місяців
18	Румунія	101,8 тис.	За призовом	12 місяців
19	Словаччина	33 тис.	За призовом	9 місяців
20	Словенія	6 тис.	За призовом	9 місяців
21	США	1,3 млн	Професійний	
22	Туреччина	582,3 тис.	За призовом	15-18 місяців
23	Франція	273,7 тис.	Змішаний	
24	Чехія	54,6 тис.	За призовом	12 місяців
25	Угорщина	28,9 тис.	За призовом	12 місяців
26	Естонія	5,8 тис.	За призовом	8 – 12 місяців

Матеріали для проведення дидактичної гри «Критерійний покер»

Таблиця

Позитив

Наплив капіталу, що дає можливість реструктуризації економіки	Зростання безпеки та міжнародного значення	Підвищення темпів росту ВНД та покращення якості життя	Зниження безробіття
Визнання дипломів українських навчальних закладів та професійної кваліфікації	Вільний перетин кордонів	Підвищені можливості навчання за кордоном	Розвиток комунікаційних та інформаційних технологій
Консульський захист в дипломатичних представництвах країн-членів ЄС	Можливість отримання роботи в будь-якій державі, що є членом ЄС	Можливість проживання у будь-якій країні ЄС	Можливість обрання депутатів до Європейського Парламенту
Можливість користування фондами допомоги та структуральними фондами	Спільна валюта ЄВРО – відсутність маніпуляційних оплат під час обміну валюти	Вплив на політику ЄС	Покращення інфраструктури, зокрема у сільських районах
Розвиток туризму	Модернізація транспортної інфраструктури - автостради	Україна була б бенефіціантом NATO	Українська мова – одна із офіційних мов ЄС

Таблиця (продовження)

Негатив

Частина бюджету держави передається в бюджет ЄС	Зростання цін на товари, наприклад, продукти харчування	Зростання імміграції	Втрата незалежності при прийнятті рішень
Бюрократичні труднощі в отриманні фондів допомоги та структуральних фондів із бюджету ЄС	Необхідність отримання сертифікатів ЄС	Занепад малих селянських господарств	Забування українських національних традицій
Необхідність реструктуризації деяких галузей економіки	„Відплив умів" в ЄС	Банкрутство деяких підприємств	Зростання безробіття
Введення виробничих лімітів у сільському господарстві	Покупка української землі іноземцями	Необхідність введення візового режиму для східних сусідів України	Втрата державного суверенітету

Високі фінансові витрати на процеси приведення у відповідність до стандартів ЄС	Зростання бюрократії	Зростання конкуренції з боку інших держав-членів ЄС	Витрати, пов'язані зі зростанням бюрократії – службові відрядження

Рис. Карта для дидактичної гри «критерійний покер»

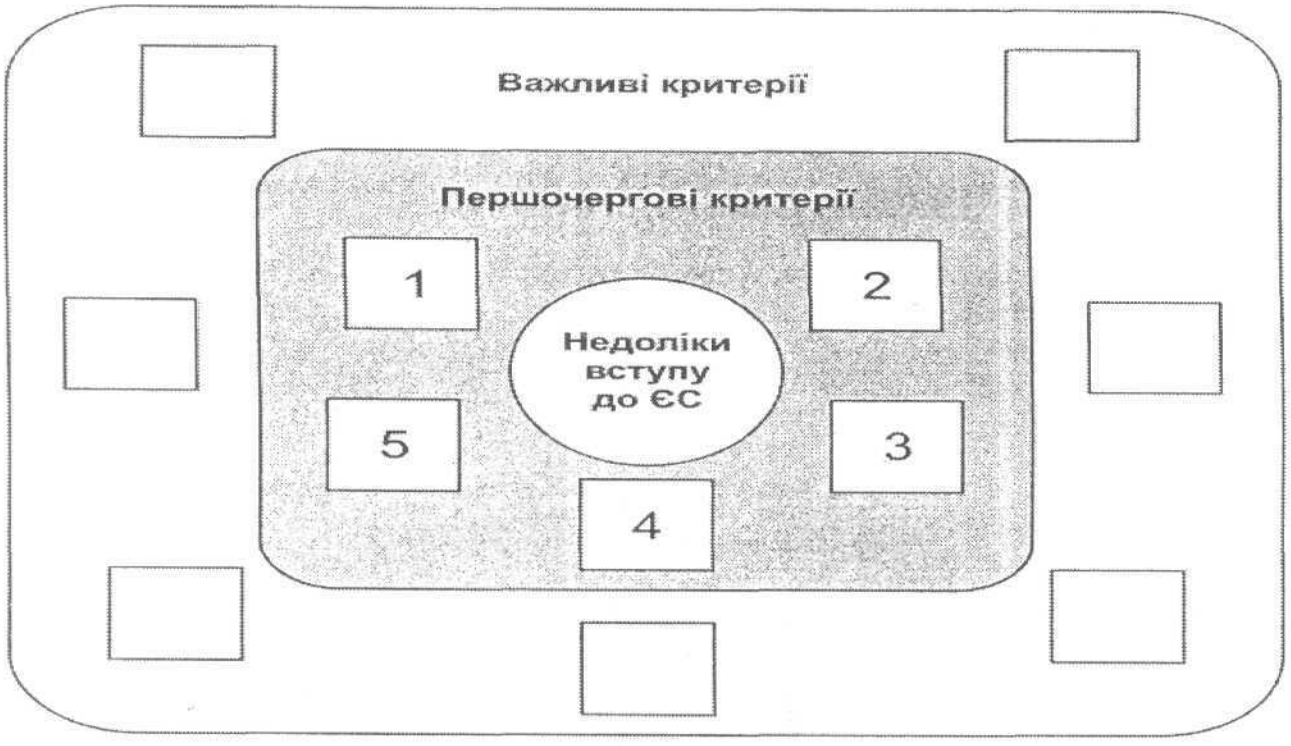

Рис. Карта для дидактичної гри "критерійний покер"

Матеріали до восьмого модуля
ВИЗНАЧЕННЯ УСПІШНОСТІ ПРОВЕДЕНОГО КУРСУ

Текст для проведення дидактичної гри (роздатковий матеріал)

Таблиця

ГРА "СІМ МУЗ"

1.	*Придумати вірш, в якому Україна представлена як країна з розвинутою демократією, яка заслуговує на чільне місце серед європейських держав (поезія).*
2.	*Придумати веселий математичний приклад або ребус, який пропонує для України рецепт швидкого подолання корупції (наука).*
3.	*Намалювати плакат на якому Україна представлена як країна член НАТО, охоронець світової безпеки (образотворче мистецтво).*
4.	*Придумати коротку співанку, яка заохочує українців підтримати ідею європейської інтеграції (музика).*
5.	*Утворити "Живий пам'ятник", який символізує ЄС (театр).*
6.	*Придумати рекламу, яка репрезентує Україну іншим європейським державам (риторика).*
7.	*Оціни Україну XXI століття як країну – лідера ЄС. Можна скористатися схемою: плюси, мінуси і що цікаве.*

Аркуш евальвації курсу

Просимо відповісти на подані нижче питання з перспективи пройденої Вами практики та Вашої професійної діяльності, в якій Ви використовували знання і вміння здобуті під час навчання.

Ваша думка є для нас дуже цінною, думаємо, що ви теж зацікавлені в тому, щоб відповісти на ці питання, оскільки вони стосуються якості середовища, в якому Ви працюєте.

Просимо позначити квадрат біля тієї цифри, яка відображає Вашу оцінку даного аспекту занять.

*Цифра **1** – **найнижча** оцінка, цифра **5** – **найвища** оцінка.*

1. Завдяки заняттям краще зрозумів/зрозуміла презентовану тематику і зацікавився/зацікавилася нею.

1 ☐ **2** ☐ **3** ☐ **4** ☐ **5** ☐

2. Заняття допомогли мені впорядкувати і розширити попередньо набуті знання.

1 ☐ **2** ☐ **3** ☐ **4** ☐ **5** ☐

3. Підбір матеріалу, реалізованого на заняттях, був влучний.

1 ☐ **2** ☐ **3** ☐ **4** ☐ **5** ☐

4. Заняття допомогли мені розвинути практичні вміння потрібні під час проведення занять із дорослими.

1 ☐ **2** ☐ **3** ☐ **4** ☐ **5** ☐

5. Навчальні матеріали курсу оцінюю як дуже потрібні для реалізації своїх майбутніх завдань.

1 ☐ **2** ☐ **3** ☐ **4** ☐ **5** ☐

Рис. Анкета учасника (роздрукувати на аркушах А4)

6. Влучний підбір тренерів.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐

7. Протягом курсу навчань панувала хороша атмосфера.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐

8. Чого б ще Ви хотіли навчитися?
a) питання пов'язані зі сферою управління освітою

b) методика організації та проведення занять

9. Зауваження, спостереження, побажання до цілого курсу

ВКАЗІВКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ
Загальні вказівки до застосування інтерактивних методик навчання

З метою забезпечення результативності проведення тренінгу, як і для будь-якого іншого навчального процесу, необхідним є добір методик навчання, найбільш ефективних за визначених цілей і умов навчання. Застосування активних методик навчання можна вважати адекватним цілям і умовам навчання груп працівників освіти з кількох причин.

Першою можна вважати те, що зазначені методики навчання забезпечують результативність навчання, вищу, ніж традиційні методи. Особливо це важливо за умов не примусового, добровільного навчання, яким є навчання у групах, що вивчають матеріали щодо Європейського Союзу, інтегрування України в організації Північноатлантичного альянсу. Необхідність відсутності жодного примусу, цілковита добровільність засвоєння навчального матеріалу, зумовлює необхідність

Методи активного навчання – це такі способи навчальної взаємодії учителя і учнів, які активізують самостійну мислительну діяльність учнів, залучають їх до процесу генерування знань, створюють атмосферу співпереживання та взаєморозуміння, сприяють формуванню колективу, команди, дозволяють працювати з кожним учнем як з унікальним суб'єктом навчання і виховання.

Для позначення важливості взаємодії, спілкування учителя, тренера і суб'єктів навчання з метою забезпечення активного навчання, використовують термін "інтерактивні методи навчання", "інтерактивні технології".Методи активного навчання – це такі способи навчальної взаємодії учителя і учнів, які активізують самостійну мислительну діяльність учнів, залучають їх до процесу генерування знань, створюють атмосферу співпереживання та взаєморозуміння, сприяють формуванню колективу, команди, дозволяють працювати з кожним учнем як з унікальним суб'єктом навчання і виховання.

Для позначення важливості взаємодії, спілкування учителя і учнів для забезпечення активного навчання, використовують термін "інтерактивні методи навчання".

Основною відмінністю інтерактивних методів навчання є переважне застосування таких форм навчально-пізнавальної діяльності, за яких практично всі учні залучені до процесу пізнання, мають можливість розуміти навчальний матеріал, який їм подається, рефлектувати з приводу того, що вони знають і про що думають.

Інтерактивні технології навчання можна класифікувати за формами навчання (моделями навчального процесу), у яких вони реалізуються

Кооперативне навчання – це модель організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою.

До кооперативних технологій навчання можна віднести технології, які умовно називають: "робота в парах" („обличчям до обличчя", „один – удвох – усі разом", "думати, працювати в парі, обмінюватися думками"); ротаційні (змінювані) трійки; "два – чотири – усі разом"; карусель; робота в малих групах. Акваріум.

Ознаки кооперативного навчання мають методи навчання, за яких навчання відбувається у групах, члени яких обмінюються інформацією, спільно шукають шляхи вирішення проблем, пошуку і опрацювання інформації. До цієї групи можна віднести методи: "навчаючи – вчуся" („Кожен навчає кожного", „Броунівській рух"); "ажурна пилка" („Мозаїка", "Джиг-со", "Складанка звичайна", "Складанка експертна"); "аналіз ситуації" („Кейс-метод"); "дерево рішень".

Фронтальне навчання – до цієї групи відносяться інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну роботу групи: обговорення проблеми в загальному колі; "мікрофон"; незакінчені речення; мозковий штурм.

Навчання у грі – побудова навчального процесу на основі включення учня до гри (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються): Імітації („Симуляційні ігри", „Симуляції") Спрощене судове слухання. Громадські слухання. Розігрування ситуації за ролями („"Рольова гра", „Програвання сценки", „Драматизація").

Інтерактивна гра "За" та "проти" (метод " критерійний покер").

Матеріали: ватмани та маркери або дошка з крейдою, ігрове поле, картки з тезами "за","проти".

Учасників розподіляють на дві або чотири групи (по 5 осіб в кожній). Кожна група отримує ігрове поле, на якому розміщені по колу пусті клітинки з місцями від 1 до 5, а також клітинки по другому колу без номерів. Якщо групи дві, то одна отримує картки з позиціями "за вступ України до НАТО", друга –"проти вступу України до НАТО". Якщо групи чотири, то відповідно буде дві групи "за", дві – "проти". Протягом 10 хв. кожна група повинна розкласти картки таким чином, щоб на кожній клітинці знаходилася одна картка, яка відповідає, на думку гравця, своєму місцю.

При тому, кожен гравець по черзі витягує картку, зміст якої йому не відомий (картки лежать одна на одній, текстом донизу), сам вирішує на яку клітинку її покласти (тобто наскільки важлива теза, першорядна вона чи другорядна). Сперечатися можуть тільки два гравці: той, хто хоче покласти свою картку на місце, яке вже зайнято іншим гравцем, та той, хто раніше поклав свою картку, на місце якої претендує другий гравець.

Після того, як всі картки розміщені, вчитель на ватмані або дошці фіксує всі позиції команд, але тільки перших 5 місць (другорядне коло не важливе, але учасники про це дізнаються лише зараз). Якщо дві команди, то тоді відбувається дискусія між позиціями "за" та "проти". Якщо команди було чотири, то перша дискусія проходить між представниками однієї позиції, потім другої, і лише після цього між позиціями "за" та "проти".

До технологій навчання в дискусії належать: Метод ПРЕС. Займи позицію. Зміни позицію. Безперервна шкала думок („Континуум", „Нескінченний ланцюжок"). Дискусія. Оцінювальна дискусія. Дебати.

Застосування інтерактивних методик сприяє:

А. Створенню міцної бази знань. Вони дають можливість учням використовувати свої правові знання і розуміння правової системи у практичних ситуаціях, з якими вони стикаються в повсякденному житті.

Б. Розвитку критичного мислення та вмінню спілкуватися з людьми. Для того, щоб люди могли відповідально та ефективно брати участь у демократичному управлінні державою, необхідно виробляти в них стратегії об'єктивного, сумлінного та конструктивного ставлення до питань і рішень, що стосуються їхнього громадського та приватного життя.

В. Розвитку позитивного ставлення до ефективності громадянських дій та верховенства права. Завдяки використанню інтерактивних методик пропонується практичний досвід реалізації демократичних процесів (наприклад, робота в малих групах, імітація судового слухання, моделювання, дискусії, дебати тощо), котрі демонструють їхню обґрунтованість та ефективність.

Г. Розвитку й прагненню брати участь у суспільному житті. Учні навчаються розглядати складні питання з різних точок зору, визначати свої безпосередні інтереси й розуміти, який вплив матимуть їхні рішення на суспільство у перспективі.

Навчальне середовище – система, створена для забезпечення досягнення цілей навчання, структура і складові якої формуються у відповідності до сучасного рівня розвитку педагогічної науки і можливостей матеріального забезпечення.

Умовно можуть виділятись інтелектуальне забезпечення (зміст навчання, система навчальних впливів, які реалізуються суб'єктами навчання – учителями і учнями) і матеріальне забезпечення (навчальні приміщення, засоби навчання, підручники тощо).

Критерії доцільності створення і використання у навчальному процесі засобів інформаційно-комунікаційних технологій

а) вища, ніж за використання традиційних засобів, ефективність навчання;

б) неможливість реалізації певних засобів навчання у вигляді матеріальних об'єктів (оригінали у природних умовах, оригінали у штучних умовах, модельні еквіваленти оригіналів – фізичні моделі);

в) недостатня наочність та зрозумілість або надлишкова складність відповідних вербально-знакових, графічних (статичних та динамічних), знакових, логічно-математичних моделей.

Форми навчальної діяльності слухачів з використанням ІКТ

а) фронтальна - пояснення навчального матеріалу з використанням ІКТ з метою унаочнення,

б) індивідуально-фронтальна - одночасна робота учнів над виконанням навчальних задач з метою закріплення засвоєного навчального матеріалу;

в) індивідуальна - визначення рівня навчальних досягнень (тестування), виконання навчальних задач, спрямованих на закріплення знань, формування умінь і навичок.

Номер модуля: 1

Назва модуля: **Вступне заняття (знайомство з групою та її інтегрування). Укладання угоди між групою та тренерами.**

Кількість годин: **3**

Цілі:

- Познайомитися з членами групи.
- Створити приязний мікроклімат.
- Укласти угоду між групою та тренером.

Зміст:

- Знайомство з групою.
- Проведення дидактичної гри "Європейська субота" (роздатковий матеріал)
- Вироблення правил роботи в проекті ("мозковий штурм") та вирішення організаційних питань.

Евалюація (отримання моніторингових даних)

Дидактичні матеріали

Номер модуля: 2

Назва модуля: **Презентація Освітнього пакету "Україна в Європі"\ Polskapomoc. ЦО УВ Варшава – 2006. Актуалізація опорних знань про Євросоюз та НАТО.**

Кількість годин: **2**

Цілі:

- Презентація освітнього пакету як добірки інформації та сценаріїв уроків, які допомагають вчителям вводити у навчально-виховний процес тематику з Євроатлантичної інтеграції.

Зміст:

- Презентація Освітнього пакету "Україна в Європі"\ Polskapomoc. ЦО УВ Варшава – 2006.
- Анкетування щодо обізнаності групи з питань Євроатлантичної інтеграції України.

Рефлексія

Евалюація (отримання моніторингових даних)

Дидактичні матеріали

Номер модуля: 3

Назва модуля: **Інтерактивні методи навчання та сучасні засоби їх технічного забезпечення.**

Кількість годин: **2**

Цілі:

- Надати базові знання з предмету тренінгу
- Ознайомлення з інтерактивними тренінговими техніками
- Ознайомлення сучасними засобами технічного забезпечення інтерактивних методів навчання

Зміст:

- Застосування методу "ключові слова" (подання навчального матеріалу)
- Застосування сучасних технічних засобів навчання
- Демонстрація можливостей, що забезпечуються мультимедійним проектором та сенсорною дошкою (всього 5 слайдів).
- Практикування у роботі з сенсорною дошкою (комп'ютерна гра "NATO Game" опція "Столиці")

Рефлексія

Евалюація (отримання моніторингових даних)

Дидактичні матеріали

Номер модуля: 4

Назва модуля: **Історія створення Євросоюзу та НАТО.**

Кількість годин: **3**

Цілі:

- Ознайомлення слухачів з історією створення Євросоюзу та НАТО та застосуванням інтерактивних методів навчання.

Зміст:

- Ознайомлення з історією створення Євросоюзу та НАТО з використанням сучасних засобів технічного забезпечення та інтерактивних методів навчання
- Використання сучасних засобів навчання (ілюстративні слайди)
- Застосування методу "Складанка експертна"

Евалюація (отримання моніторингових даних)

Дидактичні матеріали

Номер модуля: 5

Назва модуля: **Структура Євросоюзу та його функціонування.**

Кількість годин: **2**

Цілі:

- Ознайомлення слухачів зі структурою Євросоюзу та застосуванням інтерактивних методів навчання при.

Зміст:

- Вивчення структури Євросоюзу з використанням сучасних засобів технічного забезпечення та інтерактивних методів навчання.
- Застосування мультимедійних засобів навчання
- Презентація "Установи Європейського Союзу"
- Ознайомлення учасників з Європейським мовним портфелем і Мовним паспортом; з гімнами, прапорами, гербами країн-членів Євросоюзу.
- Практикування у роботі з сенсорною дошкою (вправи на впізнавання гімнів, прапорів, столиць).

Евалюація (отримання моніторингових даних)

Дидактичні матеріали

Номер модуля: 6

Назва модуля: **Структура НАТО та його функціонування.**

Кількість годин: **3**

Цілі:

- Ознайомлення слухачів зі структурою НАТО та застосування інтерактивних методів навчання.

Зміст:

- Вивчення структури НАТО з використанням сучасних засобів технічного забезпечення та інтерактивних методів навчання
- Практикування в застосуванні мультимедійних засобів навчання
- Фрагменти фільму "НАТО проти тероризму"

Евалюація (отримання моніторингових даних)
Дидактичні матеріали

Номер модуля: 7
Назва модуля: **Матеріали Євроатлантичної інтеграції у навчально-виховному процесі**
Кількість годин: 2
Цілі:

- Надання знань та формування умінь, навичок, цінностей та компетентностей щодо Європейської та Євроатлантичної інтеграції.
- Ознайомлення з інтерактивними методиками навчання

Зміст:

- Ознайомлення з матеріалами призначеними для використання на уроках математики та інформатики
- Проведення дидактичної гри "Критерійний покер"

Евалюація (отримання моніторингових даних)
Дидактичні матеріали

Номер модуля: 8
Назва модуля: **Евалюація: визначення успішності проведеного курсу**
Кількість годин: 3
Цілі:

- Визначення успішності проведеного курсу
- Закріплення набутих компетенцій.
- Визначення результативності проведеного тренінгу

Зміст:

- Проведення дидактичної гри (роздатковий матеріал)
- Матеріал для проведення гри "СІМ МУЗ"
- Робота з роздатковим матеріалом "дерево знань"
- Робота з роздатковим матеріал "мій стан"
- Анкетування учасників (анкета на стор. 36).
- Анкетування щодо обізнаності групи з питань Євроатлантичної інтеграції України.
- Підведення підсумків тренінгу, надання повного пакету матеріалів.

Рефлексія
Евалюація (отримання моніторингових даних)

ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ.

Побудова евальвації (приклад отримання даних щодо результативності проведення тренінгів та їх аналізу)

Реалізація евальвації (отримання даних)

З метою забезпечення бази даних для визначення результативності проведення тренінгу, крім запланованого обов'язкового спостереження за процесом навчання (заповнення тренерами аркушів спостереження), було заплановано виконання учасниками навчання завдань, метою яких було застосування набутих знань, анкетування учасників навчання. З метою здійснення рефлексії учасникам була запропонована участь у фронтальних обговореннях (методики "мікрофон", "критерійний покер" – етап обговорення результатів тощо). Анкети, запропоновані учасникам, (стор.36) містили як закриті (кількістю сім), так і відкриті запитання. Учасникам додатково було запропоновано самостійно визначити своє місце на "дереві знань" – на початку занять і на прикінцевому етапі.

З метою забезпечення об'єктивності даних до процесу їх отримання залучено осіб, які не є авторами плану тренінгу і його виконавцями.

Аналіз отриманих даних

Аналіз даних

Аналіз даних проводиться шляхом статистичного опрацювання відповідей на закриті запитання та групування з наступним аналізом відповідей на відкриті запитання. Додатково аналізуються матеріали, отримані у процесі виконання учасниками тренінгу навчальних завдань і завдань на рефлексію засвоєння ними знань.

Обмеження інтерпретації даних

Дані, отримані у процесі евальвації, стосуються тільки визначеного у п.4 (стор. 7) контингенту слухачів.

Отримані даних, результати їх опрацювання та авторське трактування можуть бути застосовані тільки до результатів проведеного навчання і не можуть бути поширені на формування тверджень про зміст навчання, використані у процесі проведеного тренінгу засоби і методи інакше, як з долученням повного обсягу відомостей про тренінг.

Використання отриманих даних і висновків третіми особами допускається тільки з посиланням на джерело, з описом умов і методів отримання.

Результати аналізу відповідей на відкриті питання з анкет, заповнених учасниками

Формулювання відповідей на відкриті питання свідчить про те, що більшість учасників тренінгу сприйняли участь у ньому як подію, яка свідчить про те що складається ситуація прийняття України до співтовариства дійсно демократичних держав.

Побажання, висловлені учасниками, свідчать про те, що вони передбачають інтенсивне використання отриманих матеріалів у професійній діяльності, зокрема побажання отримання текстів завдань і сценаріїв дидактичних ігор, докладних описів їх застосування тощо, свідчать про те, що отримані знання і досвід будуть використані.

Позитивне відношення учасників до їхнього залучення до тренувань з використання мультимедійних засобів навчання свідчить на користь запланованого на початку тренінгу ознайомлення з інтерактивними методами навчання та засобами їх технічного забезпечення.

ВИСНОВКИ

Розробка та впровадження тренінгових програм, спрямованих поширення інформації про можливі шляхи взаємодії Україна – ЄС є важливим чинником впровадження проєвропейських ініціатив в Україні.

Перш за все слід зазначити, що в Україні поінформованість населення щодо перспектив інтегрування країни у Європейські інституції (Європейський союз, Північноатлантичний альянс) та Світову організацію торгівлі незадовільна, здебільшого пов'язана із стереотипами, сформованими за часів протистояння і холодної війни. Такий стан заважає формуванню виваженої і обґрунтованої суспільної позиції щодо зазначеної проблеми.

Завданням тренінгу було підвищення обізнаності громадськості щодо перспектив інтегрування країни у Європейський союз, Північноатлантичний альянс та підвищення рівня професійних знань.

За результатами аналізу даних, отриманих шляхом спостережень за процесом проведення тренінгу і анкетування учасників тренінгу, можна зробити висновки щодо його результативності.

Перш за все, слід відзначити вдале обрання цільової аудиторії, оскільки керівники освіти, найбільш близькі безпосередньо до навчального процесу, зокрема директори і заступники директорів загальноосвітніх навчальних закладів, голови методичних об'єднань в Україні є тією ланкою системи освіти, яка має найбільший безпосередній вплив на перебіг навчально-виховного процесу, може забезпечити якнайшвидше здійснюваний і найбільш широко репрезентований потік інформації про Європейський Союз, Північноатлантичний альянс, донести цю інформацію до учителів і учнів. Разом з тим, поінформованість аудиторії із зазначених вище питань, як свідчать дані, отримані на початку тренінгу, не є достатньою.

Проведення модуля, присвяченого покращанню професійної майстерності педагогів, як показали спостереження за реакцією аудиторії та аналіз даних моніторингу діяльності учасників, також досягло запланованої мети, оскільки забезпечило професійно-орієнтовану спрямованість тренінгу в цілому. Додатково, практичне ознайомлення керівників освітніх установ із сучасними засобами навчання та інтерактивними технологіями навчання, забезпечило, за свідченнями учасників тренінгу, мотивацію навчання. Важливим для досягнення основних цілей проекту **"Висвітлення проблем євроатлантичної інтеграції у навчальному процесі загальноосвітнього закладу",** зокрема забезпечення керівників загальноосвітніх навчальних закладів матеріалами з Євроатлантичної інтеграції України, поширення відомостей про Євросоюз та НАТО, було ознайомлення з елементами інтерактивних методик навчання та їх матеріальним забезпеченням, використання якого робить значно ефективнішим процес навчання.

Виходячи з викладеного вище, можна констатувати доцільність проведення проведеного і подібних до нього тренінгів.

Разом з тим, слід зазначити деякі недоліки, подолання яких є необхідним для подальшого успішного втілення в життя подібних проектів. Перш за все, ефективність роботи може бути суттєво збільшена за умов формування груп, не більших за12 осіб, за умов роботи з ними двох тренерів.

Важливою складовою успішності проведення тренінгів і подальшого поширення інформації шляхом використання учасниками тренінгів набутих знань і вмінь у професійній діяльності, є надання їм матеріалів на електронних носіях.

Використані джерела

1. Освітній пакет "Україна в Європі"\ Polskapomoc. ЦО УВ Варшава – 2006, матеріали на компакт-диску.
2. Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу.- Пер. з англ. - К.: К.І.С., 2000. - 40 с.
3. Навчальні матеріали курсу для тренерів "Українські лідери європейської та євроатлантичної освіти". Ева Бобінська та ін.
4. Кошевська Катажина Навчальні матеріали "Робота з групою" .
5. Європейський клуб у школі Навіщо? Як? Чому? Підручник для вчителів та учнів. Розробка і редакція: Рафал Димек. Варшава: 2006.
6. Україна-НАТО в запитаннях і відповідях. Науково-популярне видання / "Відлуння-Плюс". – Черкаси: 2006. – 56 с.
7. Вибрані основоположні документи НАТО та Україна – НАТО. – К.: ТОВ "Інсайт-плюс", 2006. – 95с.
8. Україна в Європі. Освітній пакет// Переклад: Олена Стиславська. Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.
9. Євроатлантична інтеграція. Досвід Польщі і України// Освітній пакет. За загальною редакцією О. Онаць, Президента Асоціації керівників шкіл України, керівника проекту "Євроатлантична інтеграція України через освіту: досвід Польщі" та О. Кокошинського. – Видавничий дім "Шкільний світ". – 2006. – 215с.
10. Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce: www.europa.delpol.pl
11. A film by NATO Public Diplomacy Division: www.nato.int